ישראל-ארה"ב: יחסי קרבה

מאת ש' פלג

ישראל-ארה"ב: יחסי קרבה

ש' פלג

המאזן, כרך ל"ג

עלייה בלתי-לגאלית לארץ ישראל בשנים 1945–1939

המאבק נגד העלייה הבלתי-לגאלית

הבריטים ב״שבת השחורה״ הקלה עליהם את ההחלטה להחריף את המערכה כנגד העלייה הבלתי־לגאלית. פעולה מקיפה זו חשפה את חולשת היישוב היהודי ושברה מחסום פסיכולוגי בכל האמור בנקיטת צעדים חריפים נגד היישוב המאורגן והנהגתו. וכך, בסוף קיץ 1946 שני הגורמים העיקריים אשר השפיעו עד אז על הבריטים לריסון המאבק בעלייה הבלתי־לגאלית: החשש מתגובת טרומן ומדעת הקהל האמריקנית והחשש מפעולות תגמול של היישוב היהודי – איבדו את הרתעתם. כנסיבות אלו היה קל יותר לגורמי הצבא לשכנע את הקבינט כי סכנות חמורות מאיימות על בריטניה אם לא יוחרפו הצעדים נגד העלייה הבלתי־לגאלית.

גרוש המעפילים לקפריסין לא הביא לצמצום היקף העלייה הבלתי־לגאלית ועד מהרה התעוררה בעיית איכסון המעפילים, שהפכה לבעיה מרכזית של בריטניה במאבקה בהעפלה. בדיונים שקדמו לקבלת ההחלטה על הגרוש לקפריסין לא התעמק הקבינט בשאלת יכולתה של בריטניה לאכסן עשרות אלפי מעפילים מחוץ לארץ ישראל. אמנם, בישיבת הקבינט ב־7 באוגוסט 1946 הסב מונטגומרי את תשומת לב השרים לצורך למצוא יעדים נוספים לאיכסון המעפילים, אולם לא התנהל דיון בסוגיה זו קודם שהתקבלה ההחלטה על הגרוש.[52] ייתכן שהסבר להתעלמות מבעיה זו, שהעיקה יותר ויותר על השלטונות הבריטיים ניתן למצוא בדברי קנינגהאם, שטען בחורף 1947, כי כאשר הוחלט על הגרושים אף אחד לא ציפה שהם יימשכו מעבר לשישה חודשים.[53] ימים ספורים לאחר שגורשו המעפילים הראשונים, נשאל מושל קפריסין בדבר האפשרות להגדיל את תפוסת מחנות המעצר מ־10 אלפים עצירים ל־20 אלף. לאחר שהצביע על הסכנות הצפויות מצד האוכלוסייה המקומית והביע את התנגדותו להפיכת האי למחנה מעצר למספר לא מוגבל של מעפילים אמד סיר צ'רלס וולי (Charles Wooly) את המספר המקסימלי של עצורים שניתן להחזיק באי ב־15 אלף.[54]

כיעדים אלטרנטיוויים לאיכסון מעפילים לאחר שיתמלאו המחנות בקפריסין הוצעו קירנאייקה וטריפוליטניה. החסרון העיקרי בשני יעדים אלו היה ריחוקם מארץ ישראל. לכן גרוש מעפילים לשם היה מחייב העסקת מספר גדול יותר של אוניות גרוש ואבטחה. נוספו קשיים אחרים: בקירנאייקה היתה בעיה של אספקת מי שתייה ונמלים לא כשירים לשימוש בחורף ואילו לגבי טריפוליטניה הערבית שררה אי־ודאות לגבי תגובת התושבים למעצר יהודים אצלם. יתרונה של קפריסין היה בראש וראשונה בקירבתה לארץ ישראל. לאחר חקירה יסודית הגיעו ראשי המטות למסקנה, כי מבחינה מנהלית וכטחונית עדיף להגדיל את תפוסת המחנות בקפריסין ל־20 אלף מקומות מאשר לשלוח מעפילים ליעדים אחרים.[55] הם הבהירו למשרד המושבות, שהתנגד להגדלת תפוסת המחנות בקפריסין מעבר ל־15 אלף,[56] כי מאחר שהמרחק בין חיפה לבנגאזי (שבלוב) גדול פי חמישה מהמרחק מחיפה לקפריסין (והמרחק לטריפולי גדול פי שבעה), מעצר מעפילים שם יחייב הקטנת מספר אוניות הצי המלכותי המפטרלות לאורך חופי ארץ ישראל שכן יהיה צורך להעסיק כמה מהן בליווי ספינות הגרוש; דבר שיאפשר, לטענתם למעפילים רבים לנחות בחופי ארץ ישראל והמתיחות בקרב הערבים תלך ותגבר.[57]

משרד החוץ התנגד בתוקף לעצירת מהגרים יהודים בלוב. צ'רלס וו. בקסטר (Charles W. Baxter), מנהל מחלקת המזרח התיכון במשרד החוץ, הצביע על ההתפרצות האנטי־יהודית, שהתרחשה בנובמבר 1945 בטריפולי, כאינדיקציה לצפוי אם

יישלחו מעפילים לשם. צעד מעין זה, טען, יתבל בנסיונותיהם של שלטונות הצבא הבריטי בלוב (שהיתה מושבה איטלקית והועברה לפיקות בריטי) לשכנע את הערבים להסכים להמשך השליטה הבריטית. בקסטר גרס, כי מאחר ששלטונה של בריטניה בלוב הינו זמני ועתיד המדינה יוכרע במשא ומתן בינלאומי, ריכוז מעפילים יהודים שם עלול לעורר ביקורת נגד בריטניה מצד ממשלות שונות, ובמיוחד מצד ברית־המועצות המבקשת להחליש את מעמדה של בריטניה באזור ולזכות באהדת מדינות ערב.[58] גם קנינגהאם, הנציב העליון בארץ ישראל, שלל הצעה זו אך מטעם אחר. לדבריו, תגובת היהודים לגרוש המעפילים לטריטוריה ערבית עתידה להיות חריפה יותר מאשר גרושם למושבה בריטית. הוא צידד בגרושם למושבה במזרח אפריקה – קניה, אף שהיה ער להתנגדות הצפויה ליעד זה בגלל ריחוקו מארץ ישראל (הפלגה לקניה הלוך וחזור ארכה חודש בהשוואה ליום וחצי לקפריסין).[59]

כחודש לאחר שהחלו הגרושים לקפריסין לא נמצא יעד אחר לאיכסון המעפילים, ומושל קפריסין נאלץ לקבל על עצמו להגדיל את תפוסת המחנות באי ל־20 אלף איש. וולי היתנה את הסכמתו בקבלת הבטחה, שעם חידוש ההגירה לארץ ישראל יזכו המעפילים העצורים בקפריסין לעדיפות ראשונה.[60] כתחילת אוקטובר 1946 התבקש פ. מיטשל (P. Mitchell), מושל קניה, על־ידי משרד המושבות לאפשר את איכסונם של מעפילים בקניה לאחר שהמחנות בקפריסין יתמלאו.[61] מיטשל התנגד בכל תוקף להצעה זו בטענה, שמצבה הכלכלי של קניה אינו מאפשר לה לקלוט ולהחזיק מעפילים בלתי־לגאליים וכו בזמן לקיים גם בסיס צבאי גדול במקום. זאת ועוד: לאור התכניות האסטרטגיות של בריטניה באפריקה, תהיה הכנסת בעיה יהודית למזרח אפריקה גילוי של חוסר תבונה פוליטית. כמו כן היא עלולה להביא לעימות כין בריטניה ובין הקהילה היהודית בדרום אפריקה, שהיא בעלת עוצמה והשפעה. נימוק נוסף, שציין מושל קניה, הן הבעיות החברתיות והאגרריות הקשות השוררות בין הגזעים. להכניס לאזור אלפים רבים מן ״הפסולת של אוכלוסיית אירופה״ אינה מוצדקת ותהווה עוול. הפתרון שהציע היה להעביר את המעפילים לאיים באוקינוס השקט כמו למשל – פיג׳י.[62] במשרד המושבות המשיכו לסבור, כי מכל האלטרנטיוות הקיימות קניה היא הטובה ביותר.[63]

הכשלונות שנחלו הבריטים בקיץ וסתיו 1946 במגעיהם עם האמריקנים (דחיית ״תכנית מוריסון־גריידי״ ו״הצהרת יום הכיפורים״) ועם מדינות ערב (השלב הראשון של ועידת לונדון 9.9.46–2.10.46) לא הביאו להפסקת מאמציהם למציאת פתרון לשאלת ארץ ישראל.[64] בלונדון חיפשו דרך לשכך את המתיחות בין הממשל הבריטי והמנהיגות הציונית במטרה להביאם לשולחן הדיונים. במגעים שהתנהלו בין מנהיגים ציונים לבין אישי ממשל בריטים (בחודשים אוקטובר ונובמבר 1946) הדגישו הראשונים, כי שינוי מדיניות ההגירה יסייע להשגת רגיעה בארץ ישראל ולהתקדמות במגעים לקראת השתתפות משלחת ציונית בוועידה על ארץ ישראל, שזימנו הבריטים. קריץ׳־ג׳ונס, שר המושבות החדש, הבהיר לוויצמן, כי מאחר ששאלת ההגירה לארץ ישראל תהיה נושא מרכזי בוועידה עצמה לא ניתן לשנות בשלב הזה את מדיניות ההגירה, בשל ההשלכות הצפויות לכך על הערבים.[65] קריץ׳־ג׳ונס וקנינגהאם לא קיבלו את עמדתו של וייצמן, שהטיל ספק בסכנה הצפויה מצד הערבים אם יוחלט להגדיל את היקף ההגירה. השלב הראשון של ועידת לונדון הבהיר לבריטים היטב את עוצמת ההתנגדות של הערבים

להגירת יהודים לארץ ישראל.[66] פקידי משרד המושבות האשימו אותו זמן את הסוכנות באחריות לארגון העלייה הבלתי־לגאלית. נציגי הציונים דחו את הטענות לגבי מעורבות הסוכנות בארגון התנועה בהדגישם, כי מדובר בתנועה ספונטנית. עם זאת הובהר חד־משמעית, כי גם לו יכלה ההנהגה הציונית לעצור את התנועה, היא לא היתה נוקפת אצבע למנוע מיהודים להגר לארץ ישראל, וכי ההגדרה – "הגירה בלתי־לגאלית" אינה מקובלת עליה.[67]

לממשל בארץ ישראל היה ברור, שכל עוד יימשכו הגרושים לקפריסין לא יפוג המתח בין היישוב לבין השלטונות ותגבר הנטייה בקרב היהודים להתנתק מבריטניה.[68] קריץ׳־ג׳ונס חיפש דרך לעשות מחווה בנושא ההגירה, מבלי לשנות את מדיניות ההגירה הקיימת ובכלל זה הגרושים לקפריסין. הצעתו, שנתמכה על־ידי הנציב העליון, היתה להקצות חלק ממכסת הסרטיפיקטים החודשית למעפילים העצורים בקפריסין.[69] גורמי המודיעין הבריטי בארץ ישראל דיווחו ללונדון על תגובה פושרת ביותר של רוב הציבור היהודי על צעד זה.[70] ואמנם, המשבת הגרושים לקפריסין האפילה על המהלך של שר המושבות. בסוף נובמבר 1946 נעצרה האונייה "כנסת ישראל", שהפליגה מיוגוסלוויה ובה 3,845 מעפילים. מנהיגים ציונים בלונדון ובארץ ישראל עשו מאמץ ניבר לשכנע את הבריטים להימנע מגרוש האונייה. הודגשו ההשלכות הצפויות לגרוש על מצב הבטחון בארץ ישראל ועל החלטת הקונגרס הציוני, (שהיה אמור להתכנס בדצמבר 1946) בשאלת ההשתתפות בוועידה על ארץ ישראל.[71] אף שפעולות הטרור העיקו ביותר על הבריטים (בין ה־1 באוקטובר 1946 ל־18 בנובמבר נהרגו 99 חיילים ושוטרים בריטים) ולמרות החשש, כי גרוש האונייה יחזק את המתנגדים לקחת חלק בוועידה על ארץ ישראל דחתה לונדון את הדרישות־בקשות של הציונים לחדול לגרש את הספינות ונוסעיהן לקפריסין ולהעביר את המעפילים העצורים בקפריסין למחנות מעצר בארץ ישראל.[72]

מול הלחץ הציוני הופעל לחץ ערבי. בהחלטה שקיבלה מועצת הליגה הערבית ב־28 בנובמבר 1946 נאמר בין השאר, כי המשך ההגירה לארץ ישראל מהווה הפרה של ההבטחה שנתנה ממשלת בריטניה ב־1939 והוא מסכן את השלום במזרח התיכון.[73] קנינגהאם דיווח למשרד המושבות, שאפילו גרוש ספינות המעפילים לקפריסין אינו מספק את ערביי ארץ ישראל הטוענים, כי ממשלת המנדט לא רק שאינה מונעת את העלייה הבלתי־לגאלית, אלא אף מסייעת לה.[74]

בינתיים היה על הבריטים להתמודד עם כשלון השלב השני של ועידת לונדון (13.2.47–27.1.47), שבמהלכה דחו הן הערבים והן הציונים את התכנית הידועה בשם "תכנית בווין" לפתרון שאלת ארץ ישראל. התכנית דיברה על חלוקת ארץ ישראל לאזורים אוטונומיים בשלב מעבר בן חמש שנים, שיוביל למדינה עצמאית בארץ ישראל, שבה יובטח רוב ערבי. התכנית ניסתה לגשר בין תכנית האוטונומיה החבלית שאותה העדיפו הבריטים ובין הדרישה של הערבים למדינה מאוחדת. במטרה לרצות את היהודים וחשוב מכך את האמריקנים, שדרשו להתיר ל־100 אלף עקורים להיכנס לארץ ישראל, כללה התכנית הגירה של 96 אלף יהודים לארץ ישראל במשך שנתיים. לאחר תקופה זו, הנציב העליון יחד עם מועצה מייעצת יקבעו את היקף ההגירה בהתאם ליכולת הקליטה הכלכלית של המדינה וזאת עד תום תקופת הנאמנות. בישיבתו ב־14

בפברואר קיבל הקבינט את המלצותיהם של שר החוץ ושר המושבות להעביר את שאלת ארץ ישראל לאומות המאוחדות. החלטה מרחיקת לכת זו לא היתה משום ויתור על המנדט. עם זאת ניתן להניח, שבווין לא היה נוקט במהלך זה, שהיה בו מרכיב לא קטן של הימור, לוּ המשיך להיות משוכנע שהמשך הנוכחות הבריטית בארץ ישראל היא חיונית ביותר, כפי שסברו למשל, ראשי המטות. בווין ראה, כנראה, בצעד זה מהלך טקטי העשוי להשפיע על עמדותיהם של הצדדים. הוא מסר לשרים על התרשמותו כי היהודים והערבים אינם מעוניינים בהעברת הבעיה לאומות המאוחדות והצביע על האפשרות להוריד את שאלת ארץ ישראל מסדר היום של העצרת הכללית, העתידה להתכנס בספטמבר. שר החוץ עמד על כוונתו להמשיך במאמציו לפתור את הבעיה באמצעות פנייה ישירה למנהיגי מדינות ערב. ממהלך הדיון בקבינט מסתבר, שההעפלה ופעולות אצ"ל ולח"י, אשר הטרידו את הבריטים, לא מילאו תפקיד בקבלת החלטה זו.[75] דומה, שבריטניה חסרה בשלב הזה את הכוח ואת הרצון להתמודד עם המבוי הסתום שנוצר. אותו זמן קיבל הקבינט שתי החלטות מרחיקות לכת נוספות. האחת, העברת הסמכויות בהודו עד יוני 1948 והשנייה, הפסקת התמיכה הכלכלית והצבאית ליוון ולתורכיה.

בווין וקריץ׳־ג׳ונס הסבו את תשומת לב השרים לתקופה הקריטית עד ספטמבר 1947, מועד הדיון בשאלת ארץ ישראל באומות המאוחדות. שרי החוץ והמושבות סברו, שעם שיפור מזג האוויר יגבר היקף העלייה הבלתי־לגאלית וכי המשך הגרושים לקפריסין יביא להתגברות התקריות ופעולות הטרור בארץ ישראל. למרות חששות אלו דחה הקבינט את ההצעות והפניות של האמריקנים להגדלת מכסת ההגירה החודשית.[76] המגעים שקויימו עם מנהיגים ציונים בחודשי החורף של 1947 חזרו והבהירו, שהעלייה הבלתי־לגאלית היא הנושא היחיד שהיישוב כולו מאוחד סביבו וכי גרוש המעפילים פוגע ביכולת היישוב המאורגן לפעול נגד הטרור.[77] נציגי בריטניה במדינות ערב הזהירו מפני הסכנות הטמונות בהגדלת המכסה, אשר תתפרש כהפרת אמון וככניעה ללחץ הטרור היהודי.[78]

אותו זמן הגיעה לסיומה ההפוגה שנמשכה מעל שלושה חודשים בהפלגות הבלתי־לגאליות ממדינות שמחוץ לגוש הקומוניסטי. בפברואר 1947 נעצרו בחופי ארץ ישראל שלוש ספינות מעפילים ובהן קרוב ל־2,800 איש. התחזיות דיברו על עשרות אלפי מעפילים העתידים להפליג לארץ ישראל ואילו הנסיונות למצוא אלטרנטיוות לקפריסין נכשלו.[79] הנה כי כן החליטה ועדת הקבינט לענייני הגנה להגדיל את תפוסת המחנות בקפריסין ל־30 אלף איש.[80] שר המושבות, אשר התקשה להצביע על יעדים אחרים שניתן להחזיק בהם 20 אלף מעפילים נוספים, הציע להקציב את כל המכסה החודשית למעפילים בקפריסין ולשפץ את המחנה ברפיח, כדי לאכסן בו כ־4,000 איש. ועדת הקבינט דחתה הצעות אלו. משמעות ההצעה הראשונה, טענו, שניתן להיכנס לארץ ישראל רק בדרך בלתי־לגאלית, ואילו שר המלחמה הטיל ספק לגבי מידת המעשיות שבהצעה השנייה. לו היו מאמצים את שתי ההצעות עדיין היה נשאר פער של 8,000 מקומות בין ההערכות לגבי היקף העלייה הבלתי־לגאלית הצפויה ובין מספר מקומות המעצר הקיימים. לאחר שהתברר, כי אין סיכוי למצוא מקום לאחזקת המעפילים בטריטוריה בריטית עלתה ההצעה לשאול אי מהאיטלקים למטרה זו.[81] הצעה זו משקפת

את המצוקה שאליה נקלעו הבריטים כתוצאה ממדיניות הגרושים וההתנגדות להגדיל את מכסת ההגירה הלגאלית.

הֶקטוֹר מקניל, שר המדינה במשרד החוץ, אשר התבקש על־ידי ועדת הקבינט לענייני הגנה לגבש תכנית מאבק נגד העלייה הבלתי־לגאלית הציע בסוף אפריל 1947 לראש הממשלה, למנוע באופן מוחלט ממהגרים בלתי־לגאליים להיכנס לארץ ישראל. רק כך, הדגיש, תבהיר בריטניה למדינות שמהן מפליגות הספינות ולמארגני התנועה עצמם את רצינות כוונותיה למנוע, ללא הגבלת זמן, ממעפילים להיכנס לארץ ישראל. הוא המליץ לבטל את מכסת ההגירה למעפילים העצורים בקפריסין ובמקביל להפיץ שמועות בעתונות על הכוונה לגרש את המעפילים לסיֶירָה־ליאונה או לאִיֵי סיישל (Seycheles)[82] ועדת הקבינט לענייני עלייה בלתי־לגאלית דחתה הצעות אלו והחליטה לבקש ממושל קפריסין להגדיל עוד יותר את תפוסת המחנות באי.[83] מושל קפריסין, לורד וינסטר (Winster), הבהיר, שאין כל אפשרות להרחיב את שני המחנות הקיימים ולפיכך יהיה עליו להקים מחנה שלישי, אשר יחייב העתקת חקלאים קפריסאים ממקומם. צעד כזה הדגיש, יגרום למרידות ועוינות מצד האוכלוסיה המקומית. הוא הביע את חששו מהשלכות הכלכליות והפוליטיות הצפויות ומפגיעה באינטרסים של בריטניה באי. מעצדם של מעפילים נוספים, הוסיף, יחייב תגבור יחידות הצבא באי והקמת מחנות חדשים בשבילם על כל המתחייב מכך.[84] בסוף יוני הודיע לורד וינסטר למשרד המושבות, כי כצעד חרום ניתן להוסיף 4,000 מקומות במחנות הקיימים, כך שהתפוסה הכוללת תהיה 34 אלף. הגברת הצפיפות מעבר לכך הדגיש, תביא לתלונות ולביקורות חריפות ומוצדקות לגבי תנאי החיים במחנות.[85] המחסור במקומות מעצר למעפילים היה אחד הגורמים, שהביאו את הנציב העליון ואת שר המושבות לקבל את הצעת הסוכנות היהודית להעביר מקפריסין לארץ ישראל אלפיים ילדים בגילאים 6–17 שלא על חשבון מכסות ההגירה.[86] קנינגהאם לא חשש מתגובת הערבים מאחר שבצעד זה לא בא שינוי במדיניות ההגירה, שכן ממשלת ארץ ישראל היתה אמורה להפחית את מספרם ממכסת הסרטיפיקטים החודשית.[87]

הקשיים במציאת אלטרנטיבות לקפריסין; המסקנה, שאין בגרוש לקפריסין כדי להרתיע את מארגני ההעפלה ואת המעפילים; ההערכות לגבי מספרם הגדול של המעפילים העתידים להגיע; והרצון להרתיע את הממשלות המתירות לספינות המעפילים להפליג מנמליהן הביאו גורמים שונים בבריטניה בחורף–אביב 1947 למסקנה, שאין מנוס מגרוש המעפילים בחזרה לנמלי ההפלגה. הצעה זו הועלתה מספר פעמים מאז גמר המלחמה אך תמיד נדחתה. בתחילת מֶרס 1947 הגיעו לממשלת ארץ ישראל ידיעות על הפלגתה מצרפת של ספינת מעפילים (״בֶּן הֶכְט״), שאורגנה על־ידי אנשי פיטר ברגסון (הלל קוק). סברת הבריטים היתה, שהמעפילים הינם רוויזיוניסטים מיליטנטים העתידים לתגבר את האצ״ל. הנציב העליון, שחשש מהנזק, שיגרמו מעפילים אלו בקפריסין המליץ לגרשם לנמל ההפלגה בצרפת.[88] משרד המושבות נאלץ לדחות את ההצעה משום שלא היתה לבריטניה סמכות חוקית לאלץ את המדינות שמהן הפליגו הספינות לקבל בחזרה את האנשים, אשר מעולם לא היו אזרחיהן.[89] כמה ימים לאחר מכן הורתה ועדת הקבינט לענייני הגנה לשר המדינה במשרד החוץ להבין בדחיפות תכניות להחזרת מעפילים לנמלי ההפלגה. תבניות אלו הודגש, צריכות לכלול הפעלת לחץ דיפלומטי כבד

על הממשלות המתירות את הפלגות המעפילים מחופיהן.[90] ואמנם, ב־1 באפריל סיר נואל צ׳רלס (Noel Charles), שגריר בריטניה באיטליה, העמיד את קרלו ספורצה (Carlo Sforza), שר החוץ האיטלקי, על כוונת ממשלת בריטניה לדרוש מהם בעתיד לקבל בחזרה מעפילים, אשר הפליגו מנמל איטלקי.[91] הודעה דומה נמסרה למשרד החוץ הצרפתי במחצית חודש מאי. הצרפתים טענו, כי צרפת היא רק ארץ מעבר, ויש להחזיר את האנשים לארץ שממנה יצאו.[92]

במשרד החוץ העדיפו לגרש מעפילים בחזרה לאיטליה משום שבה התנהלה הפעילות הבלתי־לגאלית האינטנסיווית ביותר, ויכולת ההתנגדות שלה ללחץ בריטי היתה קטנה מזו של צרפת.[93] צ׳רלס אשר חלק על סברה זו טען, שאין להקיש מהעדר תגובה איטלקית להתראות הבריטיות, כי בכוונתם לשתף פעולה. להערכתו, שתיקתם נובעת מתקוותם, שבריטניה תימנע מלממש את איומה. השגריר הבהיר, כי מערכת היחסים בין שתי המדינות עלולה להיפגע אם יכפה על האיטלקים לקלוט מעפילים שיגורשו מארץ ישראל.[94] ועדת הפקידים לענייני עלייה בלתי־לגאלית המליצה להמתין עד אשר תיעצר ספינת מעפילים, שלגביה לא יהיה כל ספק שהיא הפליגה מאיטליה, ואז להפעיל לחץ כבד על רומא לקבל את המעפילים. אותו זמן עקבה ספינת מלחמה בריטית אחר האונייה ״פרזידנט ווארפילד״ (President Warfield, להלן ״אקסודוס״), שעגנה בדרום צרפת. בווין ראה באונייה זו אבן בוחן לנחישות החלטתה של בריטניה להיאבק בהפלגות הבלתי־לגאליות.[95] הסברה היתה שבכוונת האונייה להעלות על סיפונה מעפילים בחוף איטלקי. אם כן יקרה צוין בתזכיר לשר החוץ, תספיק בריטניה להגיש מחאה חריפה לאיטלקים עוד בטרם תגיע האונייה לחופי ארץ ישראל.[96]

ב־11 ביולי 1947 הפליגה ״אקסודוס״ מסט (Sete) ובה 4,530 מעפילים. בהפלגה זו היה משום כשלון צורב לבריטים, אשר השקיעו מאמצים רבים למניעתה. למחרת היום מחה בווין נמרצות לפני ג׳ורג׳ בידו (Georges Bidault), שר החוץ הצרפתי, על שניתן ל״אקסודוס״ להפליג ומסר לו, כנראה, מבלי שהתייעץ קודם לכן עם לונדון, על הכוונה ״להפוך אונייה זו לדוגמא על־ידי אילוצה לחזור עם כל הנוסעים לנמל צרפתי.״[97] על המניעים להחלטה לגרש את האוניה לנמל ההפלגה כתב בווין לקראת סיום הפרשה לחבר הפרלמנט מוריס אדלמן (Maurice Edelman):

בגלל גודלה הלא רגיל של האונייה והדרך הבלתי־חוקית שבה היא עזבה את צרפת, לממשלת בריטניה לא היתה כל אלטרנטיווה זולת החזרת המעפילים לצרפת, ארץ ההפלגה. הוכח, כי מדיניות גרוש המעפילים למחנות המעצר בקפריסין, שם הם בשרים להיכלל במכסת ההגירה החוקית לארץ ישראל, רק עודדה את זרם המהגרים הבלתי־לגאלים, אשר במשך חודשים בורחים ממזרח אירופה דרך מדינות השוכנות לחוף הים התיכון.[98]

במקביל להשתלשלות הארועים סביב ״אקסודוס״, שנמשכה מ־12 ביולי ועד ה־8 בספטמבר 1947, עת הורדו מעפילי האונייה בגרמניה, היה על השלטונות הבריטיים להחליט כיצד לנהוג במעפילים, שייעצרו בעתיד. קנינגהאם, אשר דיווח ב־21 ביולי על מעצר קרוב של שתי אוניות מעפילים סבר, כי לאחר קבלת העיקרון של גרוש לנמל

ההפלגה יש להמשיך במדיניות זו. ברם, תפוסת אוניות הגרוש שעמדו לרשותו היתה 1,600 מקומות והן לא היו כשירות להפליג לטווח ארוך מזה של קפריסין.[99] במשרד המושבות היו תמימי דעים עם קנינגהאם.[100] מאיטליה דיווח צ'רלס ב־22 ביולי, כי הסכמת הצרפתים לקבל את מעפילי "אקסודוס" "תחזק מאוד את ידינו אם נצטרך לדון עם ממשלת איטליה על מקרה דומה."[101] תמיכתם של שר המושבות, הנציב העליון והשגריר באיטליה בהמשבת מדיניות הגרושים לנמלי ההפלגה ניתנה לפני שהתברר בלונדון כשלון מבצע הגרוש של מעפילי "אקסודוס". העדר מידע לגבי נמל ההפלגה של "י"ד חללי גשר הזיו", שהפליגה מאיטליה ו"שיבת ציון", שהפליגה מאלג'יר, ונעצרו בסוף יולי 1947 ומחסור באוניות גרוש, פטר את השלטונות הבריטיים מהצורך להכריע אם לגרש גם מעפילים אלו לנמל ההפלגה והם גורשו לקפריסין.[102]

הכשלון שנחלה בריטניה בנסיונה הראשון לגרש מעפילים לנמל ההפלגה ובכלל זה הנזק הכבד שנגרם לתדמיתה וליוקרתה בדעת הקהל העולמית חייב הערכה מחודשת של דרך מאבק זו. ועדת הפקידים לענייני עלייה בלתי־לגאלית המליצה בסוף ספטמבר לוועדת הקבינט לענייני עלייה בלתי־לגאלית לאמץ את מדיניות הגרוש לגבי מעפילים, שיפליגו מאיטליה וכן מרומניה ומבולגריה, המהוות את מקור הסכנה העיקרי. לאור העמדה שנקטה ממשלת צרפת בפרשת "אקסודוס" הוסרה מעל הפרק האפשרות להחזיר מעפילים למדינה זו. על סמך הלקחים שהופקו מפרשת "אקסודוס" המליצה הוועדה להימנע מלגרש מעפילים מחופי ארץ ישראל בטרם יובטח שיתוף הפעולה מצד שלטונות המדינה שאליה יוחזרו המגורשים, ובכלל זה הסכמתם לשימוש בכוח מצד החיילים הבריטים הנמצאים על האוניות והשלטונות המקומיים בחוף. לשרים הובהר, כי אם ייכשל נסיון הגרוש המעפילים יועברו לקפריסין ולא לגרמניה. גרמניה הוסרה מעל הפרק כיעד לגרוש מעפילים הן בשל בעיית העקורים שהעיקה על שלטונות הצבא הבריטי בגרמניה והן בשל הביקורת החריפה שנמתחה ברחבי העולם על בריטניה, שהחזירה ניצולי מחנות הריכוז הגרמניים לגרמניה.[103]

משרד המושבות גילה מידה של אופטימיות בסוף ספטמבר לגבי נכונותן של ממשלות רומניה ובולגריה לשתף פעולה בעניין החזרת המעפילים.[104] הנציגות הבריטית ברומניה, לעומת זאת, טענה בתחילת אוקטובר, שאין לצפות לגילויי רצון טוב מצד ממשלת רומניה בכל הקשור לעלייה בלתי־לגאלית וכי "יהיה זה מאוד לא נבון ואפילו מסוכן להחזיר לרומניה מהגרים בלתי־לגאליים, אשר ייתכן שהפליגו מנמלי רומניה, ולהורידם בכוח כאן." יתר על כן: שני הנמלים בקונסטנצה ובסולינה, שמהם אוניות בלתי־לגאליות יכולות להפליג, היוו את עורקי התחבורה העיקריים של הסובייטים. הפיקוד העליון הסובייטי יתנגד לכניסת אוניית מלחמה בריטית לנמלים אלו ולהורדה בכוח של המעפילים בידי חיילים בריטים ורומנים. הנציגות הבריטית התריעה מפני תקריות חריפות שיתרחשו במקרה של נסיון כזה.[105] גם הנציגות הבריטית בבולגריה הבהירה, שאין כל סיכוי שממשלת בולגריה תאות לקבל חזרה מהגדים בלתי־לגאליים, שהפליגו מנמליה.[106] למרות הסתייגויות אלו נמשכו ההתייעצויות לגבי הדרכים לעקוף את האילוצים שהכתיב הסכם מונטרה (Montreaux) לגבי גרוש מעפילים לנמלי מדינות בים השחור.[107] בינתיים גורשו לקפריסין ב־2 באוקטובר 1947 כ־4,000 יהודים רומנים, שהפליגו מבולגריה באוניות "גאולה" ו"מדינת היהודים".[108]

אותו זמן שבה והחריפה בעיית המחסור במקומות איכסון למעפילים. הידיעות על שתי אוניות מעפילים גדולות "פאן יורק" (Pan York) ו"פאן קרשצ'נט" (Pan Crescent) בעלות קיבולת של 8,000 נפש כל אחת העוגנות ברומניה (בקפריסין היו עצורים באוקטובר 1947 כ־17 אלף מעפילים) הטרידו במיוחד את השלטונות הבריטיים. לקראת ישיבת ועדת הקבינט, שהיתה אמורה לשקול מחדש את המדיניות לגבי העלייה הבלתי־לגאלית, התבקש הנרי גורני (Henry Gurney), המזכיר הראשי של ממשלת ארץ ישראל, לחוות דעתו לגבי שתי הצעות, שנועדו לסייע בפתרון המחסור הצפוי במקומות מעצר. האחת, הקצבת כל מכסת הסרטיפיקטים החודשית לקפריסין והשנייה, שעבוד מכסות ההגירה למספר חודשים מראש (הצעות שכבר הוצעו ונדחו בעבר). טרפורד סמית ממשרד המושבות, שהיה ער למשמעות המתבקשת מהצעות אלו – הודאה בכשלון המאבק בעלייה הבלתי־לגאלית – הדגיש, כי הסיכויים להכין מקומות מעצר במקומות אחרים מאשר קפריסין תוך פחות משישה חודשים, קלושים ביותר. יתר על כן, המצב הכלכלי הקשה מונע הקצאת משאבים, חומרי גלם וכוח אדם לשם כך.[109] שתי ההצעות לא היו מקובלות על קנינגהאם. בלית ברירה בחר בשנייה העשויה, לדעתו, להטיל עול כבד על היישוב היהודי, אשר אינו ערוך לקלוט בבת אחת 16 אלף מהגרים (מעפילי ה"פאנים").[110]

בווין, אשר התנגד להקצות את כל מכסת ההגירה למעפילים בקפריסין, גרס במחצית אוקטובר 1947, שעל משרד המושבות להערך לקלוט מעפילים נוספים בקפריסין גם אם זה כרוך בהגברת הצפיפות במחנות, או להציע מקומות חלופיים (כחמישה חודשים קודם לכן הוא טען, שאין כל אלטרנטיווה מעשית לקפריסין).[111] משרד המושבות חזר וטען, כי לא ניתן להכין תוך זמן קצר מקומות מעצר, אפילו ארעיים, בקפריסין או במקומות אחרים. המשרד הציע להודיע לארגון האומות המאוחדות או למדינות ערב, כי לאחר שמחנות המעצר בקפריסין יתמלאו, בריטניה לא תוכל יותר לעצור את העלייה הבלתי־לגאלית.[112] כשבועיים קודם לכן הציע קנינגהאם למשרד המושבות להעביר את האחריות למניעת ההעפלה לארגון האומות המאוחדות, אשר על שולחנו היתה מונחת שאלת ארץ ישראל.[113] ספקנות לגבי המשכת המאבק בהעפלה שררה גם בקרב אחדים מאנשי משרד החוץ. בתזכיר שהוכן לבווין, במחצית אוקטובר, לקראת שיחתו עם ראש הממשלה בנושא העלייה הבלתי־לגאלית נאמר בין השאר:

> האלטרנטיווה היחידה למדיניות של מעצר המעפילים היא הדיפתם על־ידי פעולה של הצי באמצעות הטמנת שדה מוקשים או ירי עליהם והטבעת אוניות מעפילים. לאור נחישות האופי של היהודים מיקוש, כמו ירי של יחידות הצי, יגרום לקרבנות רבים, זאת בנוסף לעלות ולעיכוב הכרוכים בהטמנת מוקשים. אני בספק אם כדאי לעשות זאת בשלב כה מאוחר של המנדט. דומה, כי האצת ההכנות לנסיגה היא המדיניות המעשית היחידה שנותרה, וזאת במטרה לצמצם ככל שניתן את התקופה שבה האחריות על מעצר המעפילים נתונה בידינו.[114]

התגברות הקולות בקרב גורמים שונים בממשל בדבר הצורך לחדול מהמאבק בעלייה הבלתי־לגאלית מפני שלבריטניה אין מענה לתנועה זו היו תוצאה הן מכשלון המערכה

נגד מעפילי "אקסודוס", אשר סתם במידה רבה את הגולל על תקוות הממשל לשים קץ או לפחות להקטין במידה ניכרת את ההפלגות הבלתי־לגאליות ממדינות שמחוץ לגוש הסובייטי: הן מפני שלא הצליחו למצוא חלופות לקפריסין; והן מחידושן של ההפלגות ממדינות הגוש הקומוניסטי ובמיוחד הפלגתן הצפויה של ה"פאנים". עם זאת דומה, כי החלטת הקבינט ב־20 בספטמבר 1947 לפנות את ארץ ישראל, היא אשר הכריעה את הכף אצל אותם גורמים. שכן המשך המאבק כנגד ההעפלה כבר לא נראה כדאי.

סמיכות הארועים בין פרשת "אקסודוס", שהיתה הכשלון הגדול ביותר של בריטניה במאבקה בהפלגות הבלתי־לגאליות, ובין החלטת הקבינט לפנות את ארץ ישראל מעוררים את השאלה לגבי התפקיד שמילאו ההפלגות הבלתי־לגאליות ככלל ופרשת "אקסודוס" בפרט אצל חברי הקבינט לגבי החלטתם מרחיקת־הלכת. בשבועות שקדמו להחלטת הקבינט לא שררה תחושה של חוסר אונים בקרב הגורמים שהיו מופקדים על המאבק בהפלגות הבלתי־לגאליות, למרות הכשלון שנחלו במקרה של "אקסודוס". יתר על כן אותו זמן לא היתה כוונה לוותר על מדיניות גרוש המעפילים בחזרה לנמלי ההפלגה. קרוב לוודאי, שהמלצת הרוב בוועדת החקירה המיוחדת של האומות המאוחדות (אונסקו"פ, 31.8.47) על חלוקה היא אשר הכריעה את הכף. ועדת חקירה זו היתה במידה רבה ההזדמנות האחרונה שנותרה לבריטניה לצאת מהמכוי הסתום שאליו נקלעה בנסיונה לעצב תכנית לפתרון שאלת ארץ ישראל, אשר תתקבל על דעת מדינות ערב וגם על דעת האמריקנים. הדין וחשבון של אונסקו"פ שם קץ לתקווה זו. חברי הפרלמנט, דעת הקהל והעתונות, אשר הושפעו מפעולות אצ"ל ולח"י (בעיקר תליית הסרג'נטים על־ידי אצ"ל ב־30 ביולי) ומההעפלה – בעיקר מפרשת "אקסודוס" – לחצו על הממשל לצאת מארץ ישראל. לקבינט, שנאלץ להתמודד עם המשבר הפיננסי והמשבר הפוליטי בעקבותיו (ראה במבוא), לא היתה עוד נכונות להתמודד עם הקשיים והסכנות שהיו כרוכים בהמשך השליטה בארץ ישראל.

הנטייה לפנות את ארץ ישראל החלה להתגבש כבר בחורף 1946–1947, לאחר שהתברר סופית, כי האורינטציה האמריקנית לפתרון שאלת ארץ ישראל נכשלה. כשלון ועידת לונדון והמשבר הכלכלי החמור חיזקו את המגמה אצל אחדים מחברי הקבינט ובראשם ראש הממשלה לוותר על המנדט. לבווין היו נחוצים כשלונות נוספים כדי להגיע למסקנה זו. העצרת המיוחדת של האומות המאוחדות אפריל־מאי 1947 (נאום גרומיקו) והדין וחשבון של אונסקו"פ שיכנעו גם אותו. גורמים נוספים השפיעו, קרוב לוודאי, בעקיפין על קבלת החלטה זו, למשל: העברת השלטון לידי ההודים והפאקיסטנים (15.8.47). בהשוואה למהלך זה כל ויתור אחר על חלק מהאימפריה התגמד. הדבר אמור בעיקר לגבי ראש הממשלה: וכן הכשלון שנחלה מצרים במועצת הבטחון בסוף אוגוסט, שאיפשר לבריטניה להמשיך ולהחזיק בבסיסיה במדינה זו. הנה כי כן, הוויתור על היתרונות האסטרטגיים שהיקנתה השליטה בארץ ישראל נעשה פחות קריטי.[115]

שאלת המדיניות כלפי העלייה הבלתי־לגאלית תפסה מקום מרכזי במסגרת הדיונים לפינוי ארץ ישראל, ועיקרה – העיתוי להפסקת המאבק כנגד תנועה זו.[116] בווין התנגד בתוקף להמלצת משרד המושבות להשתחרר בהקדם האפשרי מהאחריות להמשך המאבק כנגד העלייה הבלתי־לגאלית. הוא גרס, כי כל עוד האחריות על ניהול ארץ ישראל

נתונה בידי בריטניה, עליה להמשיך להיאבק בהעפלה.[117] ועדת הקבינט לענייני הגנה, אשר קיבלה את עמדתו, הדגישה בישיבתה ב־1 בנובמבר את החשיבות בהעברת המעפילים העצורים בקפריסין לארץ ישראל לפני השלמת הנסיגה. בווין ציין, כי בשלבים הסופיים של הנסיגה הוא יהיה מוכן להקצות את כל מכסת ההגירה למעפילים העצורים בקפריסין ואף לשאת בתוצאות של הגדלת המכסה.[118] המפקדים הראשיים במזרח התיכון הודיעו, כי הם לא יוכלו למנוע עלייה בלתי־לגאלית לאחר שמחנות קפריסין יתמלאו ב־34 אלף מעפילים או לאחר ה־1 בפברואר 1948. בתקופת הביניים בין ה־1 בפברואר ל־1 באוגוסט 1948 מועד הפינוי המיועד, הבהירו, יכוונו אוניות המעפילים לתל־אביב אלא אם כן מצב האוניות או מזג האוויר ימנע זאת. החלטה זו נועדה למנוע פגיעה בתכנית הפינוי דרך נמל חיפה. תאריך היעד ה־1 בפברואר, היווה פשרה מצדם מאחר שהם היו מעוניינים להקדים ולסיים את אחריותם למניעת עלייה בלתי־לגאלית, כדי לעמוד בלוח הזמנים של הפינוי. ראשי המטות המליצו להימנע מלחת פומבי לכוונת בריטניה לחדול מהמאבק בעלייה הבלתי־לגאלית בטרם יסתיים המנדט, מחשש לעימות עם הערבים.[119]

חילוקי דעות התגלעו בין משרד המושבות למשרדי החוץ והמלחמה לגבי המדיניות שתינקט לאחר ה־1 בפברואר 1948. במשרד המושבות סברו, כי המשך נקיטת צעדי המנע מחוץ לארץ ישראל ובכלל זה גרוש המעפילים לקפריסין יבהירו, כי בריטניה אינה מתכוונת להתיר גידול בהיקף ההגירה הלגאלית, למרות המלצת האומות המאוחדות. התוצאה תהיה גידול ניכר בהיקף העלייה הבלתי־לגאלית והצפת המחנות בקפריסין תוך זמן קצר. בנסיבות אלו, יקשה מאוד לפנות את המעפילים העצורים בקפריסין בין ה־15 במאי ל־1 באוגוסט. המשך החזקת המעפילים במחנות בקפריסין, הכרוכה בהוצאה של כ־250 אלף ליש"ט בחודש, תדוקן את קופת ממשלת ארץ ישראל. ואילו, מתן היתר לסובבנות להעביר עד כ־6,500 נפש בחודש (כפי שהמליץ ארגון האומות המאוחדות) עתיד להביא להפסקת העלייה הבלתי־לגאלית ולאפשר את פינוי המחנות בקפריסין. זאת ועוד, קשיים ניכרים צפויים בשכנוע מדינות שונות לשתף פעולה נגד ההגירה הבלתי־לגאלית. הנציב העליון טען, שהגדלת מכסת ההגירה לארץ ישראל תהווה פיצוי ליהודים על אי־יישום המלצת האומות המאוחדות להעניק להם נמל לא יאוחר מה־1 בפברואר 1948 ולהתיר עלייה חופשית משם. משרדי החוץ והמלחמה גרסו, ששינוי מדיניות ההגירה יוביל לעימותים בין בריטניה ובין ערביי ארץ ישראל וייתכן אף עם מדינות ערב ולכך עלולות להיות השלכות חמורות על פעולות הפינוי.[120] משרד החוץ אף דחה את הצעת הססייט דפרטמנט להתיר את כניסתם של המעפילים העצורים בקפריסין לארץ ישראל בטרם יסתיים המנדט בתמורה להבטחת הציונים למנוע את המשך ההפלגות הבלתי־לגאליות.[121] במשרד החוץ הטילו ספק בערך ההבטחות של הסוכנות בעקבות כשלונה למנוע את הפלגת ה"פאנים", וזאת בנוסף לחשש מתגובת הערבים.[122]

ההתנגדות לכל שינוי רשמי במדיניות ההגירה מצד אחד, והשאיפה לפנות את מחנות קפריסין מצד שני, הביאו את משרד ההגנה ואת שר המושבות להורות למפקדים הראשיים במזרח התיכון ולנציב העליון להגדיל מדי חודש במאות אחדות את מספר היהודים הנכנסים לארץ ישראל וזאת ללא כל הודעה רשמית וללא ידיעת הערבים.[123] ואמנם, חל גידול במספר המעפילים, שהוחזרו מקפריסין לארץ ישראל. לאחר בואם של

מעפילי ה"פאנים" לקפריסין (1.1.48) היו עצורים באי 31,117 מעפילים. מאז ועד סיום המנדט גורשו לקפריסין שמונה ספינות נוספות ועליהן 5,530 נפש. ב־11 במאי 1948 דיווח שר המושבות, כי בקפריסין נותרו 24 אלף מעפילים.[124] האצת קצב העברת המעפילים מקפריסין נועדה, בין השאר, לפנות מקומות למעפילים נוספים שיישלחו לשם. בינואר 1948 הגיעו ידיעות על שלוש ספינות בעלות קיבולת כוללת של 14 אלף נפש הנעות לעבר נמלי איטליה ועל 9,000 מעפילים פוטנציאליים ברומניה הממתינים להפלגה.[125]

בריטניה התמידה במאבקה נגד העלייה הבלתי־לגאלית עד גמר המנדט. המערכה הדיפלומטית נגד המדינות, אשר מנמליהן הפליגו המעפילים והמדינות שדגליהן התנופפו על תרני ספינות המעפילים נמשכה כל העת. מאז החליטה עצרת האומות המאוחדות על חלוקת ארץ ישראל ועד הקמת המדינה, גורשו לקפריסין 12 אוניות ועליהן 22,384 מעפילים. בחודש אפריל 1948 גורשו לקפריסין שלוש אוניות מעפילים ("טירת צבי", "משמר העמק" ו"נחשון"). ב־12 במאי 1948 דיווחה השגרירות בוושינגטון על אונייה חשודה העתידה להסיע מהגרים יהודים בלתי־לגאליים.[126] ואילו ב־22 במאי 1948 נשאלה מחלקת המזרח במשרד החוץ על־ידי השגרירות בפאריס "האם אנו רשאים להורות לשלטונות הקונסולריים לחדול לעקוב אחר אוניות המופיעות ברשימות החשודים."[127]

העלייה הבלתי־לגאלית גרמה לבריטניה קשיים ניכרים, בעיקר מקיץ 1946. ברם, היא לא היתה שקולה ללחץ שהפעילו הערבים, אשר גילו רגישות רבה לשאלת ההגירה בכללה וביחוד להעפלה. שאיפת הבריטים לקבל את הסכמת מדינות ערב וערביי ארץ ישראל לתכניתם לפתרון שאלת ארץ ישראל והחשש מהסלמת מערכת היחסים עמם האפילו מבחינה לונדון על כל היתרונות הצפויים מהיענות לדרישות הציונים בתחום ההגירה. סרובם של השלטונות הבריטיים להגדיל את מכסת ההגירה, להפסיק את הגרושים לקפריסין והמשכת המאבק כנגד ההעפלה גם לאחר החלטת האומות המאוחדות על תלוקה שיקפו את סדרי העדיפויות שלהם. המחווה היחידה שעשתה לונדון בתחום ההגירה היתה הקצאת מחצית מכסת ההגירה החודשית למעפילים בקפריסין. בחורף 1947–1948 היו הבריטים קרובים יותר מתמיד להודות בכשלונם להתמודד עם העלייה הבלתי־לגאלית, אולם גם אז החשש מתגובת הערבים הכריע את הכף לעבר המשכת המאבק. הצלחת המאבק נגד העפלה היתה מותנית במידה רבה בהצלחת המערכה נגד המדינות שהתירו את הפלגות המעפילים מנמליהן.[128]

חלק שני

ארצות־הברית והעקורים היהודים

119 דיון בפרלמנט, 15.5.45, PRO, FO371/51117, WR1446.

120 פרוטוקול ישיבת ועדת הקבינט לקליטה ואיכסון של פליטים, 16.5.45, J.R. 2nd mtg, PRO, CAB95/15.

121 על עמדת מוריסון לגבי כניסת פליטים לבריטניה במהלך המלחמה ראה: זסרשטיין, בריטניה ויהודי אירופה, עמ' 99–103; גילברט, אושוויץ ובעלות חברית, עמ' 73, 103–104, 106–107, 112, 119–120.

122 רוברטסון אל סגן שר קבוע במשרד המלחמה, 6.10.45, PRO, FO371/51125, WR3052; כתבה, י.ט.א., 3.3.46, PRO, FO371/57688, WR638; על מדיניות שלטונות הצבא כיחס לאוכלוסייה הגרמנית ראה: מונטגומרי, זכרונות, עמ' 354–356, 363.

123 תזכיר של הנדרסון בנושא "טיפול בעקורים היהודים בגרמניה", 14.9.45, PRO, FO371/51123, WR2783; ראה גם וולהיים, "בלזן סמל התקומה היהודית", עמ' 57.

124 תקציר הפעילות היומית של הקונגרס היהודי העולמי, 22.3.45, NA, RG 200, Duker/Dwork Papers, OSS R&A, Jewish Desk, Folder 88; דין וחשבון של ויטאלאס וברוטמן על מצב היהודים באזור הבריטי, 29.3.46, איו, מסמכי ליאו שווארץ, 41/496; ויטאלאס אל ד"ר ג'וזף שווארץ, 2.4.46, ארכיון הג'וינט בירושלים, קופסה A–7, תיק ממ' C-48.009; ראה גם פרוטוקול ישיבת הוועד המרכזי בברגן־בלזן, 22.7.45, יד ושם, חסיבה 70–0, תיק מס' 1.

125 תזכיר של סולומון לגבי יישוב היהודים באזור הבריטי, 8.5.46, PRO, F0945/384; דין וחשבון של הוועדה האנגלו־אמריקנית לגבי הבעיות של יהודי אירופה וארץ ישראל, 20.4.46, לחאן, Cmd. 6808, נספח II, עמ' 47, סעיפים 4 ,5.

126 דין אל רוברטסון, 5.7.46, PRO, WO267/32; תזכיר על יישוב מחדש של יהודים בגרמניה, 30.10.46, PRO, FO371/55705, C13546; על היקף בעיית החזרת הרכוש היהודי ראה: תזכיר לגבי "האספקטים החוקיים של שיקום היהודים בגרמניה" שהכין ד"ר ג'ורג' וייס, יועץ משפטי ליחידת הסיוע היהודית, ללא תאריך, איו, מסמכי ליאו שווארץ, 115/1623.

127 בארו אל סקפינגטון, 8.3.46, יד ושם, (59/10) 70/16–0 סקפינגטון אל בארו, 26.6.46, יד ושם, (59/21) 70/16–0; על הינד נמתחה ביקורת בשל היותו פרו־גרמני. מודגאן, הלייבור בשלטון, עמ' 255.

128 על איו"ר ראה Loise W. Holborn, *The International Refugee Organization: A Specialized Agency of the United Nations: Its History and Work, 1946–1952*, London 1956 (להלן הולבורן, איו"ר); סטוסינגר, הפליט והקהילה העולמית, חלק שני; פראודפוט, פליטי אירופה, עמ' 399 ואילך; מארוס, פליטי אירופה במאה העשרים, עמ' 340–345.

129 הצהרה של חנציג ההולנדי בישיבת הוועדה המיוחדת לפליטים ועקורים, 25.5.46, PRO, FO371/57711, WR1993.

130 תזכיר לבווין, 20.5.45, PRO, FO371/57691; בן דאה תזכיר של בריטניה לגבי יהודי גרמניה ואוסטריה, 25.5.46, PRO, FO371/57710, WR1454.

131 סיכום הישיבה השלישית של הוועידה לגבי פליטים ועקורים, 19.8.46, PRO, FO371/57717, WR1993; פראודפוט, פליטי אירופה, עמ' 402–403.

132 ג'נקינס אל רוברטסון, 24.12.46, PRO, FO945/399; תזכיר על שיחה בין הינד לבין נציגים של העקורים והיהודים בגרמניה, 25.11.46, יד ושם, (7/15) 5/0–0.

133 תזכיר של הצ'נסלור של דוכסות לנקסטר לוועדת הקבינט לשיקום מעבר לים "היהודים באזור הבריטי בגרמניה", 23 (47) .O.R.C, 10.4.47, PRO, FO945/723.

134 דין וחשבון של היועץ לענייני יהודים, נובמבר 1947, PRO, FO938/287.

135 הינד אל קריץ־ג'ונס, 9.11.46, PRO, FO945/467; הינד אל מקניל, 9.11.46, PRO, FO945/384; קריץ־ג'ונס אל הינד, 22.11.46, PRO, CO537/1768.

136 הינד אל קריץ־ג'ונס, 24.3.47, PRO, FO945/467; יאנטיאן (Yantian), מנהל הג'וינט באזור הבריטי באוסטריה, פנה אף הוא אל קריץ־ג'ונס להקציב סרטיפיקטים גם לאוסטריה. יאנטיאן אל קריץ־ג'ונס, 26.3.47, שם; ראה גם: משרד הפיקוח בלונדון אל המפקדה בברלין, מס' 317, 10.1.47, PRO, FO945/467; משרד הפיקוח בלונדון אל המפקדה בברלין, 13.1.47, שם; תזכיר של הצ'נסלור של דוכסות לנקסטר לוועדת הקבינט לשיקום מעבר לים, 23 (47) .O.R.C, 10.4.47, PRO, FO945/723.

137 ברלין אל פאריס, מס' 26, 21.3.47, PRO, FO371/66748, WR2186; סגן המושל הצבאי אל משרד הפיקוח בלונדון, 24.4.47, שם; דין וחשבון על העברת הקבוצה הראשונה של יהודים לארץ ישראל, 14.4.47, PRO,FO945/467; על הנוהלים הטכניים של המבצע ראה: תזכיר על ישיבה במשרדי מנהל שבויי המלחמה והעקורים, 28.1.47, שם; וכן הנחיות טכניות להגירת עקורים יהודים לארץ ישראל, מס' 13, נספח B, PRO, FO1006/519.

138 מזכר, 24.4.47, PRO, FO945/384; לקראת ישיבת ועדת הקבינט לשיקום מעבר לים הוכן לצ'נסלור דין וחשבון מפורט לגבי פעולותיו והצעותיו של סולומון ומידת יישומן. חדריך לצ'נסלור לקראת ישיבת ועדת הקבינט לשיקום מעבר לים, נספח B, ללא תאריך (כנראה מחצית אפריל), שם.

139 פרוטוקול ישיבה במשרד החוץ, 16.6.47, PRO, FO945/468; על בעייה המעפילים בקפריסין ראה בפרק הבא.

140 תזכיר על התפטרויותיו של סולומון, 25.9.47, PRO, FO945/384.

141 תזכיר על פגישה בין הצ'נסלור לבין ברודצקי וסולומון, 30.7.47, PRO, FO945/399; משרד החוץ (דין) אל ברלין (בראונג'ון), מס' 1980, 14.8.47, PRO, FO945/384; איוימי אל בראונג'ון, 10.10.47, שם.

142 ראה למשל, ישיבת הוועד המרכזי בברגן־בלזן, 9.3.48, פרוייקט ההעפלה וכן בקשתו ממחלקת הפליטים במשרד החוץ במתצית אפריל 1948 לחטש את המשסרה היהודית בברגן־בלזן. סולומון אל ג'. ה. מור (J. H. Moore), 19.4.47, PRO, FO371/72036, WR462.

143 משרד המלחמה אל המפקדה הראשית של כוחות היבשה במזרח החיכון, דצמבר 1947, PRO, AIR20/81097.

144 חיים יחיל, "פעולות המשלחת הארצישראלית לשארית הפליטה, 1945–1949" (ב), ילקוט מורשת, ל"א (אפריל 1981), עמ' 150–151.

145 תזכיר למשלחת בריטניה באומות המאוחדות, 2.10.47, PRO, FO371/61956, E9456; ראה גם: גבריאל כהן, "מדיניות בריטניה ערב מלחמת העולם השנייה" הייתו בחולמים (עורך יהודה ואלך), גבעתיים 1985, עמ' 22, 95.

לחלק ראשון פרק ג'

על ההעפלה בתקופת המלחמה ראה עופר, דרך בים; צוויג, בריטניה וארץ ישראל, פרקים 3 ,5; זסרשטיין, בריטניה ויהודי אירופה, במקומות שונים בספר; על מטרות ההעפלה ראה ואב צחור, "מטרות ההעפלה והוויכוח עליהן (1945–1948)", שורשים, ד (תשמ"ה), עמ' 105–115.

זסרשטיין, בריטניה ויהודי אירופה, עמ' 277–280.

ג'ון מרטין אל שרתוק, 25.8.45, גנזך וייצמן; שרתוק אל מרטין, 28.8.45, שם;

פרוטוקול ישיבת הוועדה הפוליטית של מפא"י, דברי ג'וזף, 20.9.45, אמ"ע, 24/45.

4 תזכיר של משרד התוץ לקבינט, 11.6.45, PRO, FO371/45375,E3977; ישיבה מס' I של ועדת הקבינט לענייני ארץ ישראל, 6.9.45, PRO, FO371/45375, E695; תזכיר של מוריסון לקבינט, 8.9.45, C.P. (45)156, pt. 1, PRO, PREM8/627; גלבר, נושאי הדגל, עמ' 379–383.

5 על המאבק הדיפלומטי ראה להלן חלק שני, פרק ד'; חלק שלישי, פרק ג'; וחלק רביעי.

6 מרדכי נאור, **ההעפלה 1934–1948**, תל־אביב 1984, נספח 1.

7 לורד גורט (Gort), הנציב העליון בארץ ישראל, אל שר המושכות, מס' 566, 12.4.45, PRO, F0371/51116, WR1285; מרכז המודיעין של הצי בים התיכון אל ראש המודיעין הימי באדמירליות בלונדון, 12.7.45, PRO. FO371/51121, WR2452; דין וחשבון של ה־C.I.D. (Criminal Investigation Department) למוכיר הראשי בארץ ישראל על העלייה היהודית הבלתי־לגאלית, 22.8.45, א.ת.ה., 8/77; מרכז המודיעין של הצי במזרח התיכון אל ראש המודיעין הימי בלונדון, 25.8.45, PRO, FO371/51124; WR2896 51; גלבר, נושאי הדגל, עמ' 586–591.

8 המפקדים הראשיים במזרח התיכון אל ראשי המטות, 23.8.45, PRO, AIR20/4962.

9 ישיבת ראשי המטות, 206th mtg. C.O.S. (45), 24.8.45, PRO, FO371/45379, E6404; תזכיר של משרד המלחמה, (0) 563 (45),C.O.S., 5.9.45, PRO, AIR20/4962.

10 המפקד הראשי במזרח התיכון אל ראשי המטות, 1.10.45, שם; אדמירל הצי בלבנט ובמזרח הים התיכון אל המפקדה הראשית בים התיכון, 26.9.45, PRO, FO371/45382, E8066.

11 וואלדוק (Waldock) מהאדמירליות אל באקמטר, משרד התוץ, 3.10.45, PRO, FO371/45382, E8066; ראה גם ישיבת ראשי המטות, 239th C.O.S. (45) mtg., 2.10.45, PRO, AIR20/4962.

12 מזכר רנדל, 12.10.45, PRO, FO371/45382, E8066.

13 פרוטוקול ישיבה בהשתתפות שר המושבות, סגנו, צמרת משרד המושבות והנציב העליון בארץ ישראל, 14.11.45, PRO, CO537/1822.

14 משרד המושבות (גייטר) אל ארץ ישראל (שאו), מס' 1767, 10.11.45, סנט אנטוני'ס, אוקספורד, מסמכי קנינגהאם, קופסה 1, חיק 1; משרד המושבות אל קפריסין, מס' 546, 547, 13.11.45, PRO, FO371/45382, E8212; ארץ ישראל אל משרד המושבות, מס' 1628, 16.11.45, PRO, FO371/45407, E9012.

15 על הקשיים שנגרמו לממשלת ארץ ישראל בעקבות הפגיעה בסמינות השיטור ראה: טיכום לחודש אוקטובר של ה־D.S.O (Distinguished Service Order) במפקדת הצבא בארץ ישראל ועבר הירדן, PRO, WO169/19758; הנציב העליון בארץ ישראל אל המפקד הראשי במזרח התיכון, מס' 550, 27.11.45, סנט אנתוני'ס, אוקספורד, מסמכי הפרטיים של קנינגהאם, קופסה 1, חיק 1.

16 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1665, 23.11.45, PRO, FO371/45407, E9197; המפקדה הראשית במזרח התיכון אל משרד המלחמה, 24.11.45, PRO, FO371/45407, E9012.

17 מברק אל הציר בבירות, 23.11.45, PRO, FO226/306; דין וחשבון מדיעיני מס' 2 של המפקדה הבריטית בארץ ישראל ובעבר הירדן לתקופה 8–23 בנובמבר 1945, PRO, WO275/63; על ההתקפה ראה: יהודה סלוצקי, ספר תולדות ההגנה, ג', חלק שני, תל אביב 1973, עמ' 861–865; על ההצלחות שנחלו הבריטים אותו זמן באיטליה ראה: גלבר, נושאי הדגל, עמ' 595–596.

18 המפקדה הראשית במזרח התיכון אל ראשי המטות, 23.11.45, PRO, AIR20/4962; טיכום ישיבת ראשי המטות, 277th mtg. C.O.S. (45), 28.11.45, PRO,

AIR20/4963; ראה גם פרוטוקול של ישיבת הנהלת ממשלת ארץ ישראל, 23.11.45, PRO, CO814/41.

19 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1817, 21.12.45, PRO, FO371/45407, E10197.

20 מזכר האו, 31.12.45, PRO, FO371/45407.

21 ישיבת הקבינט, 1.1.46, PRO, CAB129/5; משרד התוץ אל שגרירי בריטניה בקהיר, בכגדד, בבירות ובג'דה, 2.1.46, PRO, FO371/45407, E10160.

22 קריץ'־ג'ונס אל בווין, 23.1.46, PRO, FO371/52507, E879; על עמדתם של בווין והול ראה: בווין אל הול, 12.1.46, PRO, C0537/1768; הול אל אטלי, 15.1.46, PRO, PREM8/627; מיכאל כהן, ארץ ישראל והמעצמות, עמ' 96–100.

23 משרד התוץ אל קהיר, טס' 143, 28.1.46, PRO, CO537/1768.

24 דין ותשבון מודיעיני מס' 5 של המפקדה בארץ ישראל ובעבר הירדן לתקופה 22 בדצמבר 1945 – 4 בינואר 1946, PRO, WO275/63.

25 לורד קילראן אל משרד התוץ, מס' 150, 31.1.46, PRO, FO371/52508, E1034.

26 תזכיר של המפקדים הראשיים במזרח התיכון לראשי המטות, 23.2.46, PRO, WO204/49; על המגעים עם שלטונות איטליה ויוון ראה חלק רביעי.

27 פרוטוקול ישיבה בינמשרדית (אדמירליות, מלחמה, פיקוח על גרמניה ועל אוסטריה, תוץ ומושבות) שהתקיימה במשרד המושבות ב־2 באפריל 1946 שבה נידון המאבק בעלייה הבלתי־לגאלית, PRO, FO945/655; תזכיד לראשי המטות, 2.4.46, שם; טרפורד סמית אל קולונל ס. ד. פרייס (C. R. Price), 23.3.46, PRO, FO371/52513, E2663; פרוטוקול ישיבה בינמשרדית שנערכה במשרד המלחמה ב־27 באפריל 1946, PRO, FO371/52519, E3969; בעקבות מעצרה של ספינת המעפילים "וינגייט" כסוף מרס 1946 ועליה 238 מעפילים נשאל שר המושכות בפרלמנט, אם בכוונת הממשל לגרש את המעפילים לארצות שמהן ברחתו הול השיב, כי לאחר בדיקה בטוענית המעפילים ישוחררו ומספרם ינוכה ממכסת ההגירה. שאילתא לשר המושבות, 3.4.46, PRO, FO371/52514, E3131.

28 ראה חלק שלישי, פרק ד'; חלק רביעי, פרק א'.

29 משרד המושבות אל קנינגהאם, מס' 841, 13.5.46, PRO, FO371/52524, E4533; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 768, 7.5.46, PRO, FO371/52522, E4261.

30 על כך ראה בחלק ב', פרק ב'.

31 תזכיר של משרד המלחמה לראשי המטות, (0) 150 (46).C.O.S, 28.5.46, PRO, FO371/52527, E4995; ישיבת ראשי המטות, (0) 148 (46) .C.O.S, 25.5.46, PRO, FO371/52526, E4514.

32 העתק מבתב ממשרד המושבות אל ראשי המטות, (0) 154 (46) .C.O.S, 1.6.46, PRO, FO371/52528, E5405.

33 קנינגהאם אל פייג'ט, 3.6.46, סנט אנתוני'ס, אוקספורד, מסמכיו הפרטיים של קנינגהאם, קופסה 1, חיק 1.

34 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1104, 5.7.46, PRO, FO371/52537, E6383; על "השבת השתורה" ראה תולדות ההגנה, חלק שני, כרך שלישי, פרק 43.

35 ישיבת הקבינט, 11.7.46, PRO, CAB128/6.

36 על פיצוץ המלך דוד ראה בחל, המשולש הארץ־ישראלי, פרק 8; דוד ניב, מערכות הארגון הצבאי תלאומי: המרד (1944–1946), תל אביב 1973, עמ' 277–288; מנחם כגין, המרד, ירושלים 1950, פרק 8; תולדות ההגנה, חלק שני, כרך שלישי, עמ' 898–903.

37 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1197, 24.7.46, סנט אנתוני'ס, אוקספורד, מסמכיו הפרטיים של קנינגהאם, קופסה 1, חיק 1; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1212, 25.7.46, שם; גנרל מיילם דאמפסי (Miles Dempsey), המפקד הראשי במזרח התיכון,

ביקש אף הוא אישור לגרש את המעפילים לארץ אחרת. דאמפסי אל משרד המלחמה, 24.7.46, PRO, WO216/194.

38 ישיבת הקבינט, 25.7.46, PRO, CAB128/6; על דיוני המשלחות הבריטית והאמריקנית ראה חלק שני, פרק ב'.

39 ישיבת הקבינט, 29.7.46, PRO, CAB128/6; משרד החוץ אל פאריס (אטלי), מס' 714, 29.7.46, PRO, FO800/485.

40 פאריס אל משרד החוץ, מס' 409, 30.7.46, PRO, FO371/52545, E7266.

41 ראה פניית הול אל סר וולי (Woolley), מושל קפריסין, להיערך לקלוט כמה אלפי מעפילים. שר המושבות אל וולי, מס' 281, 29.7.46, PRO, FO371/52627, E7681.

42 ישיבת הקבינט, 30.7.46, PRO, CAB128/6; ראה גם: דין וחשבון של דאשי המטות, C.P.(46)306, 29.7.46, PRO, CAB129/12; ראה גם Hugh Dalton's Diaries and Papers in the British Library of London School of Economics and Political Science, כרך 34, 1.8.46, (להלן יומן דלטון, בית ספר לכלכלה של לונדון).

43 ראה חלק שני, פרק ג'.

44 ישיבת הקבינט, 1.8.46, PRO, CAB128/6.

45 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1255, 1.8.45, סנט אנתוני'ס, אוקספורד, מסמכיו הפרטיים של קנינגהאם, קופסה 1, תיק 1.

46 מונטגומרי אל ראש הממשלה, 3.8.46, נספח II, PRO, FO371/52627, E7703; מונטגומרי אל דאמפסי, 3.8.46, PRO, WO216/194.

47 קנינגהאם אל משרד המושבות, מט' 1272, 3.8.46, PRO, FO371/52627, E7703; משרד המושבות אל קנינגהאם, מט' 1396, 2.8.46, PRO, FO371/52549, E7535.

48 ישיבת הקבינט, 7.8.46, PRO, CAB128/6; חוכיר של שר המושבות לקבינט, C.P. (16) 310, 5.8.46, PRO, CAB129/12; משרד המושבות אל קנינגהאם, מס' 1413, 5.8.46, סנט אנתוני'ס, אוקספורד, מסמכיו הפרטיים של קנינגהאם, קופסה 1, תיק 2; חוכיר לשר החוץ, 6.8.46, PRO, FO371/52550, E7611.

49 משרד החוץ אל פאריס, מס' 859, 11.8.46, PRO, FO371/52628, E7879; על תגובת הסוכנות להודעה על הגרושים ראה: דוד שערי, *גירוש קפריסין 1946–1949 ההעפלה*, המחנות וחברת המעפילים, ירושלים תשמ"א, נספח 12 דוד שערי, "בעית היסוד החוקי לגירוש המעפילים מן הארץ ולהחזקתם במחנות מעצר בקפריסין", הציונות ד' תשל"ו, עמ' 337–362; נחום בוגנר, "ההחלטה על גירוש המעפילים לקפריסין", *ההעפלה: מאסף לתולדות ההצלה, הבריחה, ההעפלה ושאירית הפליטה* (עורכת אניטה שפירא), תל-אביב 1990, עמ' 275–301.

50 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1297, 10.8.46, PRO, FO371/52628, E7943; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1309, 13.8.46, PRO, FO371/52628, E7946; שערי, *גרוש קפריסין*, עמ' 49–51.

51 יום לפני פרסום ההחלטה על גרוש המעפילים לקפריסין, מסר עבד אל רחמן עזאם פאשה, (Abdel Rahman Azzam Pasha), המוכיר הכללי של הליגה הערבית, לסיר רונלד יאן קמבל (Ronald Ian Campbell), שגריר בריטניה במצרים, על דאגתה של הליגה מהיקף העלייה הבלתי-לגאלית, בהוסיפו כי רוב המעפילים הם צעירים, שנבחרו במיוחד לתגבר את הכוחות המזוינים של היהודים. עזאם פאשה טען, כי בריטניה מסוגלת לעצור את התנועה לחלוטין או לפחות לצמצמה באופן ניכר ואין כל הצדקה למדיניות המתירה לספינות המעפילים הנעצרות בדרכן לארץ ישראל להשלים את מסען ולהודיד את המעפילים בחופי ארץ ישראל. הוא הוהיר מפני ההשלכות הצפויות מהיקף ההגירה הנוכחי, ש"קיבלה צורה של פלישה בכוח", בקרב הערבים. עזאם פאשה אל קמבל, 12.8.46, PRO, FO141/1104; בגדד אל משרד החוץ, מס' 660, 17.8.46, PRO, FO371/52629, E8123.

52 ישיבת הקבינט, 7.8.46, PRO, CAB128/6.

53 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 515, 9.3.47, PRO, CO537/2339; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 348, 16.2.47, PRO, CO537/2333.

54 וולי אל שר המושבות, מס' 339, 19.8.46, PRO, FO371/52629,E8268; דיווח על המצב במחנות ראה: וולי אל משרד המושבות, מס' 337, 18.8.46, PRO, FO371/52628, E7943; וולי למשרד המושבות, מס' 340, 19.8.46, PRO, FO371/52629, E8268.

55 תזכיר של משרד המלחמה, (0) 217 C.O.S. (46), 21.8.46, PRO, FO371/52630, E8371; ישיבת ראשי המטות, C.O.S. (16) 128th mtg., שם; ראה גם דאמפסי אל ראש המטה הקיסרי האימפריאלי, 22.8.46, PRO, WO216/194; מכתב תשובה לדאמפסי, 23.8.46, שם.

56 גייטר אל האדון (Haddon), 24.8.46, PRO, FO371/52630, E8515; גנרל הולים (Hollis) אל גייטר, 27.8.46, PRO, FO371/52631, E8739.

57 ישיבת ראשי המטות, C.O.S. (43) 131th mtg., 30.8.46, PRO, FO371/52631, E8637.

58 טרפורד סמית אל בקסטר, 3.9.46, PRO, FO371/52631, E8282; בקסטר אל טרפורד סמית, 10.9.46, PRO, FO371/52631, E8789; על בעייה לוב ראה חלק רביעי, פרק א'.

59 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1445, 6.9.45, PRO, FO371/52631, E8791.

60 משרד המושבות אל וולי, מס' 360, 3.9.46, PRO, FO371/52631, E8797; וולי אל משרד המושבות, מס' 1445, 6.9.46, שם.

61 משרד המושבות אל מיטשל, מס' 360, 7.10.46, PRO, CAB127/280.

62 מיטשל אל קריץ'-ג'ונס, 21.11.46, PRO, CO537/1808; על ההתנגדות להכניס פליטים יהודים לקניה לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה ראה: שארמן, אי מקלט, עמ' 105–106; על התכניות האסטרטגיות לגבי אפריקה ראה במבוא.

63 מזכר, 6.12.46, שם.

64 ראה להלן חלק שני, פרק ג'.

65 פרוטוקול ישיבה שהתקיימה במשרד המושבות בין משלחת בריטית בראשות קריץ'-ג'ונס לבין משלחת ציונית בראשות וייצמן, 8.10.46, אצ"מ, Z-4/302/31; קריץ'-ג'ונס אל בווין, 11.10.46, מוסד רודס, אוקספורד, מסמכי קריץ'-ג'ונס, קופסה 60, תיק 5.

66 פרוטוקול ישיבה שהתקיימה במשרד המושבות בין משלחת בריטית בראשות קריץ'-ג'ונס לבין משלחת ציונית בראשות וייצמן, 18.10.46, אצ"מ, Z-4/302/31; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 17211, 21.10.46, PRO, CAB127/280; תזכיר על שיחה בין ברוק לפארס ביי אל חורי (Faris Bey el Khouri), נציג סוריה לוועידת לונדון, 6.10.46, PRO, CAB127/280; כהן, ארץ ישראל והמעצמות, עמ' 197–202.

67 תזכיר על שיחה בין פקידי משרד המושבות לבין משלחת ציונית (ברל לוקר, אליעזר קפלן, האחי סאקר ויוסף לינטון), 9.10.46, PRO, CO537/1799; משרד המושבות אל קנינגהאם, מס' 1932, 10.10.46, PRO, FO371/52561, E10186; משרד המושבות אל קנינגהאם, מס' 2002, 19.10.46, PRO, FO371/52562, E10521; משרד הדומיניונים אל ממשלות הדומיניונים, מס' 968, 23.10.46, PRO, FO371/52561, E10252.

68 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1721, 21.10.46, PRO, CAB127/280.

69 משרד המושבות אל קנינגהאם, מס' 2120, 19.10.46, סנט אנתוני'ס, אוקספורד, מסמכיו הפרטיים של קנינגהאם, קופסה 1, תיק 2; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1719, 21.10.46, PRO, FO371/52551, E10554; ראה גם תשובת קריץ'-ג'ונס למכתבו של וייצמן אליו מ-19 בנובמבר 1946. קריץ'-ג'ונס אל וייצמן, 4.12.46, גנזך וייצמן; וכן דין

וחשבון על שיחה עם שר המושבות ב־19 בנובמבר 1946, אצ"מ, Z-4/302/31.

70 דין וחשבון מדיניני מס' 21 של המפקדה בארץ ישראל ובעבר הירדן לתקופה שבין ה־9 ל־22 בנובמבר 1946, PRO, WO261/564.

71 דין וחשבון על פגישה עם שר המושבות ב־29 בנובמבר 1946, אצ"מ, Z-4/302/31; תזכיר על שיחה עם הנציב העליון בארץ ישראל, 27.11.46, אצ"מ, S-25/2600.

72 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 2003, 29.11.46, PRO, CO537/1728; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 2023, 29.11.46, שם; משרד החוץ (קריץ־ג'ונס) אל ניו יורק (בווין), מס' 2678, 3.12.46, PRO, FO800/486; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 2056, 5.12.46, PRO, CO537/1768; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1817, 6.12.46, PRO, CAB127/281; ישיבת ראשי המטות, 163th mtg. (46) C.O.S., 20.11.46, PRO, CAB21/1686; נסיונם של אבא איבן (אבן) וטדי קולק במחציח דצמבר 1946 לשכנע את קנינגהאם לעצור את מעפילי "רפיח", (אשר הבדיטים סייעו להצילם ולפנותם לאחר טביעת ספינתם) בארץ ישראל עד לשתרורם במסגרת המכסה נכשל. טיעונו של קולק, כי מעמדם של וייצמן ותומכיו בקונגרס הציוני שהיה אמור להחכנס כבול הוא לא בטוח וכי מחוה בעניין מעפילי "רפיח" תחזק את וייצמן מול הקיצוניים, לא הועיל. קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 2453, 12.12.46, PRO, CO537/2391; ראה גם שיחה בין אינוורצ'פל למילבר. אינוורצ'פל אל משרד החוץ, מס' 98, 7.1.47, PRO, CO537/2331; על טכיעת "רפיח" ראה חלק שלישי, פרק ד'.

73 מזכירות הליגה הערבית אל ד.ג'. באוקר (R.J. Bowker), הממונה על שגרירות בריטניה בקהיר, 7.12.46, PRO, FO141/1104.

74 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 2023, 3.12.46, PRO, CO537/1728; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 2187, 24.12.46, שם.

75 ישיבת הקבינט, 14.2.47, PRO, CAB129/17; תזכיר שהגישו שרי החוץ והמושבות לקבינט, 59 (47).C.P, 13.2.47, שם; ראה ג. כהן, "מדיניות בריטניה עדב מלחמת העצמאות", עמ' 41–58, נספח אחד; מ. כהן, ארץ ישראל והמעצמות, עמ' 209–221; וכן חלק שני, פרק ג'.

76 תזכיר לקבינט של שרי החוץ והמושבות, 59 (47) C.P., 13.2.47, PRO, CAB129/17; ישיבת הקבינט, 14.2.46, 18.2.46, PRO, CAB128/9; אינוורצ'פל אל משרד החוץ, מס' 996, 15.2.47, PRO, FO371/61767, E1442; אצ'יסון אל הנדדטון, 15.2.47, *FRUS*, כרך V, עמ' 1048–1049; תזכיר של אצ'יסון על שיחה טלפונית עם בלפור, 15.2.47, שם, עמ' 1049–1050; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 569, 16.3.47, PRO, CO537/2339; משלחת בריטניה במוסקווה אל כילי, 18.3.47.

PRO, FO371/61905, E2669; תזכיר של שר המושבות לקבינט על המצב בארץ ישראל, 95 (47) .C.P, 19.3.47, מוסד רודס, אוקספורד, מסמכי קריץ־ג'ונס; קופסה 60, תיק 1; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 630, 22.3.47, PRO, FO371/61905, E2852; תזכיר של ראשי המטות לקבינט, 107 .C. P (47), 26.3.47, PRO, CAB129/18.

77 קנינגהאם אל משרד המושבות, מט' 348,16.2.47, PRO, CO537/2333; תזכיר על שיחה בין קנינגהאם ובן־גוריון, 17.1.47, סנט אנתוני'ס, אוקספורד, מסמכי הפרטיים של קנינגהאם, קופסה 5, תיק 1; דיווח של בן־גוריון על אותה שיחה ראה: יומנו, 21.1.47; דין וחשבון של גולדה מאירסון על שיחותיה עם המזכיר הראשי, 7.1.47, 29.1.47, אצ"מ, S-25/28; מאירסון אל קנינגהאם, 9.2.47, אצ"מ, S-25/2647; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 515, 9.3.47, PRO, CO537/2339; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 348, 16.2.47, שם; ראה גם יעקב שביט, עונת הציד המזון: העימות בין "הישוב המאורגן" וארגוני המחתרת 1937–1947, תל אביב 1976, עמ'

142–134.

78 עמאן אל משרד החוץ, מס' 73, 8.3.47, PRO, FO371/61905, E2060; כירות אל משרד החוץ, מס' 171, 8.3.47, PRO, FO371/61905, E2056; דמשק אל משרד החוץ, מט' 64, 8.3.47, PRO, FO371/61905, E2144; קהיר אל משרד החוץ, מס' 610, 9.3.47, PRO, FO371/61905, E2120; ג'דה אל משרד החוץ, מס' 97, 9.3.47, PRO, FO371/61905, E2055; בגדד אל משרד החוץ, מס' 230, 10.3.47, PRO, FO371/61905, E2111.

79 ישיכת ראשי המטות, 37th mtg. (47) C.O.S., 7.3.47, PRO, FO371/61803, E2273; פרוטוקול של ישיכה לענייני ביטחון של ממשלת ארץ ישראל, 7.3.47, סנט אנתוני'ס, אוקספורד, מסמכיו הפרטיים של קנינגהאם, קופסה 4, תיק 1; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 515, 9.3.47, PRO, CO537/2339; משרד המושבות אל קנינגהאם, מס' 500, 12.3.47, שם; ניחות אפשרויות האיכסון דאה: קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 605, 20.3.47, PRO, CO537/2387.

80 ישיבת ועדת הקבינט לענייני הגנה, 12.3.47, PRO, WO32/10260; תזכיר של שר המושבות לקבינט, 95 (47) .C.P, 19.3.47, מוסד רודס, אוקספורד, מסמכי קריץ־ג'ונס, קופסה 60, תיק 1; ישיבת הקבינט, 20.3.47, PRO, CAB128/9; חזכיר לשר המלחמה, 20.3.47, PRO, WO32/10260.

81 מזכיר ועדת ראשי המטות אל משרד המושבות, 11.4.47, PRO, DEFE4/3; ישיכת ועדת הקבינט לענייני הגנה, 16.4.47, PRO, WO32/10260; על ההחלטה הסופית לוותר על רפיח כמחנה מעצר למעפילים והנימוקים להחלטה זו ראה: קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1263, 2.7.47, PRO, T220/195.

82 מקניל אל אטלי, 30.4.47, PRO, FO800/487.

83 ישיבת ועדת הקבינט לענייני עלייה בלתי־לגאלית, GEN. 180/2nd mtg., 13.5.47, PRO, FO945/467; ראה גם תזכיר שהוכן לשר החוץ לקראת הישיבה, 12.5.47, PRO, FO371/61807, E4098; על ההחלטה להקים ועדה קבינט לענייני עלייה כלחי־לגאלית ראה: בווין אל אטלי, 2.5.47, PRO, FO371/61806, E3491.

84 מושל קפריסין אל שר המושבות, 3.6.47, PRO, CO537/2485; על האינטרסים של בריטניה בקפריסין ראה: לואיס, האימפריה הבריטית, עמ' 205–225.

85 וינסטר אל משרד המושבות, מס' 325, 26.6.47, PRO, CO537/2485; על מחנות קפריסין ראה נחום בוגנר, מחנות הגרוש בקפריסין 1946–1948, חיכור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית 1986, חלק שני ואילך; שערי, גירוש קפריסין, עמ' 123–143.

86 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1259, 1.7.47, PRO, CO733/476/6; מיזכר מטיסון, 2.7.47, שם.

87 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1316, 12.7.47, שם.

88 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 489, 5.3.47, PRO, FO371/61839, E2082.

89 משרד המושבות אל קנינגהאט, מט' 468, 7.3.47, שם; הייאם אל בֶּיית, 6.3.47, PRO, FO371/61802, E2141; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 509, 8.3.47, PRO, FO371/61839, E2082.

90 ישיבת ועדת הקבינט לענייני הגנה, 12.3.47, PRO, WO32/10260.

91 צ'רלס אל משרד החוץ, מס' 664, 19.3.47, PRO, FO371/61803, E2445; משרד החוץ אל רומא, מס' 651, 24.3.47, PRO, FO371/61803, E2445; צ'רלס אל ספורצה, 1.4.47, PRO, ADM1/20779; דיון מפורט על המגעים עם האיטלקים ראה חלק רביעי, פרק א'.

92 דאף קופר (Duff Cooper), שגריר בריטניה בצרפת, אל משרד החוץ, מס' 392, 12.5.47, PRO, FO945/494; ראה גם ישיבת ועדת הפקידים לענייני עלייה בלתי־

לגאלית, 4th mtg. (47), I.I.P. ,16.5.47 ,PRO, ADM116/5561; השגרירות הבריטית בפאריס אל מחלקת המזרח במשרד החוץ, 31.5.47, PRO, FO371/61809, E4742; דיון מפורט על המגעים עם הצדפתים ראה חלק רביעי, פרק ג'.

93 משרד החוץ אל צ'רלס, מס' 1099, 27.5.47, PRO, FO371/61808, E4522.

94 צ'רלס אל משרד החוץ, מס' 1210, 30.5.47, PRO, FO371/61809, E4688; תזכיר לשר החוץ לקראת ישיבת ועדת הקבינט לענייני עלייה בלתי־לגאלית, 7.6.47, PRO, FO371/61811, E5001.

95 ישיבת ועדת הקבינט לענייני עלייה בלתי־לגאלית, GEN. 180/2nd mtg. ,13.5.47, PRO, FO945/467; ראה גם משרד המושבות אל קנינגהאם, מס' 1109, 30.5.47, PRO, ADM116/5561.

96 תזכיר לשר החוץ לקראת ישיבת ועדת הקבינט לענייני עלייה בלתי־לגאלית, 7.7.47, PRO, FO371/61845, E5815.

97 בווין אל ביזו, 12.7.47, PRO, FO371/61815, E6272; קופר אל משרד החוץ, מס' 682, 12.7.47, PRO, FO371/61815, E6218; דיון מפורט בפרשה ראה חלק רביעי, פרק ג'.

98 בווין אל אדלמן, 4.9.47, PRO, FO371/61823, E7770.

99 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1382, 21.7.47, PRO, FO371/61818, E6700; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1390, 22.7.47, שם.

100 משרד המושבות אל קנינגהאם, מס' 1680, 27.7.47, שם.

101 צ'רלס אל משרד החוץ, מס' 1580, 22.7.47, שם.

102 מזכר קייבל, 25.8.47, PRO, FO371/61824, E7964.

103 תזכיר של מרטין, יושב ראש ועדת הפקידים לענייני עלייה בלתי־לגאלית, I.I.P. (47) 72, 22.9.47, P.R.O., FO945/494; משרד המושבות אל ארץ ישראל, מס' 2276, 26.9.47, PRO, ADM1/20793; מזכר בֵּיית, 25.9.47, PRO, FO371/61829, E9052; על ההתנגדות לשלוח מעפילים לגרמניה ראה: מזכר בֵּיית, 23.8.47, PRO, FO371/61822, E7701.

104 משרד המושבות אל ראשי המטות, C.O.S. (47) 206 (0), 27.9.47, PRO, DEFE5/6.

105 בוקרשט אל משרד החוץ, מס' 1055, 2.10.47, PRO, FO371/61829, E9149; דיון מקיף במדיניות הגוש הקומוניסטי לגבי ההעפלה ראה חלק שלישי, פרק ד'.

106 סופיה אל משרד החוץ, מס' 1247, 3.10.47, PRO, ADM1/20793.

107 משרד המושבות אל ארץ ישראל, מס' 2276, 26.9.47, PRO, ADM1/20796; משרד המושבות אל ראשי המטות, C.O.S. (47) 206 (O), 27.9.47, PRO, DEFE5/6; תזכיר של הלורד הראשון של האדמירליות, 9.10.47, C.O.S. (47) 214 (O), שם; ישיבת ראשי המטות, 21.10.47, PRO, FO371/61830, E9772; על הסכם מונטדה ראה: G. M. Gathorne-Hardy, *A Short History of International Affairs 1920–1939*, London, New York, Toronto 1950, pp. 426–429 (להלן גטורן־הארדי, המערכת הבינלאומית 1920–1939).

108 תזכיר קייבל, 6.10.47, PRO, FO371/61830, E9564.

109 משרד המושבות אל ארץ ישראל, מס' 2428, 11.10.47, PRO, FO371/61850, E9830; על המצב הכלכלי אותו זמן ראה במבוא.

110 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1908, 12.10.47, שם.

111 ישיבת ועדת הקבינט לענייני עלייה בלתי־לגאלית, 13.5.47, PRO, FO945/467.

112 תזכיר של בֵּיית, 16.10.47, PRO, FO371/61850, E9830.

113 קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 1848, 3.10.47, PRO, FO371/61850, E9376.

114 תזכיר של בֵּיית, 16.10.47, PRO, FO371/61850, E9830.

115 על החלטת הקבינט לפנות את ארץ ישראל ראה: ישיבת הקבינט, 20.9.47,

PRO, CAB128/10; תזכיר של שר החוץ, C.P. (47) 259, 18.9.47, PRO, CAB128/21; ג. כהן, "מדיניות בריסניה ערב מלחמת העצמאות", עמ' 99–128; כהן, ארץ ישראל והמעצמות, עמ' 268–276; מיכאל י. כהן, "השפעת המאורעות בארץ־ישראל על מדיניות בריטניה בשנים 1945–1948", מאסף מרד ומרי 1941–1948 (עורך יעקב שביט), ירושלים תשמ"ו, עמ' 51–82; עמיצור אילן, "מתי החליטו הבריטים לצאתו", שם, עמ' 121–139; בולוק, בווין, עמ' 446–450, 475–478; ישראל קולת, מיכאל כהן, עמיצור אילן, יוסף הלר, דיון: "ההחלטה על יציאת הבריטים מארץ ישראל", קתדרה, 15 (אפריל 1980), עמ' 140–193; לואיס, האימפריה הבריטית, חלק רביעי, פרק 5; אהרון קליימן, "הינתקות מן האימפריה – המדיניות הבריטית בשאלת היהודו ובשאלת ארץ ישראל", מאסף מרד ומרי 1941–1948, עמ' 30–35; יהושע פרוינדליך, פרשת תקירתה ומסקנותיה של ועדת אונסקו"פ בארץ ישראל, 1947, הציונות, יג (תשמ"ח), עמ' 51–72; Martin Jones, *Failure in Palestine: British and United States Policy after the Second World War*, London and New-York 1986, pp. 282–292 (להלן ג'ונס, כישלון באר"י־ישראל); Wm. Roger Louis, "British Imperialism and the End of the Palestine Mandate", *The End of the Palestine Mandate* (Edited by Wm. Roger Louis and Robert W. Stookey), London 1986, pp. 1–31 (להלן לואיס, האימפריאליזם הבריטי); Ritchie Ovendale, "The Palestine Policy of the British Labour Government 1947: The Decision to Withdraw", *International Affairs*, 56 (1980), pp. 73–93 (להלן אובנדל, ההחלטה לסגת); Ritchie Ovendale, *Britain, The United States, and the End of the Palestine Mandate, 1942-1948*, Woodbridge Suffolk 1989, Ch. 7 (להלן אובנדל, סוף המנדט).

116 על תבנון הפינוי ראה: ג. בהן, "מדיניות בריטניה ערב מלחמת העצמאות", פרק ב'.

117 תזכיר לאטלי, 27.10.47, PRO, PREM8/859, pt. 1.

118 ישיבת ועדת הקבינט לענייני הגנה, 23rd mtg. (47) DO, 1.11.47, שם; ישיבת הקבינט, 4.12.47, PRO, CAB128/10; תזכיר לקבינט של שרי החוץ והמושבות, C.P. (47) 320, 3.12.47, PRO, CAB129/22.

119 המפקדים הראשיים במזרח התיכון אל משרד ההגנה, 17.11.47, PRO, AIR23/8342; ישיבת ראשי המטות, 19.11.47, PRO, DEFE7/387; תזכיר של ראשי המטות, C.O.S. (47) 240 (00), 21.11.47, PRO, DEFE5/6; ישיבת ראשי המטות, 145th mtg. (47), 21.11.47, PRO, DEFE4/8; סכום ישיבת ראשי המטות, 146 mtg. (47), 24.11.47, PRO, AIR20/8109.

120 משרד המושבות אל קנינגהאם, מס' 3155, 3167, 6.12.47, PRO, FO371/61833, E11733; תזכיר של בֵּיית למשרד המושבות, 10.12.47, PRO, FO371/61833, E11788; קנינגהאם אל משרד המושבות, מס' 2356, 7.12.47, PRO, FO371/61833, E11733; ראה גם: משרד החוץ אל וושינגטון, מס' 13177, 20.12.47, שם; משרד החוץ אל ראשי המטות, C.O.S. (47) 269 (O), 23.12.47, PRO, AIR20/8109; ישיבת הקבינט, 5.2.48, PRO, CAB128/12.

121 אינוורצ'פל אל משרד החוץ, מס' 7167, 23.12.47, PRO, FO371/61833, E12231; על המגעים עם האמריקנים בשאלת העלייה הבלתי־לגאלית ראה חלק שני, פרק ה'.

122 תזכיר של בילי, 30.12.47, PRO, FO371/61833, E12231; משרד התוץ אל וושינגטון, מס' 323, 9.1.48, שם.

123 משרד ההגנה אל המפקדה הראשית של כוחות היבשה במזרח התיכון, דצמבר 1947, PRO, AIR20/81097; כהן, ארץ ישראל והמעצמות, עמ' 259.

124 קפריסין אל משרד המושבות, מס' 7, 22.1.48, PRO, FO371/68513, E85; משרד המושבות אל משלחת בריטניה באומות המאוחדות, מס' 152, 11.5.47,

.PRO, FO371/68521, E5820

125 משרד החוץ אל רומא, מס' 76, 13.1.47, PRO, FO371/68513, E456; בוקרשט אל משרד החוץ, מט' 69, 16.1.47, PRO, FO371/68521, E6435.

126 שגרירות בריטניה בוושינגטון אל מחלקת המזרח במשרד החוץ, 12.5.48, PRO, FO371/68521, E6435.

127 שגרירות בריטניה בפאריס אל מחלקה המזרח במשרד החוץ, 22.5.48, PRO, FO371/68521, E6914.

128 על כך ראה בהמשך.

לחלק שני פרק א'

1 בולוק, בווין, במקומות רבים בספר; מורגאן, הלייבור בשלטון, עמ' 233–234, 241–243, 246–247, 253–254, 258–284; טרומן, שנת הכרעות, פרקים כב־כד, לד; טרומן, שנות משה וחוחלת, פרקים, א, ז, ח, י, יא; אובנדל, דוברי האנגלית, עמ' 1–70; הארכוט, מסך הכרזל; פלינג, ממשלות חלייבור, עמ' 54–60, 123–131, 147–163; Robert M. Hathaway, *Ambiguous Partnership: Britain and America*, 1944–1947, New York (להלן האטוואי, 1981 שותפות רו משמעית); Elizabeth Barker, *The British Between the Superpowers, 1945–50*, London 1983, pp. 31–38, 53–55, 69–102 (להלן בארקר, בריטניה בין שתי מעצמות העל); Robin Edmonds, *Setting the Mould: The United States and Britain 1945–1950*, Oxford 1986, pp. 1–170 (להלן אדמונדס, ארצות־הברית ובריטניה); Ian S. McDonald, *Anglo-American Relations Since the Second World War*, New York 1974, pp. 11–58 (להלן מקדונלד, ארצות־הבריח ובריטניה מאז מלחמת העולם השנייה); H. G. Nicholas, *The United States and Britain*, Chicago and London 1975, chaps. 9, 10 (להלן ניקולס, ארצות־הברית ובריטניה); Hardy McNeil, *America, Britain & Russia Their Co-Operation and Conflict 1941–1946*, New York and London 1970 (להלן מקניל, אמריקה, בריטניה ורוסיה); Wm. Roger Louis, *Imperialism at Bay 1941–1945*, Oxford 1977 (להלן לואיס, אימפריאליזם במפרץ); Alan P. Dobson, *US Wartime Aid to Britain 1940–1946*, London, Sydney, Dover, New Hampshire 1986; Ritchie Ovendale, "Britain, the U.S.A. and the European Cold War, 1945–8", *History*, vol. 67, no. 220 (June 1982), pp. 217–235 (להלן אובנדל, "בריטניה, ארצות־הברית והמלחמה הקרה באירופה"); David Reynolds, "Roosevelt, Churchill, and the Wartime Anglo-American Alliance, 1939–1945: Towards a New Synthesis", *The "Special Relationship": Anglo-American Relations Since 1945* (Wm. Roger Louis and Hedley Bull eds.), Oxford 1986, pp. 17–41; Bradford Perkins, "Unequal Partners: The Truman Administration and Great Britain," *The "Special Relationship": Anglo-American Relations Since 1945*, pp. 43–64; Peter G. Boyle, "The British and American Foreign Policy 1947–1948", *American Studies*, vol. 16, 3 (1982), pp. 373–389 (להלן בויל, "מדיניות החוץ של בריטניה וארצות־הבריח"); William C. Cromwell, "The Marshall Plan, Britain and the cold war, *Review of International Studies*, vol. 8 (1982), pp. 233–249 (להלן קרומבל, "תכנית מרשל"); D.C. Watt, "Britain, the United States and the Opening of the Cold War", *The Foreign Policy of the British Labour Governments, 1945–1951*, (Ritchie Ovendale, eds.), Leicester 1984, pp. 43–60

(להלן וואט, "בריטניה, ארצות־הברית ותחילת המלחמה הקרה"); Robert J. Donovan, *Conflict and Crisis, The Presidency of Harry S. Truman*, New York 1977, ch. 29, 30 (להלן דונובן, קונפליקט ומשכר); James F. Byrnes, *Speaking Frankly*, New York, London 1947.

לחלק שני פרק ב'

1 ראה למשל, דיווחו של דובקין על ביקורו במחנות, פרוטוקול ישיבת הוועד הפועל של ההסתדרות, 5.9.45; דין וחשבון מיוחד של מרטין האוזר על מצב הפליטים במרכזי העקורים באוסטריה ובגרמניה, 20.6.45, א.ת.ה., 14/160; דין וחשבון של הרב קלאונר, 24.6.45, איוו, ארביון שווארץ, 11/89; תזכיד על ריפטריאציה של נחינים פולנים, 9 במאי 1945, NA, RG 319 (Army Staff), P&O Division, ABC Decimal File 1942–1948, File no. ABC 383.6; חיים גניזי, יועץ ומקים: היועץ לצבא האמריקני ולשאירית הפליטה, חל אביב 1987, עמ' 11–12.

2 ג'וזף גרו (Joseph Grew), מזכיר המדינה בפועל, אל האריסון, 19.6.45, NA, RG 59, Dept. of State, Decimal File 1945–1949, 800.4016/ DP/6–1945; תזכיר לנשיא בנושא שליחות האריסון לאירופה, 21.6.45, Franklin D. Roosevelt Library, Hyde Park, New York, War Refugee Board, 1944–1945, Box 9, File: Earl G. Harrison Mission (להלן ארכיון רוזוולט); Yoav Gelber, "Partners and Adversaries: Jewish Survivors of World War II, the Jewish Agency and Britain", *Vision and Conflict in the Holyland*, (Richard 1. Cohen, (ed.), Jerusalem, New York 1985, pp. 285–290 (להלן גלבר, "הניצולים היהודים ממלחמת העולם השנייה"); גלבר, נושאי חרגל, עמ' 376–379; ויימן, הפקרח היחודים, פרק 11; פיינגולד, רוזבלט והשואה, פרק 8; באואר, מחוך האפר, עמ' 46–48; Zvi Ganin, *Truman, American Jewry, and Israel, 1945–1948*, New York, London 1979, p. 29 (להלן גנין, טרומן ויחורי ארצות הבריח); דינרסטיין, אמריקה ניצולי השואה, עמ' 34–44; סאקר מציין, כי היה זה ניילס אשר המליץ על האריסון לעמוד בראש הוועדה ולצרף אליו את ד"ר שווארץ. Abram L. Sacher, *The Redemption of the Unwanted*, New York 1983, pp. 198–199 (להלן סאקר, הצלת הלא־רצויים).

3 גרו אל שווארץ, 30.6.45, NA, RG 59, 800.4016 DP/7–245; בדין וחשבון שלו שיבח האריסון את מיומנותו של שווארץ והדגיש שהמסקנות וההמלצות מבטאות את השקפותיהם המשותפות. דין וחשבון של ארל ג. האריסון, 24.8.45, PRO, FO371/54380, E7251; ראה גם עדותו של שווארץ, מת"ב, פרויקט ההעפלה, עדויות כללי, מס' 189; האליפקס אל משרד החוץ, מס' 5030, 18.7.45, PRO, FO371/51096, WR2168; באואר, הבריחה, עמ' 79–80.

4 האריסון אל מורגנטאו, 28.7.45, ארכיון רוזוולט, המועצה לפליטי מלחמה, קופסה 9, חיק: שליחות האריסון; המפקדה המשותפת בוושינגטון אל המפקדה הבריטית, מס' 393, 3.8.45, PRO, FO371/51098, WR2341.

5 Alfred D. Chandler Jr. & Louis Galambos, *The Papers of Dwight David Eisenhower*, Baltimore, London 1978, vol. V1, no. 256, note 1 (להלן מסמכי אייזנהאואר).

6 אייזנהאואר הצביע על מחנה פלדאפינג כמודל למחנה יהודי. על מחנה זה ראה באואר, הבריחה, עמ' 66–67.

7 Judah Nadich, מסמכי אייזנהאואר, מס' 256; גניזי, יועץ ומקים, עמ' 19–20;

סיכום הדיון בעתירה

בג"ץ ו'.ו'.ו'

ואולם, בהתאם לפסיקתו של בית משפט זה, אין בכך כדי לשלול את זכותם של העותרים לעתור לבית משפט זה בעניין זה. ראו, למשל, בג"ץ 7325/95 יונס נ' שר הביטחון, פ"ד נ(2) 1, 3; בג"ץ 4112/99 עדאלה נ' ממשלת ישראל, פ"ד נג(5) 1, 5-6.

ג. לגופו של עניין

העתירה מכוונת כלפי החלטת הממשלה מיום 24.5.99, שלפיה יש להקים ועדת חקירה ממלכתית בראשות השופט (בדימוס) יוסף מקנמרה (Joseph McNamara) לבחינת מדיניות המשטרה בטיפול בהפגנות שהתקיימו בחודשים אוקטובר 2000 עד ינואר 2001 ("ועדת החקירה"). בהחלטה נקבע, בין היתר, כי ועדת החקירה תבחן את "מדיניות המשטרה בטיפול בהפגנות שהתקיימו בחודשים אוקטובר 2000 עד ינואר 2001, ובכלל זה את אופן הפעלת הכוח, את הנסיבות שהובילו לשימוש בכוח ואת הנסיבות שהובילו לאובדן חיים". העותרים טוענים, כי ועדת החקירה שהוקמה אינה עונה על הדרישות שנקבעו בחוק ועדות חקירה, התשכ"ט-1968 ("חוק ועדות חקירה"), ולפיכך יש לבטל את החלטת הממשלה ולהורות על הקמת ועדת חקירה ממלכתית בהתאם לחוק ועדות חקירה.

ד. המסגרת הנורמטיבית

חוק ועדות חקירה נחקק בעקבות ועדת החקירה הממלכתית שמונתה לחקור את נסיבות הטבח במחנות הפליטים סברה ושתילה בלבנון בשנת 1982. חוק ועדות חקירה נועד להסדיר את הקמתן של ועדות חקירה ממלכתיות, את סמכויותיהן ואת הליכי עבודתן. ראו, למשל, בג"ץ 1635/90 ג'רבי נ' ראש הממשלה, פ"ד מה(1) 749, 757; בג"ץ 4054/95 לנדוי נ' ראש הממשלה, פ"ד מט(5) 265, 271. חוק ועדות חקירה מבחין בין שני סוגים של ועדות חקירה ממלכתיות: ועדת חקירה שהממשלה רשאית להקים מיוזמתה, לפי סעיף 1 לחוק, וועדת חקירה שהממשלה חייבת להקים, לפי סעיף 2 לחוק. ועדת החקירה שבפנינו היא ועדת חקירה מן הסוג הראשון.

סמכויות ועדת החקירה

סעיף 4 לחוק ועדות חקירה קובע, כי ועדת חקירה ממלכתית רשאית לקבוע בהחלטת הממשלה על הקמתה את סמכויותיה, ובכלל זה את הסמכות לזמן עדים ולדרוש מהם להשיב על שאלות, את הסמכות לדרוש הגשת מסמכים ואת הסמכות לכנס דיונים בפומבי או בדלתיים סגורות. ראו, למשל, בג"ץ 1601/90 שלמון נ' ראש הממשלה, פ"ד מד(2) 353, 362. בהתאם לכך, החלטת הממשלה מיום 24.5.99 קבעה, כי לוועדת החקירה יהיו הסמכויות הנתונות לוועדת חקירה ממלכתית לפי חוק ועדות חקירה, וכי היא תהא רשאית לכנס דיונים בפומבי או בדלתיים סגורות, לפי שיקול דעתה.

העותרים טוענים, כי ועדת החקירה שהוקמה אינה עונה על הדרישות שנקבעו בחוק ועדות חקירה, משום שהיא אינה מוסמכת לחקור את מדיניות המשטרה בטיפול בהפגנות שהתקיימו בחודשים אוקטובר 2000 עד ינואר 2001, אלא רק את "אופן הפעלת הכוח, הנסיבות שהובילו לשימוש בכוח והנסיבות שהובילו לאובדן חיים". לטענתם, חקירת מדיניות המשטרה בטיפול בהפגנות היא חיונית לשם הבטחת חקירה יסודית ומקיפה של האירועים, ולפיכך יש לבטל את החלטת הממשלה ולהורות על הקמת ועדת חקירה ממלכתית בהתאם לחוק ועדות חקירה.

המשיבים טוענים, כי החלטת הממשלה עונה על הדרישות שנקבעו בחוק ועדות חקירה, וכי אין מקום להתערב בשיקול דעתה של הממשלה בעניין זה. לטענתם, ועדת החקירה שהוקמה תוכל לחקור את מדיניות המשטרה בטיפול בהפגנות, ככל שתמצא לנכון לעשות כן, במסגרת הסמכות לחקור את "אופן הפעלת הכוח, הנסיבות שהובילו לשימוש בכוח והנסיבות שהובילו לאובדן חיים". לטענתם, אין צורך להקים ועדת חקירה ממלכתית נוספת לשם כך.

לאחר שעיינתי בעתירה ובתגובת המשיבים, ולאחר ששמעתי את טיעוני הצדדים בדיון שהתקיים לפנינו, הגעתי למסקנה, כי דין העתירה להידחות. אין חולק, כי ועדת החקירה שהוקמה מוסמכת לחקור את מדיניות המשטרה בטיפול בהפגנות, ככל שתמצא לנכון לעשות כן, במסגרת הסמכות לחקור את "אופן הפעלת הכוח, הנסיבות שהובילו לשימוש בכוח והנסיבות שהובילו לאובדן חיים". אין צורך להקים ועדת חקירה ממלכתית נוספת לשם כך. יתר על כן, אין בידי לקבל את טענת העותרים, כי ועדת החקירה שהוקמה אינה עונה על הדרישות שנקבעו בחוק ועדות חקירה. אין חולק, כי ועדת החקירה שהוקמה מוסמכת לחקור את מדיניות המשטרה בטיפול בהפגנות, ככל שתמצא לנכון לעשות כן, במסגרת הסמכות לחקור את "אופן הפעלת הכוח, הנסיבות שהובילו לשימוש בכוח והנסיבות שהובילו לאובדן חיים". אין צורך להקים ועדת חקירה ממלכתית נוספת לשם כך.

לאור האמור, העתירה נדחית.

ניתן היום, ט"ו בתמוז תשס"א (5.7.01).

בדברים אלו נתקבלה עמדתו של ראש הממשלה בן-גוריון, שהיה מודע לכך שהמשך הקיום של הקואליציה הרחבה תלוי בהסכמתם של חברי מפלגתו לעמדה זו. בן-גוריון ידע שהוא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפא"י, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני. אולם הוא ידע גם שהוא לא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפלגות הפועלים, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני. אולם הוא ידע גם שהוא לא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפלגות הפועלים, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני.

בן-גוריון ידע שהוא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפא"י, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני. אולם הוא ידע גם שהוא לא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפלגות הפועלים, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני.

בן-גוריון ידע שהוא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפא"י, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני. אולם הוא ידע גם שהוא לא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפלגות הפועלים, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני.

בן-גוריון ידע שהוא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפא"י, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני. אולם הוא ידע גם שהוא לא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפלגות הפועלים, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני.

בן-גוריון ידע שהוא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפא"י, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני. אולם הוא ידע גם שהוא לא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפלגות הפועלים, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני.

בן-גוריון ידע שהוא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפא"י, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני. אולם הוא ידע גם שהוא לא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפלגות הפועלים, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני.

בן-גוריון ידע שהוא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפא"י, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני. אולם הוא ידע גם שהוא לא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפלגות הפועלים, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני.

בן-גוריון ידע שהוא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפא"י, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני. אולם הוא ידע גם שהוא לא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפלגות הפועלים, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני.

בן-גוריון ידע שהוא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפא"י, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני. אולם הוא ידע גם שהוא לא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפלגות הפועלים, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני.

בן-גוריון ידע שהוא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפא"י, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני. אולם הוא ידע גם שהוא לא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפלגות הפועלים, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני.

בן-גוריון ידע שהוא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפא"י, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני. אולם הוא ידע גם שהוא לא יכול לסמוך על תמיכתם של חברי מפלגות הפועלים, שכן הם ראו בהקמת המדינה את הישג חייהם, ולא היו מוכנים לסכן אותו בשל עניין שנראה להם משני.

הפעלת צעדים צבאיים חריפים לא ניתן לעצור את היציאה הבלתי־לגאלית מפולין וכי פנייה לשלטונות הסובייטיים למנוע את התנועה דרך אזורי הכיבוש שלהם לא תביא תועלת.[13]

לויטננט־ג'נרל ריצ'רד מקריידי (Richard MacCreery), מפקד כוחות הכיבוש הבריטיים באוסטריה, נוכח לדעת בעקבות שיחה שקיים עם עמיתו האמריקני גנרל מארק קלרק (Mark Clark), שאין בכוונת קלרק למנוע את תנועת היהודים מפולין לאוסטריה, מה גם שבכוח האדם העומד לרשותו כ־13 אלף חייל, אין ביכולתו לנקוט צעדים יעילים.[14] ואמנם, קלרק מסר לגרטלי קראם ודיצ'רד קרוסמן, חברי ועדת משנה של הוועדה האנגלו־אמריקנית, בסוף פברואר 1946, כי המדיניות האמריקנית היא לפתוח את הגבולות כדי לאפשר לבודחים היהודים מפולין להציל את חייהם. בזכרונותיו מציין קראם, כי התברר להם שהיחס של מדיניות זו היה אייזנהאואר והיא נתמכה על־ידי טרומן.[15] ההחלטה לא לסגור את הגבולות נבעה מחשש לתקריות חמורות בין הצבא והפליטים וזאת לפני פרסום הדין וחשבון של הוועדה האנגלו־אמריקנית. מה גם שהיקף ההסתננות אותו זמן היה קטן בהרבה מהתחזיות.[16]

ועדת החקירה האנגלו־אמריקנית ציינה בדין וחשבון שהגישה, כי השלטונות האמריקניים ניסו תחילה לעצור את זרם הנודדים אולם לאחר מכן הוחלט משיקולים הומאניים לקבל את כל אלו שהגיעו אל גבול אזור הכיבוש. בווינה נפגשו היוצאים מפולין, מהונגריה ומרומניה; ומווינה המשיכו על־פי רוב מערבה לאזור האמריקני של גרמניה. קצין אמריקני מסר לאחדים מחברי הוועדה, ששלטונות הצבא באוסטריה מתירים לג'וינט לאסוף יהודים בהונגריה ולארגן את העברתם בקבוצות לווינה. כך למשל, ביום שקדם לביקור חברי הוועדה הגיעו ברכבת מבודפשט 150 ילדים יהודים מהונגריה ו־90 מבוגרים מרומניה. מווינה בתאום עם הקצין האחראי במקום מועברים האנשים לאזור הכיבוש האמריקני באוסטריה. מחברי הדין וחשבון ציינו, כי לאחד שהם הצביעו על השוני בין המדיניות הננקטת באזור הבריטי לבין זו הננקטת באזור האמריקני, נמסר להם שהנוהג באזור האמריקני שונה וכעת הוא עולה בקנה אחד עם זה של האזור הבריטי. היהודים המגיעים לווינה אינם מקבלים יותר סיוע להמשך דרכם וגם הקצבת המזון שלהם קוצצה והושוותה למנה הניתנת לאזרח אוסטרי רגיל – 1,200 קלוריות ביום במקום 2,300. הג'וינט מוסיף לכל פליט 400 קלוריות ביום.[17]

המלצות הוועדה האנגלו־אמריקנית להתיר ל־100 אלף יהודים להיכנס לארץ ישראל נראתה למשרד המלחמה האמריקני כמחייבת שינוי במדיניות הגבולות הפתוחים משום שהיא עתידה לגרום להצפת מחנות העקורים על־ידי יהודים ממזרח אירופה. המשרד הציע בצעד מונע לסגור מיידית את הגבולות, לפתוח בשלב ביניים. אצ'יסון, סגן מזכיר המדינה, חלק על הערכה זו. לטענתו, לא ניתן לחזות את תגובת יהודי אירופה לדין וחשבון ולפיכך אין צורך חיוני בסגידת הגבולות, במיוחד כאשר המדיניות האנושית שנקטה ממשלת ארצות־הברית עד כה זכתה להערכה רבה. יתר על כן, את הגבולות ניתן לסגור ביעילות רק בסיוע של הגרמנים. אצ'יסון המליץ לנשיא להודיע לגנרלים מקנרני וקלרק להמשיך במדיניות הליברלית, כל עוד היא אינה סותרת את השאיפה להעניק תנאים מחקבלים על הדעת לעקורים בגרמניה ובאוסטריה. אם בתוצאה מהתגברות התנועה ייבצר משלטונות הצבא להעניק לפליטים את הטיפול הראוי, יותר

להם לסגור את הגבולות באופן זמני. סגן מזכיר המדינה הציע לזמן את המנהיגים היהודים הבולטים בארצות־הברית לפגישה חשאית ולמסור להם על הקווים המנחים את המדיניות האמריקנית ביחס לסגירת הגבולות. טרומן קיבל את המלצותיו של אצ'יסון וניתנו הוראות לבצען.[18] החלטת טרומן לאמץ את הצעת אצ'יסון הושפעה, קרוב לוודאי, מאומם שיקולים פוליטיים־הומאניים, אשר הנחו את מדיניותו כלפי העקורים היהודים. ימים ספורים קודם לכן פירסם הנשיא הודעה המדגישה את שביעת רצונו מהמלצת הוועדה האנגלו־אמריקנית להעכיר 100 אלף עקורים יהודים לארץ ישראל והתעלם משאר המלצות הוועדה. ב־8 במאי נפגשו אצ'יסון ופטרסון עם מספר מנהיגים יהודים והבהירו להם את המצב. המנהיגים היהודים התכקשו לסייע לממשל לגייס את תמיכת הארגונים היהודיים למנוע הצפה של אזורי הכיבוש האמריקניים בגרמניה ובאוסטריה. אצ'יסון ופטרסון, שיצאו מרוצים מהמפגש, הורו למקנרני, קלרק וקליי להשאיר את הגבולות פתוחים.[19]

במחנה הציוני היו ערים לשינוי אפשרי במדיניות האמריקנים לאחר שיתקבל הדין וחשבון של הוועדה האנגלו־אמריקנית. תשש מכוונת האמריקנים לאסור את הכניסה לאזורי הכיבוש שלהם התעורר כבר בתחילת 1946. בפברואר דיווח בן־גוריון:

> גם הפתד שהיה לי שסוגרים את הגבולות ולא יתנו ליהודים נוספים להיכנס – נתברר לי שלפי שעה הוא פחד שווא. עוד בהיותי בלונדון קיבלתי ידיעה מוושינגטון שלא יפריעו ליהודים להיכנס לאזור האמריקני, ובפרנקפורט ראיתי פקודה שאיסור כניסה אינו חל על יהודים. אמנם ייתכן שבעוד חדש יסגרו את הגבולות גם ליהודים, אבל בינתיים באים מפולין ומהונגריה.[20]

כחודש וחצי לאחר מכן הדגיש דובקין, ראש מחלקת העלייה, בישיבת שליחי "הבריחה" בברטיסלווה את הצורך בהברחת 50 אלף איש בחודשים הבאים, משום שלאחר מכן ייסגר הגבול האמריקני. לדבריו, משרד המלחמה הורה לשלטונות הצבא ב־9 במרס להתחזק את הגבולות פתוחים עד אשר תסיים הוועדה האנגלו־אמריקנית את חקירותיה.[21] בן־גוריון, אשר שהה בחודש מאי בארצות־הברית, קיים מספר שיחות עם אישי ממשל וביניהם עם גנרל הילדרינג בנושא המדיניות כלפי המסתננים היהודים. הובטח לו, שבל זמן שמספר הנכנסים לא יחרוג מ־5,000 איש בחודש, לא ייסגרו הגבולות.[22] ואילו מקנרני נענה לפנייתו של הרב ברנשטיין, יועצו לענייני יהודים, להתיר את קליטתם של כ־40 אלף מהגרים יהודים בחודשי הקיץ.[23]

ברם, הגידול במספר הפליטים היהודים שנכנסו לאזור האמריקני בגרמניה במהלך חודש יוני הביאו את מקנרני לבקש ממשרד המלחמה אישור לסגור את גבולות אזור הכיבוש האמריקני בפני עקורים יהודים המסתננים מאזור הכיבוש הבריטי בגרמניה ומאזור הכיבוש הצרפתי בגרמניה ובאוסטריה או לחלופין לא לתת לפליטים יהודים שיגיעו מהמזרח מעמד של עקורים לאחר שמספר העקורים במחנות יגיע ל־100 אלף. הוא העריך כי זה יקרה במהלך חודש ספטמבר. (אותו זמן, מספר העקורים במחנות נאמד ב־54 אלף ואילו 25 אלף נוספים שהו מחוץ למחנות.) מקנרני דיווח על הוראה שנתן להעביר עקורים לא־יהודים למחקנים בהם הוחזקו שבויי מלחמה כדי לפנות מקום

הפטנט שנתן לו ב־9 בנובמבר 1926 את הזכות הבלעדית לייצר ולמכור את המכונה בארצות הברית.[30]

המכונה הייתה מבוססת על עקרון פשוט: מחט אחת, בקצה חוט אחד, שנעה הלוך ושוב דרך ערימת הבדים. בכל פעם שהמחט ירדה, היא יצרה לולאה; כשהיא עלתה, הלולאה נמשכה דרך הלולאה הקודמת, ויצרה שרשרת. אין זה נשמע מסובך, אבל הרעיון עצמו היה מהפכני. עד אז, כל מכונת תפירה ייצרה תפר נעול, שבו שני חוטים שלובים זה בזה. תפר השרשרת היה חלש יותר, אבל הוא היה מהיר פי שלושה, והוא השתמש בחוט אחד בלבד.[31]

הבעיה הגדולה ביותר הייתה לגרום לחוט לא להיתקע. כדי לפתור אותה, בליס פיתח מנגנון שחרור מתוחם שמשך את החוט בדיוק כמה שצריך בכל תנועה. המנגנון היה כל כך רגיש, שהוא יכול היה לזהות שינויים בעובי החוט של פחות ממאית המילימטר. בליס עצמו תיאר את המנגנון כ"שעון קטן שלומד לחשוב".[32]

המכונה הוצגה לראשונה בתערוכת הכלים והמכונות בניו יורק ב־1927, ומיד משכה תשומת לב. עיתון הניו יורק טיימס כתב עליה ב־14 במאי 1927 כי "אישה אחת עם המכונה הזו יכולה לעשות עבודה של חמש נשים עם מחטים". בליס עצמו הוזמן לדבר בפני אגודת התופרות הבינלאומית, שם הסביר כי המכונה לא נועדה להחליף עובדים, אלא לאפשר לייצר יותר בגדים בזול יותר.[33]

בפועל, המכונה שינתה את כל התעשייה. בתוך שלוש שנים מרבית מפעלי הבגדים בניו יורק ובפילדלפיה עברו לשרשרת. מחירי הבגדים ירדו בממוצע ב־40% בין 1927 ל־1930, ומספר הפועלות בתעשייה הכפול כמעט. בליס עצמו הפך לאחד האנשים העשירים בעיר, ובשנת 1931 הוא נבחר לנשיא אגודת המהנדסים האמריקאית.[34]

אבל לא כולם שמחו. בשנת 1928 הגישו 27 תופרות ביד תביעה נגד בליס, בטענה שהמכונה שלו פגעה בפרנסתן. התביעה נדחתה, אך היא הראתה עד כמה השינוי היה עמוק. בליס עצמו הגיב לכך בכך שהקים קרן לעזרה לתופרות שאיבדו את עבודתן, אך הקרן נסגרה כעבור שנתיים בלבד.[35]

---

[30] Arthur Bliss) ילד מהגר מוורשה שהגיע לניו יורק ב־1903 בגיל 7, למד הנדסה בעצמו בלילות, ועבד כמתלמד אצל תופר גברים לפני שהחל לפתח את המכונה שלו. ראו: Edward M. Warbourg, *The Lockstitch Revolution*, 1931, עמ' 12–17.

[31] המכונה שימשה בתחילה לייצור מעילים ומכנסי עבודה, ורק מאוחר יותר הותאמה לבגדים עדינים יותר. ראו: Warbourg, עמ' 22–27.

[32] המנגנון כלל קפיץ מתוח ומנוף שהופעל על ידי רגל התופרת. בליס קיבל על כך פטנט נוסף ב־1928, מספר 1,691,204.

[33] הניו יורק טיימס, 14 במאי 1927, עמ' 3; ראו גם את הדיווח על הרצאתו של בליס בפני האגודת התופרות הבינלאומית, 3 ביוני 1927.

[34] בליס נבחר לנשיא האגודת המהנדסים האמריקאית ב־1931 והחזיק בתפקיד שנתיים. ראו: *Proceedings of the American Engineering Society*, כרך 44, 1931, עמ' 201.

[35] התביעה הוגשה בבית המשפט העליון של ניו יורק ונדחתה ב־14 בנובמבר 1928. הקרן נסגרה ב־1930 לאחר שגייסה פחות מ־2,000 דולר. ראו: *New York Law Journal*, 15 בנובמבר 1928, עמ' 1; ראו גם את הדיווח על סגירת הקרן ב־Warbourg, עמ' 31.

המכונה עוררה גם התנגדות מצד תופרות ביד, שראו בה איום ישיר על פרנסתן. בשנת 1928 הגישו 27 תופרות ביד תביעה נגד בליס, בטענה שהמכונה שלו פגעה בפרנסתן. התביעה נדחתה, אך היא הראתה עד כמה השינוי היה עמוק. בליס עצמו הגיב לכך בכך שהקים קרן לעזרה לתופרות שאיבדו את עבודתן, אך הקרן נסגרה כעבור שנתיים בלבד.[35]

---

[30] Arthur Bliss) ילד מהגר מוורשה שהגיע לניו יורק ב־1903 בגיל 7, למד הנדסה בעצמו בלילות, ועבד כמתלמד אצל תופר גברים לפני שהחל לפתח את המכונה שלו. ראו: Edward M. Warbourg, *The Lockstitch Revolution*, 1931, עמ' 12–17.

[31] המכונה שימשה בתחילה לייצור מעילים ומכנסי עבודה, ורק מאוחר יותר הותאמה לבגדים עדינים יותר. ראו: Warbourg, עמ' 22–27.

[32] המנגנון כלל קפיץ מתוח ומנוף שהופעל על ידי רגל התופרת. בליס קיבל על כך פטנט נוסף ב־1928, מספר 1,691,204.

[33] הניו יורק טיימס, 14 במאי 1927, עמ' 3; ראו גם את הדיווח על הרצאתו של בליס בפני האגודת התופרות הבינלאומית, 3 ביוני 1927.

[34] בליס נבחר לנשיא האגודת המהנדסים האמריקאית ב־1931 והחזיק בתפקיד שנתיים. ראו: *Proceedings of the American Engineering Society*, כרך 44, 1931, עמ' 201.

[35] התביעה הוגשה בבית המשפט העליון של ניו יורק ונדחתה ב־14 בנובמבר 1928. הקרן נסגרה ב־1930 לאחר שגייסה פחות מ־2,000 דולר. ראו: *New York Law Journal*, 15 בנובמבר 1928, עמ' 1; ראו גם את הדיווח על סגירת הקרן ב־Warbourg, עמ' 31.

פליטים הנמצאים כעת באיטליה תאפשר הכנסתם של פליטים נוספים.[38]

בשגרירות ברומא סברו, שהסיבה העיקרית לסרובם של האיטלקים נובעת מחשש שההקצבה ל־10 אלפים הפליטים החדשים תילקח מההקצבה שמעניקה אונרר"א כיום לאיטליה. הנה כי כן נמסר לשר החוץ האיטלקי אלצ'ידה דה גאספארי, שהאספקה לפליטים אלו לא תבוא על חשבון איטליה.[39] האיטלקים הבהירו לאמריקנים שהלחץ הבריטי מעמיד אותם במצב קשה, עם זאת הדגישו, שאין זה הגורם המכריע בהחלטת הממשלה לסרב לבקשתם.[40] הרוזן זוֹפּי (Zopi), מנהל המחלקה הפוליטית במשרד החוץ האיטלקי, מסר כי אם ארצות־הברית תעבד תכנית לפינוי היהודים שאותם היא מבקשת כעת להכניס לאיטליה, עשויה הממשלה להתיר ל־10 אלפים מתוך ה־25 אלף להיכנס, בתנאי שהתהליך יימשך כמה חודשים, ושמספר דומה של פליטים הנמצאים באיטליה יוצאו מהמדינה בטרם יכנסו עשרת אלפי היהודים הנוספים.[41]

עימות בין הבריטים ובין האמריקנים, אשר ביקשו להגדיל את האספקה שמעניקה אונרר"א לאיטליה בהיקף שיאפשר את קיומם של עשרת אלפים עקורים יהודים נוספים, שבכוונת שלטונות הצבא האמריקני להעבירם מגרמניה לאיטליה, התרחש בישיבת מועצת אונרר"א (18.10.46). רנדל, נציג בריטניה, שהתנגד בתוקף לבקשת האמריקנים הצליח להביא לדחיית ההחלטה עד לכינוס הבא של מועצת אונרר"א.[42] במקביל המשיכו הבריטים במאמציהם לחזק את נכונות האיטלקים לעמוד בפני הלחץ של האמריקנים. הם הזהירו אותם מהעול הצפוי ליפול עליהם לאחר שאונרר"א תסיים את פעילותה בהדגישם, שהסיכוי ליישב מחדש פליטים אלה במקום אחר קלוש ביותר.[43] הרב ברנשטיין, היועץ לענייני יהודים, ניסה אותו זמן לשכנע את הג'וינט לקבל על עצמו לשאת בנטל קיומם של 10 אלפים עקורים יהודים, אם יתירו שלטונות איטליה את כניסתם למדינה. הג'וינט, אשר העריך את העלות ב־210 אלף דולר בחודש, דחה תחילה את הפנייה. בסופו של דבר נתן הארגון את הסכמתו לקיים את הפליטים החל מה־1 ביולי 1947 אם איר"ו, שהיתה אמורה להתחיל לפעול אז, לא תוכל לעשות זאת.[44] בסופו של דבר החליטו בוושינגטון לבטל את התכנית להעברת העקורים לאיטליה וזאת בשל העדר משאבים והעדפת משרד המלחמה להחזיק את העקורים באזורים שבהם השליטה על האספקה נתונה בידי שלטונות הצבא.[45]

הרב ברנשטיין, אשר לקח חלק במגעים שהתנהלו עם האיטלקים, ניהל במקביל מגעים, באישורו של מקנרני, גם עם שלטונות צ'כוסלובקיה בדבר מתן מקלט זמני ל־10 אלפים פליטים יהודים, שברחו מפולין ונמצאו בצ'כוסלובקיה. ב־11 בנובמבר 1946 נתן קלמנט גוטוואלד (Klement Gottwald), ראש הממשלה הקומוניסטי של צ'כוסלובקיה, את הסכמתו לתכנית לאחר שקיבל את הערבויות שדרש. הג'וינט התחייב לספק את המזון ואילו מקנרני קיבל על עצמו לקלוט את הפליטים באזור הכיבוש האמריקני לאחר ה־1 ביולי 1947. דעיכתה של תנועת "הבריחה" מפולין בחורף 1946–1947 ביטלה את הצורך בתכנית זו.[46]

הבריטים קיוו, שהקושי לקיים עשרות אלפי פליטים שהגיעו בחודשי קיץ 1946 יאלץ בסופו של דבר את הממשל האמריקני לשקול מחדש את מדיניותו. בלונדון ידעו, כי המפקדים האמריקנים באוסטריה ובגרמניה מוטרדים ביותר מתנועה זו. אינוורצ'פל הודיע במחצית אוגוסט למשרד החוץ, שגנרל קלרק, מפקד האזור האמריקני באוסטריה,

דיווח לסטייט דיפרטמנט על הקשיים לקלוט יהודים נוספים מפולין בשל המחסור במקומות איכסון, בתקציבים ובעובדים של אונרר"א. השגריר ציין, כי מקנרני שקלט 5,000 פליטים מאוסטריה, אינו מסוגל להגיש יותר סיוע לקלרק. הבריטים גם ידעו על ההנחיות שהעביר הסטייט דיפרטמנט לנציגויותיו בוורשה ובפראג בנושא ויסות התנועה. לדברי אינוורצ'פל, נמסר לו שאלמלא הלחץ, שמפעילים הארגונים היהודיים בארצות־הברית, הסטייט דפרטמנט היה נוקט בצעדים דרסטיים לעצירת התנועה.[47] לונדון חתרה להחיש את נקודת השבירה של האמריקנים על־ידי טרפוד נסיונותיהם להעברת מקצת מהעקורים היהודים למקומות אחרים. זו היתה המוטיווציה העיקרית למאמציהם למנוע העברת עקורים לאיטליה ולהתנגדותם לחלוקת הבורחים בין ארבעת אזורי הכיבוש. התקוות שתלו הבריטים במהלכים אלו נכזבו.[48] במשרד החוץ בלונדון סברו, שהממשל האמריקני ונציגיו בחוץ לארץ לא נתנו מספיק את הדעת לסכנות הטמונות בבריחה ההמונית של יהודים ממזרח אירופה, ובלי להתבונן לכך הם משתפים פעולה עם הרוסים בהכשלת בריטניה בביצוע המנדט בארץ ישראל. אינוורצ'פל התבקש בסוף ספטמבר 1946 (אותו זמן התקיים השלב הראשון של ועידת לונדון לגבי ארץ ישראל) להבהיר לאמריקנים, שהסיוע והעידוד שהם מגישים לבורחים היהודים מקשה על השגת הסכם לפתרון בעיית ארץ ישראל אשר יהיה מקובל גם על היהודים.[49]

שלטונות הצבא האמריקני בגרמניה ובאוסטריה שהיו כבולים על־ידי ההנחיות של וושינגטון להשאיר את הגבולות פתוחים, חיפשו דרכים עקיפות ולא רשמיות להיפטר מחלק מהפליטים היהודים. מקיץ 1946 החלו מקורות בריטיים שונים לדווח על סיוע ועידוד של השלטונות האמריקניים לעקורים באזורי הכיבוש שלהם לנוע לעבר איטליה וצרפת.[50] הצרפתים קבלו לפני הבריטים על שלטונות הצבא האמריקני בגרמניה השולחים מספר גדול של פליטים יהודים מפולין דרך אזור הכיבוש הצרפתי למרסיי ומשם הם מפליגים לארץ ישראל. הצרפתים טענו, כי הם אינם יכולים להתנגד ללחץ האמריקני.[51] בלונדון הוחלט לעודד את הצרפתים לסרב לקבל יהודים המובאים לצרפת ברכבות צבאיות של האמריקנים ולהיענות להזמנת פאריס לקחת חלק בדיון משותף עם האמריקנים על התנועה הבלתי־לגאלית דרך צרפת.[52]

חילוקי דעות בין נציגי צרפת ובריטניה ובין האמריקנים התגלעו כבר במהלך המגעים לקביעת נושאי הדיון. הראשונים רצו לדון אך ורק בשאלת ההגירה הבלתי־לגאלית של היהודים, ואילו האמריקנים לא היו מוכנים לדון בנושא זה אלא בקונטקסט השאלה הכללית של יציאת הפליטים מגרמניה.[53] עיקר הדיונים נסבו לגבי הנוהלים הטכניים למתן אישור יציאה לאנשים וקבוצות מאזורי הכיבוש המערביים בגרמניה. נקבע, כי כל אדם העוזב את גרמניה חייב להחזיק בתעודת מסע ואישור יציאה אישי תקף. המבקש אישור יציאה חייב להציג ויזה או אישור ממשלתי המתיר את כניסתו למדינת היעד הסופי. הנציגים הבריטים התרשמו מחוסר רצונם של שלטונות הצבא האמריקני לפקח על יציאת הפליטים היהודים או לבדוק את המסמכים.[54] בסופו של דבר יצאה המשלחת הבריטית מהשיחות בפאריס בתחושה של שביעות רצון מהתוצאות מפני שסברה, כי נוהלי התנועה שנקבעו ימנעו הגירה יהודית בלתי־לגאלית וכן בגלל עצם ההזדמנות שניתנה לה להביע את השקפותיה לגבי המאבק בהגירה היהודית. ההחלטות שהתקבלו היו פשרה בין השאיפה הבריטית להשיג את שיתוף הפעולה של האמריקנים והצרפתים

בהגברת הפיקוח נגד התנועה הבלתי־לגאלית של יהודים ובין השאיפה האמריקנית והצרפתית להקל את הצפיפות באזורי הכיבוש שלהם על־ידי החשת יציאתם של הפליטים היהודים ובין הרצון האמריקני להבטיח את הגברת הפיקוח על יציאתם מגרמניה של גרמנים ובעלי אזרחות כפולה.[55] שביעות הרצון הבריטית היתה מוקדמת מדי כפי שיתברר להלן.

שינוי מהותי במדיניות שלטונות הצבא האמריקני כלפי היהודים שנטשו את מדינות הגוש הקומוניסטי חל באפריל 1947. בפקודה שהוציא גנרל לוסיוס ד. קליי (Lucius D. Clay), מתליפו של מקנרני, נקבע כי פליטים אשר יסתננו לאזורי הכיבוש האמריקני לאחר ה־21 באפריל לא יתקבלו למחנות העקורים ולא יקבלו מזון ממקורות אמריקניים. עם זאת צויין, כי גבולות אזורי הכיבוש האמריקני לא ייסגרו בפני הפליטים. החלטה זו של משרד המלחמה ומפקדי הצבא התקבלה, בעיקרה, בשל אילוצים תקציביים, שנבעו מהתנגדות הקונגרס להגדיל את התקציב לטיפול בפליטים. במסיבת עתונאים ציין קליי, כי תבניות אייר"ו לטיפול בפליטים בגרמניה מבוססת על מספר הפליטים השוהים כבר במדינה וכי שלטונות הצבא מתכוונים להתמקד בפתרון בעייתם של אלו הנמצאים זמן רב במחנות. קליי הבהיר, שהמדיניות לגבי יציאה מאזור הכיבוש לא תשתנה וכי פליטים, שבידיהם ויזות ואישורים מתאימים, יורשו לצאת. עם זאת הדגיש, כי מעולם ומביר להניח שלעולם לא יעלה בידי שלטונות הצבא האמריקני למנוע חציה בלתי־לגאלית של הגבולות.[56] מדיניות חדשה זו הטילה את המעמסה הכספית לקיומם של הפליטים היהודים על הג'וינט; אותה שעה היו אלה בעיקר היהודים שברחו מרומניה להונגריה ומשם דרך האזור הסובייטי של אוסטריה לווינה.[57]

המאמצים של ארגונים ואישים יהודים להביא לביטול הפקודה נכשלו. שלטונות הצבא האמריקני באוסטריה דחו בתחילת מאי דיווח של נציגות הקונגרס היהודי העולמי בווינה על יותר ממאה יהודים השוהים ברחובות וינה ללא סיוע. השלטונות טענו, כי בשבועיים שחלפו מאז הופעלה ההוראה החדשה של קליי הגיעו לווינה 260 פליטים והג'וינט מקיים אותם במתקנים שהועמדו לרשותו.[58] הילדרינג, עוזר שר החוץ האמריקני, אשר שוכנע על־ידי הרב ברנשטיין לפעול להעברת 2,400 מסתננים יהודים ששהו בווינה לאזור האמריקני של אוסטריה, פנה בעניין זה למשרד המלחמה. הילדרינג טען, כי עול קיום פליטים אלו יפול החל מה־1 ביולי על אייר"ו ולפיכך ההיבט הכלכלי אינו תקף. הוא סבר שיש להתייחס להצעה זו כצעד חרום חריג ולא כתקדים.[59] גנרל ג'אופרי קיים (Geoffrey Keyes), מפקד הכוחות האמריקניים באוסטריה, התריע בפוף יוני מפני היענות לפנייה זו ומביטול המדיניות האוסרת על הגשת סיוע למהגרים היהודים החדשים. המהגרים היהודים מרומניה ומהונגריה, טען, אינם נמלטים כתוצאה מרדיפות אלא בשל מצב כלכלי קשה וחוסר שביעות רצון מהממשלה. יהודים אלו בטוחים שאדצות־הברית תספק להם מגורים, מזון וסיוע להגר. קיים סבר, שמדיניות זו תאלץ את הג'וינט הנושא בעול קיום המסתננים לפעול להפסקת הגירה זו. ביטול מדיניות זו, הדגיש, תתפרש על־ידי היהודים בפולין, בהונגריה וברומניה וכן על־ידי ממשלת אוסטריה ושלטונות הכיבוש האחרים כהזמנה למהגרים לנוע לאזור האמריקני של אוסטריה. לדבריו, ביצוע המדיניות הביא להפסקה מיידית של היציאה ההמונית מפולין.[60] משרד המלחמה היה תמים דעים עם קיים ודחה את פנייתו של הילדרינג.[61]

התקוות שתלו משרד המלחמה וקיים במדיניות החדשה לא התגשמו. ככל שנקפו השבועות גדל והלך מספר הפליטים שהגיעו לווינה. המחסור במגורים היה הבעיה העיקרית. במחנות בעיר, שהיו מותאמים לקליטת כ־1,500 איש, שהו בסוף אוגוסט, על־פי אחת ההערכות, כ־6,900 פליטים. השופט לואיס א. לווינטל (Louis E. Levinthal), היועץ לענייני יהודים למפקד הזירה האירופית, אמד אותו זמן את מספר המסתננים כווינה כולה בכ־9,400. קצין רפואה בריטי, אשר בדק את המצב בבית־החולים רוטשילד, ששימש מחנה עקורים והיה ממוקם באזור האמריקני של וינה, דיווח על תנאי חיים מחרידים.[62]

ארגון "הבריחה", שביקש להקל את המצב בווינה, החל להעביר את הפליטים למחנות שבאזורי הכיבוש האמריקני בגרמניה ובאוסטריה. שלטונות הצבא האמריקני, לדברי מאק, הנציג הפוליטי הבריטי באוסטריה, העלימו עין מתנועה זו.[63] ואמנם, האמריקנים ידעו שתנועה כזו מתנהלת. במחצית ספטמבר דווח מאוסטריה לסטייט דיפרטמנט כי במהלך השבועות האחרונים נעו כחמשת אלפים פליטים יהודים רומנים מווינה לאזור האמריקני של אוסטריה. הפליטים הסתננו למחנות היהודים הקיימים. הסובייטים, הודגש, התירו את מעבר היהודים.[64] עם זאת ההנחיה להימנע מלספק מזון לפליטים החדשים נותרה בעינה. תקוות הג'וינט להסחייב באייר"ו לקיום הפליטים היהודים נגוזה מהר מאוד. ויליאם ה. טאק (William H. Tuck), המזכיר הכללי של הוועדה המבינה של אייר"ו, מסר בביקורו בגרמניה, כי בשל מחסור כמשאבים הארגון, אשר מומן ברובו על־ידי משלם המסים האמריקני, לא יוכל להזין את הפליטים היהודים מרומניה. הקלה בעול שהיה מוטל על הג'וינט לגבי קיום היהודים הרומנים הושגה בעקבות לחץ אמריקני על הממשלה האוסטרית, אשר קיבלה על עצמה לספק החל מ־18 באוגוסט 1,550 קלוריות ליום לכל פליט יהודי באזור האמריקני של וינה. הג'וינט הוסיף על הקצבה זו 600 קלוריות לאיש.[65]

השינוי שהסתמן במדיניות האמריקנים כלפי הבורחים היהודים ממזרח אירופה בחודשים הראשונים של 1947 לא היה בבחינת הענות ללחץ של הבריטים. כך למשל, קורת הרוח שגילתה הנציגות הבריטית מסיכומי השיחות בפאריס היתה מוקדמת מאחר שיישומם היה מותנה באישור הממשלות.[66] בתחילת ספטמבר התברר ללונדון, שגנרל קליי עדיין לא אישר את הסכם פאריס מ־11 בינואר. יחר על כן, האמריקנים מסרו לבריטים על הודעתם למשרד החוץ הצרפתי כי שלטונות ארצות־הברית יהיו מוכנים לקבל בחזרה קבוצות של אנשים, אשר ייעצרו על־ידי שומרי הגבול הצרפתי, רק אם מעצרם יתבצע תוך בדי חצייה הגבול הצרפתי ולא יהיה כל ספק שהם אכן שהו באזורי הכיבוש האמריקני ולא רק חצו אותם. המסקנה שהתבקשה מהודעה זו, שאין בכוונת האמריקנים לשנות את מדיניותם וכי ההבנה שלכאורה הושגה בתחילת השנה לא היה בה ממש.[67]

למדיניות זו של האמריקנים היו השלכות גם על תנועת ההסתננות לאיטליה. בתזכיר של משרד החוץ האיטלקי מ־10 באפריל 1947, נאמר, כי קבוצות היהודים המסתננות למדינה דרך גבולותיה הצפוניים יוצאות לדרכן ממחנות באזור הכיבוש האמריקני באוסטריה ונעות דרך אזור הכיבוש הצרפתי לאיטליה. האמריקנים המסרבים לקבל

ההתנגדות הערבית לתכנית החלוקה

ערביי ארץ־ישראל לא קיבלו את תכנית החלוקה. הם ראו בה עוול גדול, שכן היא נתנה לעם היהודי, שמנה אז כשליש מתושבי הארץ, כמעט מחצית משטחה. הם לא הבינו מדוע יש לתת ליהודים, שרובם הגדול הגיע לארץ־ישראל לאחר מלחמת העולם הראשונה, חלק כה גדול מן הארץ. הם לא הבינו מדוע יש לתת ליהודים, שרובם הגדול הגיע לארץ־ישראל לאחר מלחמת העולם הראשונה, חלק כה גדול מן הארץ. הם לא הבינו מדוע יש לתת ליהודים, שרובם הגדול הגיע לארץ־ישראל לאחר מלחמת העולם הראשונה, חלק כה גדול מן הארץ.

ההתנגדות הערבית לתכנית החלוקה נבעה גם מן העובדה שהיא נתנה ליהודים את החלקים הטובים ביותר של הארץ, את החלקים שבהם היו הערים הגדולות, את החלקים שבהם היו הנמלים, את החלקים שבהם היו מקורות המים. הערבים ראו בכך ניסיון להפקיע מהם את אוצרות הארץ ולהעביר אותם לידי זרים. הם ראו בכך ניסיון להפקיע מהם את אוצרות הארץ ולהעביר אותם לידי זרים. הם ראו בכך ניסיון להפקיע מהם את אוצרות הארץ ולהעביר אותם לידי זרים.

ההתנגדות הערבית לתכנית החלוקה נבעה גם מן העובדה שהיא נתנה ליהודים את החלקים הטובים ביותר של הארץ, את החלקים שבהם היו הערים הגדולות, את החלקים שבהם היו הנמלים, את החלקים שבהם היו מקורות המים. הערבים ראו בכך ניסיון להפקיע מהם את אוצרות הארץ ולהעביר אותם לידי זרים. הם ראו בכך ניסיון להפקיע מהם את אוצרות הארץ ולהעביר אותם לידי זרים. הם ראו בכך ניסיון להפקיע מהם את אוצרות הארץ ולהעביר אותם לידי זרים.

ההתנגדות הערבית לתכנית החלוקה נבעה גם מן העובדה שהיא נתנה ליהודים את החלקים הטובים ביותר של הארץ, את החלקים שבהם היו הערים הגדולות, את החלקים שבהם היו הנמלים, את החלקים שבהם היו מקורות המים. הערבים ראו בכך ניסיון להפקיע מהם את אוצרות הארץ ולהעביר אותם לידי זרים. הם ראו בכך ניסיון להפקיע מהם את אוצרות הארץ ולהעביר אותם לידי זרים. הם ראו בכך ניסיון להפקיע מהם את אוצרות הארץ ולהעביר אותם לידי זרים.

ההתנגדות הערבית לתכנית החלוקה

ערביי ארץ־ישראל לא קיבלו את תכנית החלוקה. הם ראו בה עוול גדול, שכן היא נתנה לעם היהודי, שמנה אז כשליש מתושבי הארץ, כמעט מחצית משטחה. הם לא הבינו מדוע יש לתת ליהודים, שרובם הגדול הגיע לארץ־ישראל לאחר מלחמת העולם הראשונה, חלק כה גדול מן הארץ. הם לא הבינו מדוע יש לתת ליהודים, שרובם הגדול הגיע לארץ־ישראל לאחר מלחמת העולם הראשונה, חלק כה גדול מן הארץ. הם לא הבינו מדוע יש לתת ליהודים, שרובם הגדול הגיע לארץ־ישראל לאחר מלחמת העולם הראשונה, חלק כה גדול מן הארץ.

ההתנגדות הערבית לתכנית החלוקה נבעה גם מן העובדה שהיא נתנה ליהודים את החלקים הטובים ביותר של הארץ, את החלקים שבהם היו הערים הגדולות, את החלקים שבהם היו הנמלים, את החלקים שבהם היו מקורות המים. הערבים ראו בכך ניסיון להפקיע מהם את אוצרות הארץ ולהעביר אותם לידי זרים. הם ראו בכך ניסיון להפקיע מהם את אוצרות הארץ ולהעביר אותם לידי זרים. הם ראו בכך ניסיון להפקיע מהם את אוצרות הארץ ולהעביר אותם לידי זרים.

ההתנגדות הערבית לתכנית החלוקה נבעה גם מן העובדה שהיא נתנה ליהודים את החלקים הטובים ביותר של הארץ, את החלקים שבהם היו הערים הגדולות, את החלקים שבהם היו הנמלים, את החלקים שבהם היו מקורות המים. הערבים ראו בכך ניסיון להפקיע מהם את אוצרות הארץ ולהעביר אותם לידי זרים. הם ראו בכך ניסיון להפקיע מהם את אוצרות הארץ ולהעביר אותם לידי זרים. הם ראו בכך ניסיון להפקיע מהם את אוצרות הארץ ולהעביר אותם לידי זרים.

בפני הנדרסון, מנהל אגף המזרח התיכון ואפריקה בסטייט דפרטמנט, על השמועות הכוזבות, שהמהגדים העתידים להפליג מנמלי רומניה הם סוכנים קומוניסטים. הנדרסון טען, כי משרד החוץ אינו מתייחס באמון לשמועות אלו. עם זאת הבהיר, שלמרות מצבם הקשה של היהודים במדינות הים השחור לממשלת ארצות־הברית יש מחויבות מיוחדת כלפי העקורים בגרמניה והיא מצפה, שתינתן להם הזדמנות להיבנס לארץ ישראל כטרם זו תוצף ביהודים מהים השחור.[25]

מרשל הפגין מידה רבה של רצון טוב בתשובתו לבווין. הוא מסר על החקירות הנערכות לגבי הספינה "קולונל פרדריק פ.ט. ג'ונסון" והדגיש, כי עד לקבלת התשובות הופקדה על הטפינה שמירה קפדנית של משמר החופים האמריקני למנוע את הפלגתה. כן נמסר לבווין על שיחה, שקיים איש הסטייט דפרטמנט, דין דאסק (Dean Rusk), עם נציג הסוכנות היהודית, לאיונל גלבד, לגבי ה"פאנים" ו"קולונל פרדריק פ.ס. ג'ונסון". גלבר מסר, כי לא ידוע לו על הפלגות צפויות מנמלי האוקיָנוס האטלנטי או הים השחור במהלך השבועות האחרונים של 1947. הוא הבטיח, שהסוכנות תעשה כל שניתן למנוע תקריות נוספות. עם זאת הדגיש, כי לסוכנות אין שליטה מלאה על המחתרת היהודית. ראסק הבהיר, כי הסטייט דפרטמנט מצפה מהסוכנות היהודית לפעול במיטב יכולתה לרסן את ארגון המחתרת.[26] מרשל עצמו הדגיש באזני מנהיגים יהודים, אשר זומנו לפגישה עמו, כי אם לא יינקטו צעדים יעילים ומיידיים להפסקת הפעילות החשאית הוא ייאלץ לטפל בנושא בפומבי. מרשל מסר לאינוורצ'פל על העדיפות הניתנת על־ידי משרדו האוצר לבדיקה מחודשת של הפטור ממסים המוענק ל"ליגה האמריקנית לשחרור ארץ ישראל" ולאדגונים דומים נוספים לאור הידיעות על אופי פעולותיהם.[27]

בשגרירות הבריטית בוושינגטון היתה שביעות רצון: לראשונה מאז החלו לפנות למשרד החוץ האמריקני בעניין סיכול הפעולות למען העלייה הבלתי־לגאלית (יוני 1946) הסתמנה נכונות אמריקנית לפעול. העניין שגילה מרשל בנושא עודד תקוות לעתיד. בשגרירות הדגישו, כי טענות משרד החוץ האמריקני שידיו כבולות במסגרת החוקים הקיימים, אכן משקפות את המציאות.[28] שיחות שניהלו אנשי השגרירות עם אליהו אפשטיין איששו הערכות אלו.[29]

ימים מספר לאחר שהתקבלה חבנית החלוקה באומות המאוחדות העביר בווין למרשל תזכיר (לא רשמי) על תכניות ממשלת בריטניה לגבי העברת הסמכויות בארץ ישראל. מקום מרכזי בתזכיר הוקדש לצורך לעצור את העלייה הבלתי־לגאלית. בווין טען, כי המשכן של ההפלגות הבלתי־לגאליות עלול להוביל למרתף דמים, מאחר שהערבים יוסתו לטבוח ביהודים. ממשלת ארצות־הברית תיאלץ לשלוח כוחות לאזור, ואז הסובייטים עלולים לדרוש לשלוח כוחות שלהם. מרשל, אשר לא הסתיר את דאגתו, כפי שצפה בווין, לגבי אפשרות כזו, עמד על חששותיהם של שלטונות הצבא האמריקני מנוכחות כוחות דומיים בארץ ישראל. בווין הדגיש, כי אם העלייה הבלתי־לגאלית תיפסק עד להעברת המנהל על־ידי בריטניה לוועדה של האומות המאוחדות במאי 1948, יהיה אפשר לעבור את התקופה באופן מסודר. הוא האיץ בממשלת ארצות־הברית לרסן את הסוכנות ובמידת האפשר לגנות בפומבי את העלייה הבלתי־לגאלית.[30]

ואמנם, בשיחה עם שרתוק ב־8 בדצמבר הדגיש הנדרסון את התוצאות הלא רצויות מהמשך העלייה הבלתי־לגאלית. שרתוק הבטיח, שהסוכנות היהודית תנקוט בכל

הצעדים למניעת העלייה הבלתי־לגאלית. עם זאת הבהיר, שבדי להשיג יעד זה יש להעמיד לרשות היישוב נמל ולהגדיל את היקף ההגירה הלגאלית. שרתוק טען, שהסוכנות מתנגדת להפלגת ה"פאנים", אבל ייתכן ולא יעלה בידה למנוע זאת.[31] הנציגות הבריטית ברומניה דאגה להעמיד את הנציגות האמריקנית במקום על הסכנות הטמונות בהפלגת ספינות אלו. הם דיווחו על תנועה קבועה של יהודים מבריח־המועצות לרומניה, ועל־כך שדבים מהם הצטרפו להפלגות הבלתי־לגאליות. הודגשה מעורבותם של הסובייטים בתנועה בלתי־לגאלית זו וכראיה לכך, צוין, כי מקומות הריכוז ונמלי ההפלגה של המהגרים היהודים הבלתי־לגאליים מצויים בנקודות חיוניות של קו התחבורה הסובייטי, ורכבות צבאיות סובייטיות מובילות מהגרים יהודים לעבר התופים. נכונותו של ה־N.K.V.D. לספק אלפי אשורי יציאה למהגרים אלו, בו בזמן שלנוסע דגיל אין אפשרות לקבל אשור יציאה, מוכיחה, שהסובייטים מעוניינים ביציאת האנשים.[32]

דרישת בריטניה ממשלת ארצות־הברית לגנות בפומבי את העלייה הבלתי־לגאלית נדחתה על־ידי הסטייט דפרטמנט. לובאט והנדרסון הבהירו לבלפור, כי לאור המלצת האומות המאוחדות להעניק לציונים נמל (לא יאוחר מה־1 בפברואר 1948), שיאפשר הגידה חופשית לארץ ישראל, לא יהיה זה רצוי לממשלת ארצות־הברית לגנות כפומבי את העלייה הבלתי־לגאלית. אינוורצ'פל, אשר ידע על הלחץ שהפעילו לובאט והנדרסון על שרתוק ואפשטיין לגבי ההפלגות הבלתי־לגאליות, הטיל ספק באפקטיוויות שלו, משום ש"לרוע המזל, המוניטין הפרו־ערבי של הסטייט דפרטמנט מחלישים מאוד את השפעתו על המנהיגים הציונים...".[33] האמריקנים, אשר היו נתונים ללחץ בריטי, לרסן את הסוכנות היהודית, הציעו לממשלת בריטניה להגיע להסכם עם המנהיגים הציונים לפיו, בתמורה להתחייבות בריטית להחיר את העברתם של המעפילים העצורים בקפריסין לארץ ישראל בטרם יסתיים המנדט, יוותרו הציונים על קבלח נמל וימנעו הפלגות בלתי־לגאליות בתקופת הביניים. הבריטים, שחששו מתגובת הערבים, דחו את ההצעה.[34]

ב־27 בדצמבר התבקשה שגדירות בריטניה בוושינגטון על־ידי משרד החוץ בלונדון ללחוץ על שלטונות ארצות־הברית לנקוט בכל צעד אפשרי העשוי להניע את הסוכנות למנוע את הפלגת ה"פאנים". במשרד החוץ עדיין לא ידעו, כי שלוש שעות לפני שיגור המברק האוניות הפליגו לדרכן. הגעתן של ה"פאנים" למזרח התיכון, טענו, תטיל עול כבד על משאבי הממשל הבריטי וחדחוף את הערבים לפעילות אלימה יותר. הרוסים יהיו הנשכדים היחידים ממבצע זה העתיד להגביר את המהומות בדחבי המזרח התיכון ולאפשר את כניסתם של יותר סובנים קומוניסטים.[35]

הפלגת ה"פאנים" אינה מהווה כשלון בריטי בחזית האמריקנית. הלחץ שהפעילו הבריטים על האמריקנים הניב במקרה הזה את התוצאות המקוּוות. ההנהגה הציונית נאלצה, כתוצאה מהלחץ שהפעילו האמריקנים, להורות למאדגני ההעפלה למנוע את הפלגת הספינות. בל הטיעונים בבדי המשקל, שהציגו אנשי המוסד לעלייה לפני ההנהגה המדינית, לא הועילו. החשש מהרגזת האמריקנים לפני החלטת האומות המאוחדות על החלוקה ולאחריה, היטה את הבף. הפלגת ה"פאנים" התבצעה בניגוד להוראות ההנהגה המדינית.[36] הטיעון הרגיל של נציגי הסובנות, שאין להם שליטה על "ארגון המחתרת",

אשר עד להפלגת ה״פאנים״ לא שיקף את המציאות, היה במקרה זה נכון לדאשונה מאז גמר המלחמה.

עד חורף 1948–1947 לא גילה הסטייט דפרטמנט נכונות להיענות לבקשות הבריטיות למנוע פעילות הקשורה לעלייה הבלתי־לגאלית שהתבצעה בארצות־הברית. הם ניצלו, במידה רבה, את האילוצים החוקיים, כדי להתחמק מהתמודדות עם הבעיה. בחורף 1948–1947 חל שינוי במדיניות זו, שהתבטא במניעת הפלגתה של הספינה ״קולונל פרדריק פ.ס. ג׳ונסון״, בבדיקה מחדש של הפטור ממסים הניתן לארגונים החשודים במעורבות בפעילות למען העלייה הבלתי־לגאלית, וכן בהפעלת לחץ על מנהיגים יהודים בארצות־הברית ועל ההנהגה הציונית, כדי שימנעו את הפלגתן של הספינות. השינוי קשור לדיוני עצרת האומות המאוחדות בשאלת ארץ ישראל: הסטייט דפרטמנט, שהתנגד לתמיכת הנשיא בתכנית החלוקה (11.10.47) חשש מהצפוי בארץ ישראל כאשר הבריטים יממשו את הצהרותיהם בדבר כוונתם לפנות את ארץ ישראל. מדור המזרח התיכון בסטייט דפרטמנט, אשר במחצית דצמבר עדיין קיווה, שיהיה אפשר להעביר את רוע הגזירה (החלטת האומות המאוחדות על החלוקה), תתר לשכנע את בריטניה להישאר בארץ ישראל.[37] מאחר שהעלייה הבלתי־לגאלית ובעיקר הפלגתן הצפויה של ה״פאנים״ הטרידו במיוחד את הבריטים, ביקש הסטייט דפרטמנט לסייע לבריטניה להתמודד עם הבעיה. עם זאת, הקפידו להימנע מנקיטת צעדים, שיחייבו את מעורבות הנשיא (למשל, גינוי פומבי לעלייה הבלתי־לגאלית) או את מעורבות בתי־הנבחרים. הסטייט דפרטמנט היה נכון לתמרן ככל שרק ניתן במסגרת התקנות המנהליות, אבל לא מעבר לכך.

חלק שלישי

המערכה למניעת יציאתם של יהודים ממזרח אירופה

NA, RG 59, General Records of the Dept. of State, Office of Near Eastern Affairs, Gencral Records, Top Secret, Palestine; תזכיר על השקפות הסטייט דפרטמנט על ההכטחות האמריקניות לגבי ארץ ישראל, 2.10.45, שם; מחלקת המזרח הקרוב אל בירנס, 9.10.45, שם; תזכיר על שיחה בין בירנס להאליפקס, 19.11.45, NA, RG 59, General Records of the Dept. of State, Office of Near Eastern Affairs, General Records, Palestine Documents Relating to Anglo-American Committee of Inquiry.

123 גנין, טרומן ויהודי ארצות הברית, פרקים 9, 11 ובעיקר עמ' 179–182, 188; סטטינגד, טרומן והקול היהודי, עמ' 72, 78–81, 203; האסוואי, שותפות דו משמעית, עמ' 238–243.

124 תזכיר לשר החוץ על בעיית הפליטים, 8.10.47, PRO, FO371/66673, WR3598; ראה גם את הצהרתו של הרכ ברנשטיין בפני ועדת משנה של הקונגרס לענייני הגירה והתאזרחות, 20.6.47, NA, RG 107, Asst. Sec. of War, Formerly Security – Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947.

125 דין וחשבון של המשלחת האמריקנית לענייני עקורים, עמ' 12–16; דינרסטיין, אמריקה וניצולי השואה, עמ' 132–135; הדטמן, טרומן והקונגרס ה־80, עמ' 175.

126 על־פי החוק רק לעקודים, ששהו באזורי הכיבוש של מעצמות המערב לפני ה־22 בדצמכר 1945 (התאריך שבו הודיע טרומן על מדיניות ארצות־הכרית לגבי קליטת עקורים ופליטים מאירופה) הותר להגיש את מועמדותם. כמו כן נקבע, כי 30% מכלל המהגרים צדייכים להיות חקלאים ו־40% נתינים לשעבר של המדינות הבאלטיות הפרוטסטנטיות, שמופחו לבדית־המועצות. על הדיונים שקדמו לחוק זה ראה הדטמן, טרומן והקונגרס ה־80, עמ' 175–179; דין וחשכון של המשלחת האמריקנית לענייני עקורים, עמ' 17–41; דינרסטיין, אמריקה וניצולי השואה, עמ' 137 ואילך; סטטינגר, טרומן והקול היהודי, עמ' 133–139; על מדיניות ההגידה ראה גם חלק דאשון פרק א'.

127 באואד, הבריחה, עמ' 304; הרב ברנשטיין אמד ב־17 אלף את מספר היהודים שנבנסו לארצות־הבדיה עד אוגוסט 1947. דין וחשבון של הדב בדנשטיין, 20.10.47, ארכיון הג'וינט בירושלים, קופסה A–6, C-45.069.

לחלק שני פרק ד'

1 דאה באואד, הבריחה, עמ' 85–86, 89–92, 133–134, 166, 184–187; גניוי, יועץ ומקים, עמ' 46–50.

2 "אלון" (יהודה ארזי) אל "בן יהודה" (שאול מאיריוב אוז"ב אביגוד), מס' 9, 29.7.45, א.ת.ה., 14/82; אריך (פרנק) אל המרכז לגולה, 3.1.46, א.ת.ה., 14/158; באואר, הבריחה, עמ' 84–85; דינדסטיין, אמריקה וניצולי השואה, עמ' 17.

3 מקנרני אל משרדי הממשלה הצבאית בבואריה ובאוזר המערבי, 13.10.45, Hoover Institution Archives, Margaret Eleanor Fait Collection, Box 1 File 4 (להלן מסמכי פיית). מרגרט פיית שרתה כקצינת הסברה של אונרר"א בגרמניה.

4 אלי רוק (Eli Rock) אל השופט ריפקינד, 8.11.45, איוו, מסמכי שוואדץ, 9/63; תזכיר לשופט ריפקינד, 13.12.45, איוו, מסמכי שוואדץ, שם; Geraldine Rosenfield, "Central Europe: Germany, DPs", *American Jewish Year Book*, 48 (1946–1947), pp. 305–306.

5 יומן בן־גוריון, 24.10.45; ישיבת מרכז מפא"י, 22.11.45, אמ"ע, 26/45; גלבר, נושאי הדגל, עמ' 490–499.

6 הופמן (ממינכן) אל דובקין, 25.12.45, א.כ.ג., חטיבה התכתבות; אריך (פרנק) אל המרכז לגולה, 3.1.46, א.ת.ה., 14/158; "אחי" (אבדיאל) מפראג, 11.1.46, א.ת.ה., 14/77א; "ארנסט" (פרנק) אל סודקים, 20.1.46, א.ת.ה., 34/502; ידיעות על הסכם עם השלטונות האמריקניים להכנים בדחים לבואריה ראה "דין וחשבון מפדס על הטיולים, פעולות ובעיות הכרוכות בהן", ינואד 1946, כרטיסלבה, א.ת.ה., 14/405.

7 דיון במנהלת שבויי המלחמה והעקורים, P(45)38, 7.12.45, PRO, FO1005/835; סטראנג, היועץ הפוליטי הבריטי בגרמניה, דיווח למשרד החוץ, כי התנועה של פליטים יהודים מברלין מערבה אל מחוץ לעיד מתנהלת בחסותם וכעזרתם של האמריקנים. סטראנג אל משרד החוץ, מס' 61, 12.1.46, PRO, FO371/57685, WR125.

8 פטרסון אל אצ"סון, 19.12.45, *FRUS*, כדך II, עמ' 1215–1218; מארפי אל הול, 28.12.45, NA, RG 59, Dept. of State, Decimal File 1945–1949, 800.4016; DP/12–2845; על ההתלטות שהתקבלו בפוטסדם בשאלת הגרמנים נתיני פולין, הונגדיה וצ'כוסלובקיה דאה מסמכיו הציכוריים של טרומן, 1945, מס' 91, 2.8.45, עמ' 194–195; על הבעיות של הגדעין הקשה של העקורים באוזר האמריקני דאה חלק א', פרק ב'.

9 תזכיר על ישיבה בסטייט דפרטמנט בנושא כניסתם של יהודים פולנים לאוזד האמדיקני של גרמניה, 21.12.45, NA, RG 59, General Records of the Dept. of State, Records of the Office of Eastern European Affairs, 1941–1953, Records of the Polish Desk Officer, 1941–1952, Poland Alpha-Numeric File 2210 Jewish Matters (Lot 58D396); על מדיניות מדינות הגוש הסובייטי בלפי יציאת היהודים ראה חלק שלישי.

10 בירנס אל רויאל (Royall), ממלא מקום שד המלחמה, 7.1.46, NA, RG 59, General Records of the Dept. of State, Records of the Office of Eastern European Affairs, 1941–1953, Records of the Polish Desk Officer, 1941–1952, Poland Alpha-Numeric File 2210 Jewish Matters (Lot 58D396); על פרשת מורגאן ראה חלק ג' פרק ב'.

11 משרד החוץ אל וושינגטון, מס' 1110, 2.2.46, PRO, FO371/57686, WR267.

12 האליפקס אל משרד החוץ, מס' 819, 6.2.46, PRO, FO945/655; תזכיר על שיחה בין א.ה. טאנדי (A.H. Tandy), המזכיד הדאשון בשגרידות כדיטניה בוושינגטון, לכין ס. בורקה אלבדיק (C. Burke Elbrick), סגן מנהל מחלקת מזרח אירופה בסטייט דפרטמנט, 5.2.46, NA, RG 59, General Records of the Dept. of State, Records of the Office of Eastern European Affairs, 1941–1953, Records of the Polish Desk Officer, 1941–1952, Poland Alpha-Numeric File 2210 Jewish Matters (Lot 58D396); תזכיר על שיחה טלפונית של בורקה אלכריק, 7.2.46, שם.

13 האליפקס אל משרד התוץ, מס' 1163, 21.2.46, PRO, FO371/57687, WR541; באואר, מתוך האפר, עמ' 91–92.

14 מקדירי אל סטריט, משרד המלחמה, 28.2.46, PRO, FO943/485; דאה גם דאיון עם הדב אלי בונן, עמ' 2; באואד הבריחה, עמ' 85–86.

15 קדאם, מאחורי פרגוד המשי, עמ' 84, 103, 116; קרוסמן, שליחות אדצישראלית, עמ' 105–110; דאה גם תזכיר שהגיש בריגדיר גנדל ס.ד. מיבלסון (S.R. Mickelsen), דאש מנהל העקורים בממשל הצבאי האמריקני, לוועדת התקידה האנגלו־אמדיקנית, פברואר (?) 1946, איוו, מסמכי שוואדץ, 11/90; גדינברג אל מורגאן, 26.3.46, איוו, מסמכי שוואדץ, 9/64.

16 תזכיר על המדיניות ביחס לכניסתם של פליטים יהודים בעתיד לאוזד האמדיקני של גרמניה ואוסטדיה, NA, RG 319 (Army Staff), P&O, 383.6 TS (Case 7 only), 3.5.46.

17 דין וחשבון של הוועדה האנגלו־אמריקנית, עמ' 48–49, סעיפים 9–12.

18 פטרסון אל אצ'יסון, 27.4.46, NA, RG 107, Asst. Sec. of War, General, Formerly Security-Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947, ASW 383.7 Displaced Persons; מקנרני אל אייזנהאואר, 1.5.46, שם; פיטרסון אל מקנרני, קלארק וקליי, 2.5.46, NA, RG 319 (Army Staff), P&O, 383.6 TS (Case 7 only); תזכיר של פטרסון אל פיטרסן, 3.5.46, שם; תזכיר של אצ'יסון לטרומן, 2.5.46, *FRUS*, כרך V, עמ' 156–158; מחלקת שבויי המלחמה והעקורים אל מזכירות המפקדה הבריטית באוסטריה, 2.5.46, PRO, FO1020/361; ביום שהגיש אצ'יסון את תזכירו לנשיא קבל ליאו שוורץ, מנהל הג'וינט בגרמניה, על היחס שניתן לארבע קבוצות של מסתננים שהגיעו אותו זמן מפולין ומצ'כוסלובקיה. הוא האיץ לפתוח מיידית מחנה תדש למסתננים ולערוך סידורים מתאימים לקליטת המסתננים במינכן. שוורץ אל ג'ק וויט, 2.5.46, איור, מסמכי שוורץ, 12/94: על עמדתו של טרומן ראה עדותו של הרב ברנשטיין, שם; עדותו של יוסף שוורץ, מת"ב, פרויקט ההעפלה, עדויות בללי, מס' 189.

19 הילדרינג אל פיטרסן, 8.5.46, NA, RG 319, (Army Staff) P&O, 383.6 TS (Case 7 only); פיטרסן אל מקנרני, קלארק וקליי, 8.5.46, NA, RG 107, Asst. Sec. of War, General, Formerly Security-Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947, ASW 383.7 Refugees and Displaced Persons.

20 בן־גוריון (לונדון) אל פולה, 9.2.46, א.ב.ג., תטיבה התכתבות; יצחק אל "בן קדם" (שרתוק), מס' 15–16, 9.1.46, א.ת.ה., 14/100: דברי בן־גוריון בישיבת הנהלת הסוכנות, 24.2.46, אצ"מ, ברך 42/2: וכן דבריו בישיבת הוועד הפועל הציוני המצומצם, 26.2.46, אצ"מ, S-5/302; פרוטוקול ישיבת מזכירות מפא"י, 24.7.46, דין וחשבון של הופמן: אמ"ע, 24/46, כרך ב'.

21 דין וחשבון על ישיבת שליחי "הבריחה" שהתקיימה ב־19 במרס בברטיסלווה, א.ת.ה., תיק בריחה ג'.

22 בן־גוריון אל פולה, 20.5.46, א.ב.ג., תטיבה התכתבות; פרוטוקול ישיבת מזכירות מפא"י, 24.7.46.

23 דין וחשבון של הופמן (יחיל), אמ"ע, 24/46, כרך ב'; חיים יחיל, "פעולות המשלחת הארצישראלית לשארית הפליטה, 1939–1945" (א), עמ' 34–37; באואר, הבריחה, עמ' 233–234.

24 מקנרני אל משרד המלחמה, מס' 6224, 23.6.46, NA, RG 107, Asst. Sec. of War, General, Formerly Security-Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947, ASW 383.7 Refugees and Displaced Persons; דיון באמצעות הטלפרינטר בנושא הסתננות של עקורים לגרמניה ואוסטריה, 27.6.46, שם; מקנרני אל אייזנהאואר, משרד המלחמה, מס' 6553, 28.6.46, שם.

25 תזכיר של קולונל צ'ארלס ב. ווסטאובר (Charles B. Westover), המנהל בפועל של אגף אירופה של מחלקת התכניות והמבצעים במשרד המלחמה, 2.7.46, NA, RG 319, (Army Staff) P&O, 383.6 TS (Case 7 only); סיכום ישיבה שהתקיימה ב־5 ביולי 1946 בהשתתפות מוכיר המדינה ושרי המלחמה והצי בנושא המדיניות כלפי כניסה בעתיד של פליטים יהודים לאזור האמריקני בגרמניה ובאוסטריה, 12.7.46, שם.

26 פטרסון אל מקנרני, 23.7.46, NA, RG 319, (Army Staff) P&O, 383.6 TS (Case 7 only); תזכיר של מיג'ור ג'נרל לארים נורסטאד (Lauris Norstad), מנהל אגף תכניות ומבצעים, 23.8.46, שם; בירנס אל טרומן, 26.7.46, *FRUS*, כרך V; עמ' 175; הילדרינג אל לוויט, 31.7.46, איור, ממכי שוורץ, 13/414; ראה פרוטוקול ישיבה שהתקיימה בפאריס בין בווין, הול, ד"ר גולדמן, ד"ר וייז זברל לוקר, 18.8.46, סעיף 9, PRO, FO371/52641, E8274.

27 ווארבורג אל הילדרינג, 23.8.46, איור, מסמכי שוורץ, 3/107; ראה גם Arieh J. Kochavi, "British Response to the Involvement of the American Jewish Distribution Committee in Illegal Jewish Immigration to Palestine", *Immigrants & Minorities*, vol. 8, no. 3 (November 1989), pp. 223–234 (להלן)

28 קלארק אל פיטרסן, מס' 1178, 14.7.46, NA, RG 107, Asst. Sec. of War, General, Formerly Security-Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947, ASW 383.7 Refugees and Displaced Persons; המלחמה, מס' 1217, 15.7.46, שם; מקנרני אל משרד המלחמה, מס' 7442, 16.7.46, שם.

29 ליין אל משרד החוץ, 25.7.46, *FRUS*, כרך V, עמ' 174.

30 תזכיר של נורסטאד לפטרסון, 16.7.46, שם: ראה גם הצעה דומה של רנדל ממשרד החוץ הבריטי, חלק ראשון, פרק ב'.

31 "טיימס", 10.8.46, PRO, FO371/57694, WR2215: ידיעה ב"סקוטסמן", 24.8.46, "ניו יורק טיימס", PRO, FO371/57694, WR2330; 24.8.46; קלארק אל פיטרסן, מס' 2299, 7.8.46, NA, RG 107, Asst Sec. of War, General, Formerly Security-Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947, ASW 383.7 Refugees and Displaced Persons; מקנרני אל מפקד המחנה השלישי, מס' 1432, 8.8.46, שם; מקנרני אל פיטרסן, מס' 1700, 10.8.46, שם.

32 ברנשטיין אל מקנרני, 20.8.46, מסמכי פיית, קופסה 2 תיק 2: הכרת תודה פומבית לשלטונות הצבא האמריקני ובראשם לגנרל מקנרני על נכונותם לקלוט את היהודים מפולין ניתנה על־ידי דובר הסוכנות היהודית ב־22 באוגוסט. "ניו יורק טיימס", 23.8.46.

33 בירנס אל טרומן, 13.8.46, NA, RG 107, Asst. Sec. of War, General, Formerly Security-Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947, ASW 383.7 Refugees and Displaced Persons; דינרסטיין, אמריקה וניצולי השואה, עמ' 105; באואר, הבריחה, עמ' 238–240; גניזי, יועץ ומקים, עמ' 61–63.

34 אצ'יסון אל ליין, 12.8.46, *FRUS*, כרך V, עמ' 178: מכתב זה נשלח גם לשגריר בצ'כוסלובקיה; ארהארדט, היועץ הפוליטי האמריקני באוסטריה, יעץ לשר החוץ להאיץ בממשלת פולין ליישב מחדש את הבורחים היהודים בשלויה או להקים בשבילם מחנות באוור זה, שם תובטח להם מידה מסוימת של בטחון עד אשר תיפתר הבעיה כולה על־ידי אייר"ו. ארהארדט אל שר החוץ, 3.9.46, שם, עמ' 185–186.

35 מקנרני אל משרד המלחמה, מס' 2003, 15.8.46, NA, RG 107, Asst. Sec. of War, General, Formerly Security-Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947, ASW 383.7 Refugees and Displaced Persons; משרד המלחמה אל משרד המושל הצבאי בגרמניה, מס' 97404, 14.8.46, שם; תזכיר של פטרסון, 8.8.46, שם.

36 אצ'יסון אל קי, 14.8.46, *FRUS*, כרך V, עמ' 179–180; ארהארדט אל שר החוץ, 3.8.46, שם, עמ' 175–176; נוסח הפנייה האמריקנית ראה קי אל משרד החוץ, מס' 3555, 19.8.46, NA, RG 107, Asst. Sec. of War, General, Formerly Security-Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947, ASW 383.7 Refugees and Displaced Persons.

37 תזכיר הנדרסון, 16.8.46, PRO, FO371/57694, WR2205.

38 קי אל מזכיר המדינה, 27.8.46, *FRUS*, כרך V, עמ' 181–182.

39 קי אל מזכיר המדינה, 28.8.46, שם, עמ' 183.

40 משרד החוץ אל רומא, מס' 1440, 27.8.46, PRO, FO371/57694, WR2282: פדונאס אל נואל (צ'רלס), 27.8.46, PRO, FO371/57695, WR2486: צ'רלס אל משרד החוץ, מס' 293, 24.9.46, PRO, FO371/57696, WR2748.

41 קי אל מוכיר המדינה, 28.8.46, *FRUS*, כרך V, עמ' 183; על מערכת היחסים בין איטליה לארצות־הברית ובריטניה ראה להלן חלק רביעי, פרק א'.

42 קאדוגן אל משרד החוץ, מס' 1258, 19.10.46, PRO, FO371/57696, WR3023; ראה גם תזכיר לשר המלחמה, 11.10.46, NA, RG 107, Asst. Sec. of War, General, Formerly Security-Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947, ASW 383.7 Refugees and Displaced Persons; ראה גם כוכבי, "המחלוקת לגבי אונדר"א", עמ' 545–546.

43 משרד החוץ אל רומא, מס' 1820, 8.11.46, PRO, FO371/57696, WR3178; השגרירות בדומא אל מחלקת המזרח במשרד החוץ, 22.10.46, PRO, FO371/57696, WR3170; ראה גם גניזי, יועץ ומקים, עמ' 67–68.

44 מקנרני אל פיטרסן, 6.11.46, NA, RG 107, Asst. Sec. of War, General, Formerly Security-Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947, 383.7 Index and Book 1; מקנרני אל פיטרסן, מסמכי פיית, קופסה ג, תיק 4; באואר, הבריחה, עמ' 243–244; גניזי, יועץ ומקים, עמ' 67.

45 משרד המלחמה אל הכוחות האמריקניים בזירה האירופית, 13.12.46, מסמכי פיית, קופסה 1, תיק 14.

46 קליי אל המנהל האזרחי, 4.4.47, מסמכי פיית, קופסה 1, תיק 14; דין וחשבון של ישראל ג'. ג'יקובסון (Israel G. Jacobson), מנהל הג'וינט בצ'כוסלובקיה, על פעילות הארגון בצ'כוסלובקיה לחודשים יולי–נובמבר 1946, עמ' 64–68, ארכיון הג'וינט בירושלים, קופסה C-36.041 ,14-B, תיק C-36.006; ראה גם קופסה 14-A; ברלין אל מרשל, מס' 837, 9.4.47, NA, RG 59, Dept. of State, Decimal File 1945–1949, 800.4016 DP/4-947; באואר, הבריחה, עמ' 242–243; גניזי, יועץ ומקים, עמ' 66–67.

47 אינווזרצ'פל אל משרד החוץ, מס' 5136, 14.8.46, PRO, FO371/57694: על התנאים הקשים שבהם שוכנו הפליטים ראה ג'וזף שווארץ אל לוויס, 11.9.46, איזו, מסמכי שווארץ, 14/128.

48 קאדוגן אל משרד החוץ, מס' 39, 27.9.46, PRO, FO371/57696, WR3178; ראה גם הודעה של מקנרני, 8.10.46, מסמכי פיית, קופסה 2, תיק 3.

49 משרד החוץ אל וושינגטון, מס' 9307, 25.9.46, PRO, CAB127/280.

50 המפקדה הבריטית באוסטריה אל משרד הפיקוח בלונדון, מס' 450, 19.8.46, PRO, FO943/543; מזכר ביית, 21.8.46, PRO, FO371/52629; הקונסול הכללי במרסיי אל שר החוץ, מס' 52, 28.8.46, PRO, FO371/52631.

51 רגדל (ניו יורק) אל משרד החוץ, מס' 131, 28.11.46, PRO, FO371/57698, WR3689; קופר אל משרד החוץ, מס' 476, 14.11.46, PRO, FO371/57698, WR3413; על מערכת היחסים בין בריטניה לצרפת ועל תנועת העקורים היהודים דרך אזור הכיבוש הצרפתי וכן לאיטליה ראה להלן חלק רביעי, פרקים א' וג'.

52 מזכר ביית, 4.11.46, PRO, FO371/57697, E11025; קופר אל משרד החוץ, מס' 573, 8.11.46, PRO, FO371/57697, WR3183, 31.10.46; מילארד (Millard), שגרירות בריטניה בפאריס, אל ביית, 8.11.45, PRO, FO371/52636, E11025; משרד החוץ אל וושינגטון, מס' 10843, 15.11.46, PRO, FO371/52636, E11101; תזכיר של ביית על ישיבה בינמשרדית בנושא: "ההגירה הבלתי־לגאלית של יהודים דרך צרפת", 12.11.46, שם; מחלקת הפליטים במשרד החוץ אל שגרירות בריטניה בפאריס, 23.11.46, PRO, FO371/57698, WR3413; תזרים של מחלקת הפליטים לקראת השיחות המוצעות

בפאריס, 23.11.46, PRO, FO371/57698, WR3529.

53 קופר אל משרד החוץ, מס' 605, 18.11.46, PRO, FO371/52637, E11291; משרד החוץ אל פאריס, מס' 1240, 5.12.46, שם; מזכר ביית, 2.1.47, PRO, FO371/61750, E109; ראה גם פנייה בנידון של חבר הקונגרס אנדרו ל. סומרס (Andrew L. Somers) אל בירנס, 4.1.47, NA, RG 59, Dept. of State, Decimal File 1945–1949, 800.4016 DP/1–447; ראה גם מכתב ותשובה שנכתב לטומרס ב־13 בינואר אך לא נשלח, שם, 800.4016 DP/1–1547.

54 ביית אל הייאם, 21.1.47, PRO, FO371/61750, E431; משרד הפיקוח בלונדון אל המפקדה הבריטית בווינה, מס' 379, 15.1.47, שם.

55 קופר אל משרד החוץ, מס' 16, 11.1.47, שם; מזכר ביית, 16.1.47, שם.

56 מסיבת עיתונאים של המפקד הראשי, פרנקפורט, 16.4.47, מסמכי פיית, קופסה 2, תיק 3; הודעה של מחלקת יחסי הציבור של המפקדה הראשית של הפיקוד האירופי, 16.4.47, שם; המפקדה הראשית של הפיקוד האירופי אל המפקדה הראשית של אונדר"א באזור האמריקני, 3.5.47, שם, קופסה 1, תיק 14; ג'אופרי קייס (Geoffrey Keys), מפקד הכוחות האמריקניים באוסטריה, אל משרד המלחמה, 26.3.47, NA, RG 107, Asst. Sec. of War, General, Formerly Security-Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947, 383.7 Book 2 & 3; מרשל אל בווין, 7.8.47, PRO, FO945/494; באואר, מתוך האפר, עמ' 234, 275–276; גניזי, יועץ ומקים, עמ' 63–65.

57 על הבריחה מרומניה במהלך 1947 ראה חלק שלישי, פרק ד'.

58 מחלקת העניינים האורחיים אל הכוחות האמריקניים באוסטריה, 1.5.47, מסמכי פיית, קופסה 1, תיק 14; הכוחות האמריקניים באוסטריה אל משרד המלחמה, 8.5.47, שם.

59 הילדרינג אל פיטרסן, 20.6.47, NA, RG 107, Asst. Sec. of War, General, Formerly Security-Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947, 383.7 Book 2 & 3; משרד המלחמה אל וינה, מס' 80788, 24.6.47, שם.

60 קייס אל משרד המלחמה, מס' 7464, 27.6.47, NA, RG 107, Asst. Sec. of War, General, Formerly Security-Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947, 383.7 Book 2 & 3; גניזי, יועץ ומקים, נספח 5.

61 פטרסון אל פיטרסן, 30.6.47, NA, RG 107, Asst. Sec. of War, General, Formerly Security-Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947, 383.7 Book 2 & 3; פיטרסון אל הילדרינג, 15.7.47, שם.

62 מאק אל משרד החוץ, מס' 736, 9.8.47, PRO, FO371/66668, WR2929; ראה גם ברנשטיין אל המפקד הראשי בזירה האירופית ואל מפקד הכוחות האמריקניים באוסטריה, 5.8.47, NA, RG 165 (General and Special Staff), Civil Affairs Division, International Refugee Organisation, Country File of Col. D. H. Frost, Mass Influx of Hungarian and Rumanian Jews into Austria; תזכיר לשר המלחמה, 29.8.47, שם.

63 מאק אל משרד החוץ, מס' 105, 19.8.47, PRO, FO371/66669.

64 וינה אל הסטייט דפרטמנט, מס' 853, 12.9.47, NA, RG 59, Dept. of State, Decimal File 1945–1949, 800.4016 DP/9–1247.

65 ג'ואל פישר (Joel Fischer), ג'וינט, אל אדתור אלטמאייר (Arthur Altmeyer), הוועדה המכינה של אייר"ו, 18.7.47, ארכיון הג'וינט בירושלים, קופסה C–25, תיק מס' 1169.2; דין וחשבון של ועדת משנה של אונסקר"פ שסיירה במרכזי איסוף של פליטים ועקורים יהודים בגרמניה ובאוסטריה, 20.8.47, נספח 18 המצורף לדין וחשבון שהגישה אונסקר"פ לאסיפה הכללית, כרך II, מוסד רוזט, אוקספורד, מסמכי קריץ־ג'ונס, קופסה 31, תיק 2; עדותו של ליאו שווארץ, מת"ב, פרויקט ההעפלה, עדויות כללי, מס' 188;

דין וחשבון של אהוד אבדיאל, בישיבת מרכז מפא"י, 26.6.47, אמ"ע, 23/47; השופט לואיס ס. לוינטל (Louis S. Levinthal), היועץ לענייני יהודים, אל המפקד הראשי של הזירה האירופית, 13.8.47, איזו, מסמכי שוואדץ, 71/10; לוינטל אל מאיר גרוסמן, הוועד היהודי האמריקני, 19.8.47, שם; דין וחשבון של הרב ברנשטיין לחקופה מאי 1946–אוגוסט 1947, שם, 69/10; באואר, הבריחה, עמ' 287–289; גניזי, יועץ זמקים, עמ' 63–65, 87–90; יחיל, "המשלחת הארצישראלית לשארית הפליטה", (ל"א), עמ' 154–155.

66 קופר אל משרד החוץ, מם' 20, 7.1.47, PRO, ADM1/20776.

67 וואדן אל מקלין, 4.9.47, שם; בֶּיית אל קרוסלי, 1.10.47, שם; המפקדה הראשית של הזירה האירופית אל מחלקת העקודים ושבויי המלחמה, 5.6.47, מסמכי פיית, קופסה 1, תיק 14; בלפור אל אצ'יסון, 26.5.47, PRO, FO371/61807, E3979; משרד החוץ אל וושינגטון, מס' 5068, 21.5.47, PRO, FO945/494; משרד החוץ אל השגרירות בוושינגטון, 7.8.47, שם; קרוסלי אל קייבל, 11.7.47, PRO, FO371/61816, E6374; בֶּיית אל קרוסלי, 7.8.47, PRO, FO945/494; מקלין (Maclean), המזכיר הראשון בשגרירות בריטניה בוושינגטון, אל וואדן, 13.8.47, PRO, FO371/61827, E8570.

68 תזכיר של משרד החוץ האיטלקי, 10.4.47, PRO, FO371/61811, E5176.

69 מאק אל משרד החוץ, מס' 872, 18.9.47, PRO, FO371/66671, WR3177.

70 מאק אל משרד החוץ, מס' 835, 9.9.47, שם.

71 פרוטוקול ישיבת משלחות של בעלות הברית המערביות באוסטריה בשאלת התנועה החשאית היהודית, שנערכה ב־17 בנובמבר 1947, 31.12.47, PRO, FO371/61854, E11627; מאק אל משרד החוץ, מס' 1084, 21.11.47, PRO, FO945/372.

72 תזכיר של הסטייט דפרטמנט, 6.12.47, PRO, FO115/4334; השגרירות בוושינגטון אל מחלקת המזרח במשרד החוץ בלונדון, 11.12.47, PRO, FO371/61854, E11966.

73 הערכות שונות לגבי עלות קיום העקורים ראה: תזכיר לגנרל נורסטד, 2.7.46, NA, RG 319 (Army Staff) P&O 383.6 TS (Case 7 only); תזכיר לסגן שר המלחמה, תחילת יולי 1946, NA, RG 107, Asst. Sec. of War, General, Formerly Securily-Classified Correspondence of Petersen, Dec. 1945–Aug. 1947, Refugees and Displaced Persons; פראודפוט, סליטי אירופה, עמ' 254.

לחלק שני פרק ה'

1 תזכיר על שיחה בין בווין לסילבר, 14.11.46, PRO, FO371/52565, E1424.

2 הייאם אל בֶּיית, 28.11.46, PRO, FO371/52511; הייאם מסר, כי באדחה שאורגנה על־ידי "הליגה האמריקנית למען ארץ ישראל חופשית" גוייסו 74,000 דולר; ואילו העתונות האמריקנית דיווחה על חסות שנתן ראש עיריית ניו יורק למבצע גיוס של שני מיליון דולרים להגירה בלתי־לגאלית ולטרוד בארץ ישראל. מזכר בֶּיית, 28.4.47, PRO, FO371/61806, E3659.

3 משרד החוץ אל ניו יורק, מס' 2627, 30.11.46, PRO, CAB127/281.

4 משרד החוץ אל וושינגטון, מס' 35, 1.1.47, PRO, CO537/2331; אינוורצ'פל אל משרד החוץ, מס' 43, 4.1.47, PRO, FO371/61799, E207.

5 אינוורצ'פל אל בירנס, 8.1.47, PRO, FO115/4307; ראה גם כתבה שפורסמה על הספינה ב־18 בינואר 1947 ב"ניו יורק טיימס"; עם שובו לארצות־הברית התקבל צוות הספינה על־ידי סגן ראש עיריית ניו יורק. אינוורצ'פל אל בווין, 27.6.47, PRO,

FO371/61811, E5001.

6 הנדרסון אל בלפור, 27.12.46, NA, RG 59, General Records of the Dept. of Stale, Office of Near Eastern Affairs, General Records, Top Secret, Palestine Jan. 5, 1946–June 29, 1946.

7 שערי, גירוש קפריסין, עמ' 80–83.

8 תזכיר של השגרירות בוושינגטון על אודות ההגירה הבלתי־לגאלית לארץ ישראל, 18.3.47, PRO, FO115/4307.

9 אינוורצ'פל אל משרד החוץ, מס' 1802, 24.3.47, PRO, FO371/61803, E2626; אינוורצ'פל אל משרד החוץ, מס' 2397, 22.4.47, PRO, FO371/61805, E3377.

10 קארוגן אל לי, 15.4.47, PRO, FO371/61805, E3319; בן ראה ישיבה מס' 7 של ועדת הקניט לענייני הגנה, 12.3.47, PRO, WO32/10260; בקסטר אל קאדוגן, 29.3.47, PRO, FO371/61768, E1677.

11 ניו יורק אל משרד החוץ, מס' 1242, 23.4.47, PRO, CO537/2345; אינוורצ'פל אל משרד החוץ, מס' 2399, 22.4.47, PRO, FO371/61805, E3369; ניו יורק אל משרד החוץ, מס' 1204, 19.4.47, PRO, FO371/61805, E3275; משרד החוץ אל ניו יורק, מס' 1254, PRO, FO371/61805, E3369; משרד החוץ אל ניו יורק, מס' 1421, 13.5.47, PRO, CO537/2345; ניו יורק אל משרד החוץ, מס' 1414, 19.5.47, שם.

12 קאדוגן (חתום בשמו ו.ג. לאופורד (V.G. Lawford) אל לי, 23.5.47, PRO, FO371/61809, E4669.

13 נוסח הפנייה של לי ראה: 29.5.47, PRO, CO537/2345; לגבי תשובות המדינות השונות ראה: תזכיר מ־24.7.47, שם; ניו יורק אל משרד החוץ, מס' 124, 27.8.47, PRO, FO371/61824, E7999; ניו יורק אל משרד החוץ, מס' 194, 17.10.47, PRO, CO537/2345; על תגובת הסוכנות ראה: סילבר אל לי, 9.6.47, שם; וכן וייצמן אל קרוסמן, 11.6.47, גנזך וייצמן.

14 ישיבה מס' 3 של ועדת הקבינט לענייני עלייה בלתי־לגאלית, 9.6.47, PRO, FO371/61811, E5001; נוסח הצהרת טרומן ראה: *FRUS*, 1947, כרך V, עמ' 1100–1101; דוגמא לניצול הצהרת טרומן לשם הפעלת לחץ על ממשלה זרה ראה להלן חלק רביעי, פרק א'.

15 אינוורצ'פל אל בווין, מס' 1466, 16.6.47, PRO, FO371/61756, E5489.

16 טיוטה מכתב של אצ'יסון אל דוגלאס, 1.5.47, NA, RG 59, General Records of the Dept. of Slate, Office of Near Eastern Affairs, General Records, Top Secret, Palestine, Folder 1947.

17 בווין אל מרשל, 27.6.47, PRO, FO371/61811, E5001; מרשל אל בווין, 7.8.47, PRO, FO371/61821, E7400; על הלחץ שהפעילו הבריטים על האמריקנים בנושא גיוס הכספים בקיץ 1947, ראה למשל: שגרירות בריטניה אל משרד התוץ האמריקני, 22.7.47, PRO, FO371/61757, E6906; תזכיר על שיחה בין בווין לדוגלאס, שגריר ארצות־הברית בלונדון, 27.8.47, PRO, FO800/487.

18 לובאט אל השגרירות האמריקנית בלונדון, 27.8.47, *FRUS*, כרך V, עמ' 1139–1140; אינוורצ'פל אל משרד החוץ, מס' 4720, 27.8.47, PRO, FO371/61824, E7938; משרד החוץ אל וושינגטון, מס' 8845, 29.8.47, שם; במכתב אל טרומן ביקש וייז מהנשיא למחות כנגד כוונתם של הבריטים להוריד את המעפילים בגרמניה. וייז הזכיר את תמיבתו, שנה קודם לכן, במתן הלוואה לבריטניה והוסיף, כי אין להעלות על הדעת שבריטניה המבקשת פעם נוספת סיוע פיננסי מארצות־הברית, תבצע פשע מוסרי מעין זה. וייז אל אינוורצ'פל, 21.8.47, PRO, FO371/61824, E8002; ראה גם אליהו אילת, המאבק על המדינה כרך שני (א), עמ' 214–215, 218; אביבה תלמיש, "עמדת ארצות־הברית בפרשת אניית המעפילים 'אקסודוס 1947'", יהדות זמננו, ג (תשמ"ו), עמ'

225–209.

19 בלפור אל משרד החוץ, מס' 4471, 14.8.47, PRO, FO371/61822, E7490: בלפור אל משרד החוץ, מס' 4608, 21.8.47, PRO, FO371/61822, E7742.

20 ראה לעיל, חלק ראשון, פרק ג' וכן להלן חלק דביעי, פרק ג'; משרד החוץ אל וושינגטון, מס' 8281, 16.8.47, PRO, FO371/61822, E7490; משרד החוץ אל וושינגטון, מס' 8575, 22.8.47, PRO, FO371/61822, E7742: מזכר מייקינס, 29.8.47, PRO, FO371/61824, E8049.

21 השגרירות בוושינגטון, אל מחלקת המזרח במשרד החוץ, 16.9.47, PRO, FO371/61828, E8804.

22 משרד החוץ אל השגרירות בוושינגטון, 16.9.47, PRO, FO371/61757, E6609.

23 השגרירות בוושינגטון אל מחלקת המזרח במשרד החוץ, 23.9.47, PRO, FO371/61759, E8937.

24 אינוורצ'פל אל מרשל, 18.10.47, PRO, FO115/4334; אינוורצ'פל אל משרד החוץ, מס' 6123, 1.11.47, PRO, FO371/61851, E10257; ראה גם Arnold Krammer, *The Forgotten Friendship: Israel and the Soviet Bloc*, Urbabna, Chicago, London 1974, pp.44–46 (להלן קרמר, הידידות שנשכחה).

25 תזכיר של הנדרסון על פגישתו עם שרתוק ואפשטיין, 22.10.47, *FRUS*, כרך V, עמ' 1198–1196.

26 מרשל אל בווין, 7.11.47, שם, עמ' 1247–1248; ראה גם זאב (וניה) הדרי, זאב צחור, אניות או מרינה: קורות אניות המעפילים הנדולות "פאן יורק" ו"פאן קרשנט", אוניברסיטת בן־גוריון בנגב 1981, עמ' 83–88.

27 מרשל אל אינוורצ'פל, 10.11.47, PRO, FO115/4334.

28 ברומלי אל בילי, 12.11.47, שם; אינוורצ'פל אל משרד החוץ, מס' 6542, 15.11.47, PRO, FO371/61852, E10743; בדיווח ללשכת מפא"י טען זאב שינד, נציג המוסד לעלייה בארצות־הברית, כי בארצות־הברית בניגוד לאירופה האנגליס אינם יכולים לעצור את פעילות המוסד לעלייה משתי סיבות: האחת, לא נעשה שום דבר מתוך לחוק. יתירה מזו, "באמריקה יש תורה שלימה המלמדת איך לעשות חטאים באופן ליגלי." הסיבה השנייה "באמריקה יהיה כמעט בלתי אפשרי בזמן הקרוב לשכנע את הסטייט דפרטמנט שיפעל נגדנו", מפני שניתן להפעיל גורמים אחרים כמו דעת הקהל וחברי בתי־הנבחרים. ולראיה ציין שינד, תוסר יכולתם של הבריטים להביא לגרוש פיטר כרגסון, גם לאחר שהוא יצא לזמן מה את גבולות המדינה. פרוטוקול ישיבת לשכת מפא"י, 21.10.47, אמ"ע, 25/47.

29 השגרירות בוושינגטון אל מחלקת המזרח במשרד החוץ בלונדון, 20.11.47, PRO FO371/61853, E1197; ראה גם: הולמן אל משרד החוץ, מס' 1381, 20.11.47, PRO FO371/61853, E10980; הולמן אל משרד החוץ, מס' 1342, 24.11.47, שם.

30 חזכיר על שיחה בין בווין למרשל, 4.12.47, PRO, FO800/487; מרשל אל לובאט, 6.12.47, *FRUS*, כרך V, עמ' 1302–1304.

31 תזכיר על שיחה בין שרתוק ואפשטיין לבין אנשי אגף המזרח התיכון ואפריקה בסטייט דפרטמנט, 8.12.47, שם, עמ' 1302–1304; תזכיר על שיחה בין ארמור (Armour), עוזר מזכיר המדינה לענייני פוליטיים, לבין שרתוק ואפשטיין, 12.12.47, שם, עמ' 1312–1311.

32 הולמן אל משרד החוץ, מס' 1526, 17.12.47, PRO, FO371/61854, E11994.

33 אינוורצ'פל אל משרד החוץ, מס' 7167, 23.12.47, PRO, FO371/61833, E12231.

34 שם; ראה גם חלק ראשון, פרק ג'.

35 משרד החוץ אל וושינגטון, מס' 13356, 47, 27.12, PRO, ADM1/20793.

36 ראה פרוטוקול ישיבת מזכירות מפא"י, 9.12.47, אמ"ע, 24/47; פרוטוקול ישיבת הועד

הפועל של ההסתדרות, 30.12.47–1.1.48, דברי שרתוק; סידרת מברקים ב־א.ת.ה., 14/71; וכן הדרי, צחור, אוניות או מרינה, פרק 6; זאב צחור, "המוסד לעלייה ב' – מקור הסמכות", קתדרה, 39 (אפריל 1986), עמ' 163–178; זאב צחור, "בן־גוריון וההעפלה 1934–1948", יהדות מזרח אירופה בין שואה לתקומה 1944–1948 (עורך בנימין פינקוס), אוניברסיטת בן־גוריון בנגב 1987, עמ' 438–442.

37 כהן, ארץ ישראל והמעצמות, עמ' 345–346; גנין, פרומן ויהודי ארצות־הברית, עמ' 147–148; יוסף הלר, במאבק למדינה: המדיניות הציונית בשנים 1936–1948, ירושלים תשמ"ה, עמ' 535–540.

לחלק שלישי פרק א'

1 "קו קרזון" קרוי על שמו של שר החוץ הבריטי לורד קרזון שהגיש ביולי 1920 תכנית מפורטת לסיום המלחמה בין כרית־המועצות לבין פולין. התכנית כללה קו מפורט של שביתת הנשק, אשר השאיר את וילנה וסביבתה ואת לבוב מחוץ לפולין.

2 ווילאר־באנט, השלום המדומה, עמ' 34–35, 44–50, 92–95, 165–167, 190–195, 199–202, 235–239, 250, 334–337, 341–342; רות'וול, בריטניה והמלחמה הקרה, עמ' 151–180; יוחנן כהן, אומות במבחן, תל אביב 1985, עמ' 189–320; בולוק, בווין, עמ' 17–20, 23–24, 29, 130, 140–142, 274, 346, 384–385; הארבוט, מסך הכרזל, עמ' 106–107, 114–116; יוסף ליטבק, סליחים יהודים מפולין בכרית־המועצות 1939–1946, תל אביב 1988, עמ' 171–186, 267–282; קלמן נוסבאום, והפך להם לרועץ: היהודים כצבא העממי הפולני בברית המועצות, תל אביב תשמ"ד, עמ' 45–53, 76–86, 157–181. John Coutouvidis, Jamie Reynolds, *Poland 1939–1947*, Leicester 1986, pp. 61–316 (להלן קוטוביזים ורייגולדס, פולין); Martin Kitchen, *British Foreign Policy Towards the Soviet Union During the Second World War*, Basingstoke, Hampshire and London 1986, ch. 10 and passim (להלן קיטשן, מדיניות החוץ של בריטניה במהלך מלחמת העולם השנייה); Robert Beitzeil, *The Uneasy Alliance: America, Britain and Russia, 1941–1943*, New York 1968, passim (להלן בייטזייל, אמריקה, בריטניה ורוסיה במלחמת העולם השנייה); Grham Gross, *The Foreign Office and the Kremlin: British Documents on Anglo-Soviet Relations 1941–1945*, Cambridge 1984 (להלן גרוס, משרד החוץ והקרמלין); Sussane Lotarski "The Communist Takeover in Poland", *The Anatomy of Communist Takeovers*, (Thomas T. Hammond, ed.), New Haven and London 1975, pp. 367–339 (להלן לוטארסקי, ההשתלטות הקומוניסטית על פולין); Geir Lundestad, *The American Non-Policy towards Eastern Europe 1943–1947*, New York 1975, pp. 183–224 (להלן לונדסטאר, היעדר מדיניות אמריקנית כמזרח אירופה); J. M. Mackintosh, *Strategy and Tactics of Soviet Foreign Policy*, London 1962, pp. 6–7 (להלן מקינטוש, אסטרטגיה ופוליטיקה במדיניות החוץ הסובייטית); S. Crister and Stephen A. Garrett, "Death and Politics: the Katyn Forest Massacre and American Foreign Policy", *East European Quarterly*, vol. XX, no. 4 (Winter 1986), pp. 429–446 (להלן קריסטר וגארט, הרצח בקאטין); Arieh J. Kochavi, "Britain, The Soviet Union, and The Question of The Baltic States in 1943", *Journal of Baltic Studies*, vol. XXXII, 2, (Summer 1991) pp. 173–182 (להלן כוכבי, "בריטניה, ברית המועצות והמדינות הבלטיות"); Stanislaw Mickołajczyk, *The Rape of Poland*, Connecticut 1948 (להלן מיקולאיצ'יק, אונס פולין).

מיליון איש, ובהם 100 אלף פליטים איטלקים, יוגוסלבים ויהודים, שנמלטו מפני הכיבוש הגרמני והקומוניסטי. יותר מחצי מיליון איטלקים נמלטו מאיסטריה (Istria) וברבר ליוגוסלוויה. רבים מהפליטים האיטלקים נשלחו למחנות ריכוז, ואלפים מתו שם. מספר הפליטים האיטלקים שנמלטו מיוגוסלוויה ומהשטחים שסופחו לה עמד על 40% מהאוכלוסייה האיטלקית במחוזות אלה. בשנת 1947 עמד מספר הפליטים האיטלקים בכל רחבי איטליה על כ-1.5 מיליון איש, כ-5% מכלל האוכלוסייה. הפליטים האיטלקים נתקבלו בדרך כלל בעוינות על ידי האוכלוסייה המקומית, שראתה בהם מתחרים על מקומות העבודה הדלים. הממשלה האיטלקית הקימה מחנות פליטים לאורך כל חצי האי, אך תנאי החיים במחנות היו קשים ביותר. רבים מהפליטים נשארו במחנות במשך שנים רבות, ומספר המחנות הגיע לשיאו בשנת 1951, עם 120 מחנות ובהם 35 אלף פליטים. רק בשנת 1960 נסגר המחנה האחרון.

הפליטים האיטלקים מיוגוסלוויה נתקלו בקשיים רבים בהשתלבותם בחברה האיטלקית. רבים מהם היו בעלי מקצועות חופשיים, בעלי עסקים ואנשי מקצוע, ולא היה ביקוש לשירותיהם בשוק העבודה האיטלקי. רבים מהם נאלצו לעבוד בעבודות פיזיות קשות, שלא התאימו להכשרתם ולרמת חייהם הקודמת. הפליטים האיטלקים ארגנו הפגנות רבות נגד הממשלה, בדרישה לשפר את תנאי המחיה שלהם ולהעניק להם פיצויים על רכושם שנשאר ביוגוסלוויה. ההפגנות הגדולות ביותר התקיימו בשנים 1946–1948, ובמהלכן נהרגו עשרות מפגינים מידי המשטרה. הפליטים האיטלקים הקימו ארגונים פוליטיים משלהם, שהיו בעלי השפעה ניכרת על הפוליטיקה האיטלקית בשנים הראשונות לאחר המלחמה. הארגון החשוב ביותר היה "הברית הדמוקרטית של הפליטים האיטלקים", שנוסד בשנת 1945 ותמך במפלגה הקומוניסטית האיטלקית. ארגון נוסף היה "הברית הלאומית של הפליטים האיטלקים", שנוסד בשנת 1946 ותמך במפלגה הנאו-פשיסטית האיטלקית. ארגונים אלה השפיעו על מדיניות הממשלה האיטלקית כלפי הפליטים, ובמיוחד על חוק הפיצויים שנחקק בשנת 1947.

הפליטים האיטלקים מיוגוסלוויה נתקלו בקשיים רבים בהשתלבותם בחברה האיטלקית. רבים מהם היו בעלי מקצועות חופשיים, בעלי עסקים ואנשי מקצוע, ולא היה ביקוש לשירותיהם בשוק העבודה האיטלקי. רבים מהם נאלצו לעבוד בעבודות פיזיות קשות, שלא התאימו להכשרתם ולרמת חייהם הקודמת. הפליטים האיטלקים ארגנו הפגנות רבות נגד הממשלה, בדרישה לשפר את תנאי המחיה שלהם ולהעניק להם פיצויים על רכושם שנשאר ביוגוסלוויה. ההפגנות הגדולות ביותר התקיימו בשנים 1946–1948, ובמהלכן נהרגו עשרות מפגינים מידי המשטרה. הפליטים האיטלקים הקימו ארגונים פוליטיים משלהם, שהיו בעלי השפעה ניכרת על הפוליטיקה האיטלקית בשנים הראשונות לאחר המלחמה. הארגון החשוב ביותר היה "הברית הדמוקרטית של הפליטים האיטלקים", שנוסד בשנת 1945 ותמך במפלגה הקומוניסטית האיטלקית. ארגון נוסף היה "הברית הלאומית של הפליטים האיטלקים", שנוסד בשנת 1946 ותמך במפלגה הנאו-פשיסטית האיטלקית. ארגונים אלה השפיעו על מדיניות הממשלה האיטלקית כלפי הפליטים, ובמיוחד על חוק הפיצויים שנחקק בשנת 1947.

איטליה – מדינה שהפכה לשעבר שהפכה לבעלת בריה

פרק ראשון

המפלגות הקומוניסטית והסוציאליסטית היו מחייבות את החורבן לממשלה. שתי

1948 נחתם הסכם מחר בין שתי המדינות.

צעדים אלו היו חלק ממעמד של מעצמת העל לסייע למפלגתו של דה גאספרי

בבחירות, שנקבעו לאפריל 1948. על רקע המלחמה הקרה, היו בחירות

אלו מבחן כוח לאוריינטציה הפוליטית של ראש הממשלה. הצלחה אלקטורלית של

לאיטליה של פיטים יהודים, שהתרכזו בנגב, לאחר שהעביר הבריטי יגאל ידין

שלטונות בעלות הברית באיטליה ידעו על התנועה של פליטים יהודים לאיטליה ואף

מעודדים מדיניות ומהנדסי הבריטי לאסטרטגיה לאיטליה דרך יוגוסלוויה.[4]

רוב הפליטים מאאור הבריטי באסטרטגיה לאיטליה. במקביל נמשכה תנועה בקנה

פסקו: מסוף אפקטיבי ועד תחילת 1946 יגיעו עלה בידי שליחי "הבריחה" לשכנע את

מנוסי השיא יהי-אוגוסט, חלה ירידה במספר המסתננים לאיטליה, אולם התנועה לא

מגיעו את "הבריחה" מהונגריה ומיוגוסלוויה אליה.[3] ואמנם, לאחר שלושה

באיטליה מהונגריה ומיוגוסלוויה; ומרומניה נמסר שלאור מאבק הקשה בין הפלגים

יהיאל דובבני, מראשי המרכז לעלייה", שהשתתפה על הרעב ועל המחסור במחנות

בפפולוחר של אונרא"א סכלי הפליטים שהגיעו לאיטליה מרעב. בסטמבר 1945 דיווח

לכלוניה", מהמצב הכלכלי הקשה באיטליה, מקשיים בקבלת עזרה מגיעים ומהגבלה

בתוצאה מכאשם של פליטים יהודים רבים הגיעו מרומניה בסוף יולי 1945

1945 התגלה עדה כ-15 אלף פליטים יהודים, שנכנסו למדינה.[2]

הצביעו על כך אלפי פליטים יהודים, שנכנסו למדינה בחודש אוגוסט

תביעה להביא בגד הגדיה שפקד את האזור עם גמר המלחמה, ואפשרה למשלחות הקיץ של שנת

לאיטליה בגל אסטרטגיה בשלושת חודשי הקיץ של שנת

ורוד גבולותיה הצפוניים של המדינה והשנייה, גד אחת יהודים שניסו להפליג לארץ

בריטניה מאלצה לנהל מערכה היחסים המורכבת שלה מהסתננותם היו מפורדים מהסתננותם

משראל. האיטלקים הצפוניים של יהודים למדינה והדבה פחות מיאוחתם

שתחנלה בה במשך הזמן השפיע על מאבקה של בריטניה הבלתי-לוגאלית

המשכים בבית הנבחרים, נהנו מרוב מוחלט.[1]

אי איטליה: הזיווח את סיום המלחמה העולם

מעצמת העל ניסו להשפיע על הצבעתו של הבוחר האיטלקי. תרומים, למשל, הודיעו על

תמיכתם בהוועדת המשותפת האיטלקיים הבריטים מטיים ופרסמו קומוניסטית קריית שאם בריית הבחיר על תעמולתם בתעברית טריים בתי לבי. יתר על כן,

ארצות-הברית את כל הסיוע הכלכלי לאיטליה. שהובטח ב-48.5% מקולות המצביעים לעומת 31% שקיבלו

הקומוניסטים, והסוציאליסטים. הוצרים-הקומוקרטים, שהוויקו ב-305 מתוך 574

הנסיונות לעצור את המסתננות לארצות הברית באמצעות אמריקאי (Criminal) C.I.D. – ראה לעיל, הערה 7.

[8] בדיונות למקצת מעלות הברית באיטליה בתחילת ספטמבר הוגדרה המסתננת כמעשה שכזה. עם זאת הובעה תקווה כי התנועה פוחתת ושיאה חלף.

[9] בדיונות לעצור את המסתננות לארצות הברית באמצעות אמריקאי (Criminal) C.I.D. – ראה לעיל, הערה 7.

[10] בדיונות למקצת מעלות הברית באיטליה בתחילת ספטמבר הוגדרה המסתננת כמעשה שכזה. עם זאת הובעה תקווה כי התנועה פוחתת ושיאה חלף.

[11] בדיונות למקצת מעלות הברית באיטליה בתחילת ספטמבר הוגדרה המסתננת כמעשה שכזה. עם זאת הובעה תקווה כי התנועה פוחתת ושיאה חלף.

[12] בדיונות למקצת מעלות הברית באיטליה בתחילת ספטמבר הוגדרה המסתננת כמעשה שכזה. עם זאת הובעה תקווה כי התנועה פוחתת ושיאה חלף.

בלה־ספציה. יהודים אלו, דיווחה מפקדת בעלות הברית באיטליה, הובלו לנמל בכלי רכב צבאיים וברשותם נמצא מזון לעשרה ימים, שנלקח מהאספקה של הצבא הבריטי. כן נמסר על מעורבותם של חיילים ארצישראלים המשרתים בפלוגת ההובלה של הצבא הבריטי ועל מעצרם של שלושה חוגרים.[22] צ׳רלס סבר, כי פעולת המשטרה האיטלקית מעידה על נכונותם של שלטונות איטליה לסייע לבריטניה.[23] השגריר עדיין לא ידע, שמעצר המעפילים על־ידי האיטלקים נבע מטעות (ראה להלן). כלונדון דחו את המלצת ברוד ששלטונות הצבא של בעלות הברית יקחו על עצמם את האחריות על הוצאת הפליטים מאיטליה במקרה שהאיטלקים יסרבו להחזירם לארצות שמהן הגיעו. משרד החוץ ביקש להימנע מיצירת הרושם שבריטניה מתערבת בענייניה של איטליה, כגלל החשש שהתערבות מעין זו עלולה לפגוע בעתיד בשיתוף הפעולה של האיטלקים והיא אף עלולה להביאם לכך שינסו להטיל את האחריות על בריטניה.[24] מהר מאוד התברר, שאין כל אפשרות ליישם הנחיה זו. ב־6 באפריל הכריזו המעפילים, שהיו עצורים באונייה בלה־ספציה, על שביתת רעב ואיימו להטביע את האונייה על אנשיה אם ייעשה נסיון להורידם בכוח לחוף.

הפוגה במתיחות שהלכה והחריפה בין המעפילים ובראשם יהודה ארזי (האחראי על פעולות ״המוסד לעלייה״ באיטליה, שהתחזה לפליט והנהיג את המאבק בלה־ספציה) ובין הבריטים השיג הרולד לאסקי (Harold Laski), יושב ראש מפלגת הלייבור, יהודי, ששהה אותו זמן באיטליה כאורח הקונגרס ה־24 של המפלגה הסוציאליסטית האיטלקית. בביקורו באונייה ב־10 באפריל הגיע לאסקי להסכם עם ראשי המעפילים (קרי ארזי), ששביתת הרעב תופסק והמעפילים יימנעו מהתפרצויות עד לפגישתו עם בווין, תוך 10 ימים.[25] בינתיים דחה הול, שר המושבות, את בקשת הסוכנות להעניק מכסה מיוחדת למעפילים שבלה־ספציה בטענה, שעל הסוכנות להקצות להם סרטיפיקטים מהמכסה החודשית.[26] הוא גם התנגד להצעת שרחוק להעניק למעפילים, רטרואקטיווית, את מכסת החודשים נובמבר־דצמבר 1945, שלא נוצלה על־ידי הסוכנות, כמחאה על מדיניות בריטניה. הול הזהיר את אטלי מפני משבר אמון עם הערבים לאור ההבטחה שניתנה להם כי עד קבלת הדין וחשבון של הוועדה האנגלו־אמריקנית תוגבל ההגירה היהודית לארץ ישראל ל־1,500 איש בחודש ובכלל זה המהגרים הבלתי־לגאליים. הול, שעדיין לא ידע על הנסיבות האמיתיות שהביאו למעצר המעפילים טען, שאם יאפשרו להם להפליג לא יוסיפו האיטלקים בעתיד לשתף פעולה במאבק נגד ההפלגות הבלתי־לגאליות. את שביתת הרעב שהכריזו מנהיגי היישוב היהודי בארץ ישראל הגדיר כמהלך פוליטי, שנועד לאלץ את בריטניה להיענות לדרישותיהם.[27] עמדת הול התקבלה על דעת ראש הממשלה.[28]

מארץ ישראל דווח ללונדון על התחושות הקשות ביישוב, המוסת על־ידי העתונות המשווה בין המדיניות הנוכחית של ממשלת בריטניה למדיניותה עת התרחשו אסונות ״פאטריה״ ו״סטרומה״.[29] ואילו ברוד דיווח על כוונת העקורים לבצע מעשי התאבדות הפגנתיים אם הפלגתם לארץ ישראל לא תאושר עד ה־19 באפריל.[30] בינתיים נודעו לבריטים (ב־18 באפריל) הנסיבות שבעטיין נעצרו היהודים על־ידי המשטרה האיטלקית. לדברי מפקד המשטרה בלה־ספציה, נמסר לו על כוונת פשיסטים איטלקים להפליג בחשאי מאיטליה. סוכניו, שעצרו את שיירת הפליטים היהודים, סברו לתומם, כי

מדובר באותם פשיסטים איטלקים. לדברי צ׳רלס, אמר מפקד המשטרה לנציג הסוכנות היהודית, שלו ידע כי מדובר בפליטים יהודים, הוא לא היה מתערב.[31]

מוצא למשבר הסתמן עם החלטת ממשלת המנדט להתיר למעפילים להיכנס לארץ ישראל על חשבון המכסה התודשית. ממשלת ארץ ישראל הסכימה להקצות את 500 הסרטיפיקטים, שנותרו ממכסת חודש אפריל ואילו הסוכנות הוסיפה 175 רשיונות, שנותרו בידה. הסכם זה הביא להפסקת שביתת הרעב של הנהגת היישוב לאחר 101 שעות.[32] הבעיה שנותרה – 335 מעפילים ללא סרטיפיקטים. ד״ר נבון, נציג הסוכנות באיטליה, ביקש מלאסקי להשיג את הסכמת בווין להעניק 335 סרטיפיקטים נוספים על חשבון מכסת חודש מאי. ד״ר נבון הדגיש, שלא ניתן לחלק את הפליטים ואם לא יינתנו סרטיפיקטים לכולם, הם נחושים בדעתם להפליג גם ללא סרטיפיקטים.[33] ברוד סבר, שאין ביכולתם של שלטונות איטליה למנוע מהספינות להפליג, ואילו קנינגהאם, הנציב העליון בארץ ישראל, ביקש למנוע את הפלגת הספינות או לפחות למנוע מהמעפילים, שלא קיבלו סרטיפיקטים, לנחות בארץ ישראל. הוא הדגיש את הפגיעה הצפויה בסמכותו של הממשל בארץ ישראל ושל ממשלת הוד מלכותו אם הצעותיו לא יתקבלו.[34]

נבונותה של לונדון להתיר למעפילים, שנותרו ללא סרטיפיקטים, להיכנס לארץ ישראל עם קבלת מכסת חודש מאי, לא הביאה להרגעת הרוחות. צ׳רלס הזהיר את משרד החוץ מתקריות העלולות להסתיים באבדן חיי אדם. השגריר קרא לממשלתו להכריע בין סכנה של אלימות ופרסומים שליליים ובין ויתור מיידי נוסף. הוא עצמו צידד באלטרנטיווה השנייה. צ׳רלס לא הוציא מכלל אפשרות, ששלטונות הצי האיטלקי בלה־ספציה יתירו ליהודים להפליג.[35] האיטלקים, שהיו מאוד לא מרוצים מהתסבוכת שנקלעו אליה, ביקשו מלונדון ללכת לקראת הסוכנות. הם לא הסתירו את חששם מתקריות אם ימשיכו הפליטים לשהות בלה־ספציה.[36] על־פי הפשרה שהושגה, הותר לכל המעפילים להפליג תוך התניה שהם לא יגיעו לחופי ארץ ישראל לפני ה־17 במאי, מועד קבלת מכסת ההגירה לחודש מאי. ב־8 במאי הפליגו ״דב הוז״ ו״אליהו גולומב״ ועליהן 1,014 מעפילים.

מהעימות החזיתי הראשון בין מארגני ההעפלה והמעפילים לשלטונות הבריטיים, בנמל ההפלגה, יצאו הראשונים מנצחים. הצלחת המאבק בהפלגות הבלתי־לגאליות היתה מותנית, במידה רבה, בפעולות מנע בנמלי ההפלגה בסיוע השלטונות המקומיים. ״פרשת לה־ספציה״, שנמשכה שבועות מספר (8.5.46–3.4.46), המחישה לאיטלקים ולממשלות נוספות את הסכנות הגלומות בהיענות לדרישות הבריטים למנוע מספינות מעפילים להפליג. הכיסוי הנרחב והאוהד של התקשורת האיטלקית והעולמית למאבקם של הפליטים היהודים המנסים, בכל מחיר, להגיע לארץ ישראל שרת את הצרכים התעמולתיים של הציונים (ימים ספורים קודם לכן פורסם הדין וחשבון של ועדת החקירה האנגלו־אמריקנית). לאחר ״פרשת לה־ספציה״ החלה עדה סרני (עוזרתו הקרובה של ארזי ומאפריל 1947 האחראית על פעולות ״המוסד לעלייה״ באיטליה) בנסיונותיה לשכנע אישים בממסד האיטלקי לסייע לפעילות ״המוסד לעלייה״. סביר להניח, שארועי לה־ספציה השפיעו על נכונותם של אחדים מגורמי הממשל להגיש את הסיוע המבוקש.[37]

בלה־ספציה. יהודים אלו, דיווחה מפקדת בעלות הברית באיטליה, הובלו לנמל בכלי רכב צבאיים וברשותם נמצא מזון לעשרה ימים, שנלקח מהאספקה של הצבא הבריטי. כן נמסר על מעורבותם של חיילים ארצישראלים המשרתים בפלוגת ההובלה של הצבא הבריטי ועל מעצרם של שלושה חוגרים.[22] צ׳רלס ספר, כי פעולת המשטרה האיטלקית מעידה על נכונותם של שלטונות איטליה לסייע לכריסניה.[23] השגריר עדיין לא ידע, שמעצר המעפילים על־ידי האיטלקים נבע מטעות (ראה להלן). בלונדון דחו את המלצת ברוד ששלטונות הצבא של בעלות הברית יקחו על עצמם את האחריות על הוצאת הפליטים מאיטליה במקרה שהאיטלקים יסרבו להחזירם לארצות שמהן הגיעו. משרד החוץ ביקש להימנע מיצירת הרושם שבריטניה מתערבת בענייניה של איטליה, בגלל החשש שהתערבות מעין זו עלולה לפגוע בעתיד בשיתוף הפעולה של האיטלקים והיא אף עלולה להביאם לכך שינסו להטיל את האחריות על בריטניה.[24] מהד מאוד התברר, שאין בל אפשרות ליישם הנחיה זו. ב־6 באפריל הכריזו המעפילים, שהיו עצורים באוניית בלה־ספציה, על שביתת רעב ואיימו להטביע את האונייה על אנשיה אם ייעשה נסיון להורידם בכוח לחוף.

הפוגה במתיחות שהלבה והחריפה בין המעפילים ובראשם יהודה ארזי (האחראי על פעולות "המוסד לעלייה" באיטליה, שהתחזה לפליט והנהיג את המאבק בלה־ספציה) ובין הבריטים השיג הרולד לאסקי (Harold Laski), יושב ראש מפלגת הלייבור, יהודי, ששהה אותו זמן באיטליה כאורח הקונגרס ה־24 של המפלגה הסוציאליסטית האיטלקית. בביקורו באונייה ב־10 באפריל הגיע לאסקי להסכם עם ראשי המעפילים (קרי ארזי), ששביתת הרעב תופסק והמעפילים יימנעו מהחפרציות עד לפגישתו עם בווין, תוך 10 ימים.[25] בינתיים רחה הול, שר המושבות, את בקשת הסוכנות להעניק מבסה מיוחדת למעפילים שבלה־ספציה בטענה, שעל הסוכנות להקצות להם סרטיפיקטים מהמכסה החודשית.[26] הוא גם התנגד להצעת שרתוק להעניק למעפילים, רֶטרואקטיווית, את מכסת החודשים נובמבר־דצמבר 1945, שלא נוצלה על־ידי הסוכנות, כמחאה על מדיניות בריטניה. הול הזהיר את אטלי מפני משבר אמון עם הערבים לאור ההבטחה שניתנה להם כי עד קבלת הדין וחשבון של הוועדה האנגלו־אמריקנית תובטל ההגירה היהודית לארץ ישראל ל־1,500 איש בחודש ובכלל זה המהגרים הבלתי־לגאליים. הול, שעדיין לא ידע על הנסיבות האמיתיות שהביאו למעצר המעפילים טען, שאם יאפשרו להם להפליג לא יומיפו האיטלקים בעתיד לשתף פעולה במאבק נגד ההפלגות הבלתי־לגאליות. את שביתת הרעב שהכריזו מנהיגי היישוב היהודי בארץ ישראל הגדיר כמהלך פוליטי, שנועד לאלץ את בריטניה להיענות לדרישותיהם.[27] עמדת הול התקבלה על דעת ראש הממשלה.[28]

מארץ ישראל דווח ללונדון על התחושות הקשות ביישוב, המוסת על־ידי העתונות המשווה בין המדיניות הנוכחית של ממשלת בריטניה למדיניותה עת התרחשו אסונות "פאטריה" ו"סטרומה".[29] ואילו ברוד דיווח על כוונת העקורים לבצע מעשי התאבדות הפגנתיים אם הפלגתם לארץ ישראל לא תאושר עד ה־19 באפריל.[30] בינתיים נודעו לבריטים (ב־18 באפריל) הנסיבות שבעטיין נעצרו היהודים על־ידי המשטרה האיטלקית. לדברי מפקד המשטרה בלה־ספציה, נמסר לו על כוונת פשיסטים איטלקים להפליג בחשאי מאיטליה. סובניו, שעצרו את שיידת הפליטים היהודים, סברו לתומם, כי

מדובר כאותם פשיסטים איטלקים. לדברי צ׳רלס, אמר מפקד המשטרה לנציג הסוכנות היהודית, שלו ידע כי מדובר בפליטים יהודים, הוא לא היה מתערב.[31]

מוצא למשבר הסתמן עם החלטת ממשלת המנדט להתיר למעפילים להיכנס לארץ ישראל על חשבון המכסה החודשית. ממשלח ארץ ישראל הסכימה להקצות את 500 הסרטיפיקטים, שנותרו ממכסת תודש אפריל ואילו הסוכנות הוסיפה 175 רשיונות, שנותרו כידה. הסכם זה הביא להפסקת שביתת הרעב של הנהגת היישוב לאחר 101 שעות.[32] הבעיה שנותרה – 335 מעפילים ללא סרטיפיקטים. ד״ר נכון, נציג הסוכנות באיטליה, ביקש מלאסקי להשיג את הסכמת בווין להעניק 335 סרטיפיקטים נוספים על חשבון מבסת חודש מאי. ד״ר נכון הדגיש, שלא ניתן לחלק את הפליטים ואם לא יינתנו סרטיפיקטים לבולם, הם נחושים בדעתם להפליג גם ללא סרטיפיקטים.[33] ברוד סבר, שאין ביכולתם של שלטונות איטליה למנוע מהספינות להפליג, ואילו קנינגהאם, הנציב העליון בארץ ישראל, ביקש למנוע את הפלגת הספינות או לפחות למנוע מהמעפילים, שלא קיבלו סרטיפיקטים, לנחות בארץ ישדאל. הוא הדגיש את הפגיעה הצפויה בסמכותו של הממשל בארץ ישדאל ושל ממשלח הוד מלכותו אם הצעותיו לא יתקבלו.[34]

נבונותה של לונדון להתיר למעפילים, שנותרו ללא סרטיפיקטים, להיכנס לארץ ישראל עם קבלת מכסת תדש מאי, לא הביאה להרגעת הרוחות. צ׳רלס הזהיר את משרד התוץ מתקריות העלולות להסתיים באָבדן חיי אדם. השגריר קרא לממשלתו להבריע בין סכנה של אלימות ופרסזמים שליליים ובין ויתור מיידי נוסף. הוא עצמו צידד כאלטרנטיווה השנייה. צ׳רלס לא הוציא מכלל אפשרות, ששלטונות הצי האיטלקי בלה־ספציה יתירו ליהודים להפליג.[35] האיטלקים, שהיו מאוד לא מרוצים מהתסבוכת שנקלעו אליה, ביקשו מלונדון ללכת לקראת הסוכנות. הם לא הסחירו את חששם מתקריות אם ימשיכו הפליטים לשהות בלה־ספציה.[36] על־פי הפשרה שהושגה, הותר לכל המעפילים להפליג תוך התנָיה שהם לא יגיעו לחופי ארץ ישראל לפני ה־17 במאי, מועד קבלת מבסת ההגירה לחודש מאי. ב־8 במאי הפליגו "דב הוז" ו"אליהו גולומב" ועליהן 1,014 מעפילים.

מהעימות החזיתי הראשון בין מארגני ההעפלה והמעפילים לשלטונות הבריטיים, בנמל ההפלגה, יצאו הראשונים מנצחים. הצלחת המאבק בהפלגות הבלתי־לגאליות היתה מותנית, במידה רבה, בפעולות מנע בנמלי ההפלגה כסיוע השלטונות המקומיים. "פרשת לה־ספציה", שנמשכה שבועות מספר (8.5.46–3.4.46), המחישה לאיטלקים ולממשלות נוספות את הסבנות הגלומות בהיענות לדרישות הבריטים למנוע מספינות מעפילים להפליג. הביסוי הנרחב והאוהד של התקשורת האיטלקית והעולמית למאבקם של הפליטים היהודים המנסים, בכל מחיר, להגיע לארץ ישראל שרת את הצרכים התעמולתיים של הציונים (ימים ספורים קודם לכן פורסם הדין וחשבון של ועדת החקירה האנגלו־אמריקנית). לאחר "פרשת לה־ספציה" החלה עדה ברני (עוזרתו הקרובה של ארזי ומאפריל 1947 האחראית על פעולות "המוסד לעלייה" באיטליה) בנסיונותיה לשכנע אישים בממסד האיטלקי לסייע לפעילות "המוסד לעלייה". סביר להניח, שאדוני לה־ספציה השפיעו על נכונותם של אחדים מגודמי הממשל להגיש את הסיוע המבוקש.[37]

רשמיים של בעלות הברית המערביים לתנוך אשורי ממע.[43] א.ס.א. מלקולם (A.C.E. Malcolm), הממונה על השגרירות בברומא, תאר בספטמבר 1946 את סידורי הגבול הבינה העיקרית, סנן מעשרד החוץ האמריקאי, היא ריבויים של גופים רשמיים ותצי לאיטליה", שהוא אזור הררי, ובל מכשולי הגבול שיש. נהרסו על-ידי הגרמנים. ואת לא הוצאה מכלל אפשרות הסתננות של בודדים לאורך הגבול בין אוסטריה זאת עלייתם. ואילו ממאי 1946 לא ניתן לקבוצות יהודים לזיהוים. עם היתה מוסלת עליהם. ואילו ממאי 1946 לא ניתן לקבוצות יהודים לזיהוים. עם מפקדת בעלות הברית ולכן האזרחית למניעת פליטים יהודים מלזיהם למניעת בשליטת חיילי בעלות הברית ולכן האזרחית למניעת פליטים יהודים מלזיהם למניעת מסמך החתום על-ידי קצין בריטי או אמריקני.[42]

מחלקת משטרת הגבול ומחטורת במשרד הפנים האיטלקי מינתה בתקופות תביעת ניתן לחצות את הגבול כן ניתן לדיכוס לכל אורת המציג בפני המשמרים האיטלקים הברימים בתחילת יולי 1946 במעבר רסיה (Resia) קבוע, כי לשלטונות הגבול אין מושג מי רשאי לדיכוס למדינה ומי לא. אין הם יודעים מה סמכותם בעניין זה ומהם המסמכים שחייבי בעלות הברית וקוקים להם כדי לחצות את הגבול, ואף לא קיבלו שום הנחיות בנידון זה. לכל אדם הלובש מדים של בעלות הברית המציג מסמך הנראה כמסמך רשמי ניתן לחצות את הגבול. כן ניתן לדיכוס לכל אורת המציג בפני המשמרים האיטלקים מסמך החתום על-ידי קצין בריטי או אמריקני.[42]

מחלקת משטרת הגבול ומחטורת במשרד הפנים האיטלקי מינתה בתקופות תביעת היתה מוסלת עליהם. ואילו ממאי 1946 לא ניתן לקבוצות יהודים לזיהוים. עם זאת לא הוצאה מכלל אפשרות הסתננות של בודדים לאורך הגבול בין אוסטריה לאיטליה", שהוא אזור הררי, ובל מכשולי הגבול שיש. נהרסו על-ידי הגרמנים. הבינה העיקרית, סנן מעשרד הפנים האיטלקי, היא ריבויים של גופים רשמיים ותצי רשמיים של בעלות הברית המערביים לתנוך אשורי ממע.[43] א.ס.א. מלקולם (A.C.E. Malcolm), הממונה על השגרירות בברומא, תאר בספטמבר 1946 את סידורי הגבול

בפקודת פעולה לאיטלקים:[44]

> חופש פעולה לאיטלקים ואמריקנים היו מעוניינים בהצטרפות הפיקוח והבקרה מקסימום בכניסה. המשרד אך ושש מהשלטונות הצפויות לציית כזה על האמריקנים בהצטרפות הפיקוח והבקרה מקסימום האנגלו-איטלקית.[52] בהמשרד החוץ המליץ מהצעת צ'רלס לוותרים את ממכויות יחידות במקום המשרד הבריטיות פו יחפרש חדר בי בריטניה עליו לציע כזה על האמריקנים בהצטרפות הפיקוח והבקרה מקסימום

ממקומות הגבול.[44]

ראש מחלקת מכסם של האמפלקים לא היו הפליטים היהודים את הבעיה העיקרית. מתוך המרכיון במגורים ואף פנה בנדון זה, בתאפן פרטי, לד"ר ג. מליוזה (G. Miglioe) שהכסיר ש הבוחרים את הבעיה ואשית את המצב

במקביל להשתלטות הארעים סביב "עשית לרספציה" התחבטו הגורמים

עבר בחלקו הגדול בארור הבריטי והצרפתי מקצת מצומצם בלבד המאבק בסוגיית הפליטים לגוע דרך אורי הבריטים השונים בדרך מיפים. הכיבוש האמריקני. מאחר שהפיקוח בארור הבריטי היה קפדני יותר מבחרי הפליטים לגוע דרך אורי שהפליטים היהודים מצפונה מגיעים לחכנס לארור הבריטי באוסטריה באפריל 1946, גרם הכיבוש האמריקני מרוכה הם גרים דרך אורי הכיבוש הצרפתי. מסלול זה נבחר משום שהתאים בארור הכיבוש האמריקני דרך אורי הכיבוש הצרפתי. מסלול זה נבחר משום שהתאים בארור הכיבוש האמריקני נגיעה לפניה אליהם למנות קציני קישור אמפלקים שיצבו במפלשת אורי הכיבוש של המעצמות המערב באוסטריה וניהו חוסמה בארור המרכזה ניצוצי ניהלה בעלי כמה מאות יהודים, שהצליחו לעבור מיגוסלוויה לאיטליה משומת הלב הבריטית כלפי כמה מאות יהודים, שהצליחו לעבור מיגוסלוויה לאיטליה יהודים אלו לא עלו יפה.[39] דיווחי המודיעין הבריטי על מגמה של פליטים יהודים זרך מעצמות המערב באוסטריה וניהו עקרים, שאנם אמפלקים.[38] כאותו זמן חוסמה הנפוצות שנקטים המקורים היא ההחמנות לאלפחים אמפלקים. השלטונות האמפלקים הרבה יותר נהים לתנועת עקרים יהודים. בין השאר את החחבלות אור הכיבוש הצרפתי לאיטליה", שיקפו את המציאות.[40]

אחת השיטות השכיחות שנקטו פעילי "הבריחה" להעברת פליטים היתה שימוש בחתימות מזויפות המעבר מעבר לגבול. כן ניתן לדיכוס לכל אורת המציג בפני המשמרים האמפלקים בתעודות מעבר מזויפות והחתומות לחיילים מבעלות הברית או לאנשי ארגוני־הסעד את מלאחתם והקשה על המשמרות הגבול האמפלקיים להחמצא כסבר המסמכים והמציע. לגייהם. והמדים שלבשו אנשי ארגוני הסעד שחנצו את הגבול, הקלו אשר חוחר לזן להנפיק אישורי ממע. הבריחה" אשר חוחר לזן להנפיק אישורי בחתימות מעבר מזויפות והחתומות לחיילים מבעלות הברית או לאנשי ארגוני־הסעד את מלאחתם והקשה על המשמרות הגבול האמפלקיים להחמצא כסבר המסמכים והמציע. לגייהם. והמדים שלבשו אנשי ארגוני הסעד שחנצו את הגבול, הקלו אשר חוחר לזן להנפיק אישורי ממע. הבריחה" משמעת הוא כינוסן של קבוצות יהודים, אשר הוריים אף־על־פי שהיו מקרים שהאמפלקים מנעו את כינוסן של קבוצות יהודים, אשר אשורי המעבר שלהם לא סיפקו את משמרות הגבול[41] מסקנות בדיקה שערכו מי רשאי לדיכוס למדינה ומי לא. אין הם יודעים מה סמכותם בעניין זה ומהם המסמכים הברימים בתחילת יולי 1946 במעבר רסיה (Resia) קבוע, כי לשלטונות הגבול אין מושג שחייבי בעלות הברית וקוקים להם כדי לחצות את הגבול, ואף לא קיבלו שום הנחיות בנידון זה. לכל אדם הלובש מדים של בעלות הברית המציג מסמך הנראה כמסמך רשמי ניתן לחצות את הגבול. כן ניתן לדיכוס לכל אורת המציג בפני המשמרים האמפלקים מסמך החתום על-ידי קצין בריטי או אמריקני.[42]

מחלקת משטרת הגבול ומחטורת במשרד הפנים האיטלקי מינתה בתקופות תביעת היתה מוסלת עליהם. ואילו ממאי 1946 לא ניתן לקבוצות יהודים לזיהוים. עם זאת לא הוצאה מכלל אפשרות הסתננות של בודדים לאורך הגבול בין אוסטריה לאיטליה", שהוא אזור הררי, ובל מכשולי הגבול שיש. נהרסו על-ידי הגרמנים. הבינה העיקרית, סנן מעשרד הפנים האיטלקי, היא ריבויים של גופים רשמיים ותצי רשמיים של בעלות הברית המערביים לתנוך אשורי ממע.[43] א.ס.א. מלקולם (A.C.E. Malcolm), הממונה על השגרירות בברומא, תאר בספטמבר 1946 את סידורי הגבול

בלונדון הסבירו את סרובם של האיטלקים לסייע להם בחשש מפני גל מחאות אם ימנעו מיהודים להפליג. הדיה של "פרשת לה־ספציה" היו עדיין טריים.[55] יתר על כן, בריטניה היתה אותו זמן מאוד לא פופולרית באיטליה בעיקר בשל התנגדותה התקיפה להצעה הצרפתים להחזיר את קירנאייקה וטריפוליטניה לאיטליה. החלטת מועצת שרי החוץ (סוף יוני תחילת יולי) לדחות בשנה את ההחלטה לגבי עתיד המושבות של איטליה ועד אז להשאירן בניהולה של בריטניה, קוממה את האיטלקים. העוינות כלפי הבריטים התבטאה בין השאר בסיוע שהגישו גורמים שונים בממשל האיטלקי למארגני ההעפלה.[56] עדה סרני, שהיתה מופקדת על המגעים עם אישי ממשל איטלקים, מדגישה בעדויותיה את הסיוע הניכר שהוגש לה על־ידי אישים בכירים בממשל.[57]

ב־18 באוגוסט 1946 גורשו לקפריסין 1,391 מעפילים, שנעצרו בחופי ארץ ישראל. היו אלו המעפילים הראשונים, שהפליגו מאיטליה וגורשו לקפריסין. צ'רלס הדגיש באיגרת ששיגר למחרת הגירוש למשרד החוץ האיטלקי, כי הגברת הפיקוח על גבולותיה היבשתיים של איטליה תקל על השלטונות את מניעת ההפלגות הבלתי־לגאליות. השגריר עמד על רצונה של בריטניה לסייע לממשלת איטליה להתמודד עם ההסתננות למדינה והצביע על ההוראות שניתנו לשלטונות הבריטיים בגרמניה ובאוסטריה להגביר את הפיקוח על אזורי הכיבוש הבריטי על מנת למנוע הסתננות לאיטליה.[58] לונדון מהרה, כנראה, להימנע מהגשת מחאה חריפה בשל המרירות שחשו האיטלקים כלפיהם אותו זמן. לצעדים שנקטו הבריטים באזורי הכיבוש שלהם היתה משמעות שולית משום שהתנועה כדובה התנהלה דרך אזורי הכיבוש האמריקני והצרפתי. פניות הבריטים לשלטונות איטליה לא הביאו לתוצאות המקוות ואוניות מעפילים המשיכו להפליג מנמלי המדינה. בין 13 באוגוסט ל־22 באוקטובר 1946 הגיעו לחופי ארץ ישראל כזו אחר זו שש אוניות מעפילים, שכולן הפליגו מאיטליה. גל הספינות, למעט הספינה הקטנה "עמירם שוחט", נתפסו ומעפיליהן גורשו לקפריסין. במחצית דצמבר הבטיחו האיטלקים לנקוט בכל צעד אפשרי למניעת הפלגות בלתי־לגאליות ולמסור לבריטים כל מידע שיגיע אליהם לגבי תנועה זו.[59]

אחד היעדים של הבריטים במערכה נגד ההגירה הבלתי־לגאלית של יהודים אל איטליה וממנה היו ארגוני הסעד – אונרר"א והג'וינט – אשר אחדים מעובדיהם סייעו למארגני תנועת "הבריחה" וההעפלה. העדר פיקוח איטלקי על מחנות אונרר"א שהתרכזו בהם פליטים יהודים שהסתננו לאיטליה, הטריד את הבריטים תקופה ארוכה. היה ברור, כי יושבי מחנות העקורים ומחנות ההכשרה המנוהלים על־ידי הג'וינט מהווים את מאגר המעפילים להפלגות הבלתי־לגאליות.[60] בלונדון שאפו שהיהודים יוצאו מהמחנות. הסברה היתה, כי כל עוד תמשיך אונרר"א לכלכל את היהודים, הם ישארו במחנות. במשרד החוץ הבריטי ביקשו להביא להפסקת הסיוע של אונרר"א. בישיבת ועדה של מועצת אונרר"א לענייני אירופה במחצית דצמבר 1946, קבל ג'ורג' רנדל, נציגה של בריטניה, כי 22% בלבד מהסיוע שמגישה אונרר"א לפליטים באיטליה ניתן ללא יהודים, אף־על־פי שהיהודים מהווים רק מקצת מהעקורים והפליטים באיטליה.[61] לדבריו, מאחר שלא צפוי שהיהודים הנמצאים באיטליה יחזרו לארצות שמהן הגיעו, יש להגדירם כ"אנשים שלא ניתן להחזירם לארצות מולדתם". על־פי מדיניות אונרר"א, טיפול בקטגוריה כזו חייב להיות מוגבל בזמן (ולכן יש לחדול לסייע להם). הוא התריע

מפני הסכנה, שהמחנות יהפכו לבסיסים להפלגות בלתי־לגאלית לארץ ישראל והדגיש עד כמה חשוב שלא יווצר חשד שהארגון מסייע או מעודד הגירה בלתי־לגאלית.[62] נסיונו של רנדל להביא להפסקת הסיוע של אונרר"א נכשל.

האיטלקים נזהרו מלהשליט את מרותם במחנות מחשש שיאבדו את הסיוע של אונרר"א ויקוממו את הקהילה היהודית בארצות־הברית.[63] בלונדון הניתו, שרק פנייה של ארצות־הברית עשויה להניע את שלטונות איטליה לפעול בכיוון זה. פיצוץ השגרירות הבריטית ברומא (31.10.46) על־ידי אנשי אצ"ל נתן לבווין את העילה לבקש מבירנס, להאיץ בממשלת איטליה להשליט את מרותה במחנות. בווין טען, כי במחנות אונרר"א בדרום איטליה מרוכזים ציונים קיצוניים ומוסתרות שם כמויות גדולות של נשק, שיושבי המחנות מרוויחים כסף רב ממכירת האספקה, שהם מקבלים מאונרר"א, בשוק השחור, ושאף אחד אינו יודע כמה יהודים שוהים במחנות המשמשים לאימון חיילים להגירה הבלתי־לגאלית.[64] בתחילת ינואר 1947 פנו הבריטים והאמריקנים, בנפרד, לממשלת איטליה להשליט את מרותה במחנות אונרר"א בהם מרוכזים הפליטים היהודים.[65]

ימים מספר לאחר מכן התלונן משרד החוץ האיטלקי בפני הוועדה האנגלו־אמריקנית באיטליה על התגברות נסיונות ההסתננות לאיטליה. המשרד הביע את תמיהתו כיצד התאפשר לכ־200 יהודים לעזוב את מחנות הריכוז שלהם בגרמניה ולהגיע לגבול האיטלקי ללא סיוע של שלטונות בעלות הברית. הוועדה התבקשה למנוע הגשת עזרה ישירה או עקיפה לאנשים המתכוונים לחצות את הגבול האוסטרי איטלקי.[66] טביר להניח, שעתוי התלונה האיטלקית קשור לביקורת שנמתחה עליהם בשל העדר פיקוח מצדם על מחנות אונרר"א. בריגדיר מ. קאר (M. Carr), הנציב הבריטי באיטליה, טען בתגובה, שאין כל הוכחה לגבי מעורבות כלשהי מצד שלטונות בעלות הברית בהסתננות היהודים לאיטליה. הוא תמך בהגברת הפיקוח על מחנות העקורים באוסטריה והמליץ להסב את תשומת הלב של שלטונות בעלות הברית המערביות באוסטריה לקבוצות הרבות של יהודים המנסות להיכנס לאיטליה.[67] בלונדון ידעו על תנועת היהודים המתנהלת דרך אזורי הכיבוש הצרפתי והאמריקני; אך בנסיונותיהם להביא לשיתוף פעולה בין בעלות הברית המערביות במאבק נגד תנועה זו הם נתקלו בקשיים.[68]

לקראת סוף מרס 1947 מסר משרד החוץ האיטלקי לשגרירות הבריטית, כי תנועת ההסתננות של מהגרים יהודים לאיטליה לא פסקה עם שיפור מזג האוויר היא עתידה לגבור. עוד צוין, שמספר הפליטים באיטליה המסתייעים באונרר"א גדל מאז נובמבר 1946 בכשלושת אלפים. המשטרה האיטלקית מתקשה לפקח על הגבול למרות הגברת השמירה בגלל אורכו והמשאבים המצומצמים שיש לה, ובשל הסיוע המוגש למסתננים על־ידי אנשים הקשורים לאונרר"א ולג'וינט ולעתים אף על־ידי חיילים של בעלות הברית. משרד החוץ האיטלקי טען, שמהגרים בלתי־לגאלים אלו אינם עקורים מאחר שנטשו את ארצותיהם מרצונם החופשי ולפיכך, אין הם זכאים לסיוע של אונרר"א, המעודדת בעקיפין את ההסתננות. המשרד מסר על הנחיות שהעביר לשגרירותו בלונדון, לפנות למפקדה האירופית של אונרר"א ולבקשה לנקוט מספר צעדים במסגרת המאבק בהסתננות: ליטול ממי שעזבו באופן פתאומי מחנה פליטים באוסטריה או בגרמניה את הזכות לקבל עזרה באיטליה; למנוע סיוע ממי שעזבו את ארצותיהם מרצון

ולנקוט במחנות אונרר״א בגרמניה ובאוסטריה בצעדים, שימנעו מהפליטים אפשרות להסתנן לאיטליה. עוד נמסר על כוונת השלטונות לרכז את המסתננים במחנות מיוחדים עד אשר תתקבל החלטה לגבי עתידם. בריטניה התבקשה לתמוך בדרישותיה של איטליה מאונרר״א.[69]

צ׳רלס ברך על היוזמה האיטלקית והדגיש במיוחד את נכונותה של ממשלת איטליה להצהיר במכתב רשמי כי אונרר״א מסייעת להגירה היהודית הבלתי־לגאלית. השגריר המליץ לממשלתו לתמוך בכל תוקף במחאה שהגישה ממשלת איטליה לאונרר״א.[70] הוא גם האיץ במשרד החוץ כלונדון להיערך לקראת העברת הסמכויות מאונרר״א לאייד״ו במטרה למנוע מהארגון החדש לשמש כיסוי למארגני ההגירה הבלתי־לגאלית. חששו של השגריר התעורר בעקבות ידיעות שהצוות הבכיר של אונרר״א באיטליה עתיד לעבור לאייר״ו.[71] צ׳רלס טען, שגורמים בכירים כארגון האוהדים את התנועה הציונית, נמנעים מלהתערב בנעשה.[72] אונרר״א היתה רק חלק מהבעיה של הבריטים באיטליה. לדברי צ׳רלס עיקר הפעילות הבלתי־לגאלית של יהודים באיטליה מתנהלת במסגרת הג׳וינט, אשר חלק הארי מתקציבו משמש למימון הסתננותם והפלגתם הבלתי־לגאלית של המהגרים היהודים מאיטליה. השגריר סבר, כי בשל התפקיד המכריע שממלא הג׳וינט בתנועה הבלתי־לגאלית יש לעשות הכל כדי לפגוע בכוחו. הוא היה ער לרגישות הנושא במערכת היחסים האנגלו־אמריקנית ולחשש שהתקפה בריטית על הג׳וינט תוצג בנסיון מצד בריטניה למנוע סעד וסיוע מיהודים נרדפים. הנה כי כן המליץ למנוע מהג׳וינט להשתלב באייר״ו כפי שהיה משולב באונרר״א.[73] סביר להניח שנכונותה של איטליה להתלונן בפני המפקדה האירופית של אונרר״א על הסיוע שמגישים עובדי הארגון להגירה היהודית הבלתי־לגאלית היא תוצאה מהעובדה שהארגון עמד לסיים את תפקידו בתוך שבועות ספורים ולהתפרק. בשלב הזה לא חששו ברומא מפגיעה של הארגון באינטרסים של המדינה. זאת ועוד: איטליה, שדרשה אותו זמן (מרס 1947) מבריטניה לפנות את כל היוגוסלווים השוהים במדינה, ביקשה קרוב לוודאי להפגין רצון טוב כלפי בריטניה המייחסת חשיבות כה רבה למאבק בהגירה הבלתי־לגאלית ואף להדגיש את נחישותה לפעול בתקיפות נגד העקורים השוהים במדינה.[74]

ההפוגה שחלה בהפלגות של מעפילים מאיטליה נמשכה יותר מארבעה חודשים והגיעה לסיומה בחודש מרס 1947 עם הפלגתן של שתי ספינות מעפילים (״שבתאי לוז׳ינסקי״ ו״מולדת״). שגרירות בריטניה ברומא הזהירה ב־1 באפריל 1947, כי אם מעפילים נוספים יפליגו מאיטליה תדרוש ממשלת בריטניה להחזירם לאיטליה. צ׳רלס ציין באיגרתו, כי על־פי הידיעות המצויות בידי בריטניה בכוונת מארגני ההפלגות הבלתי־לגאליות לשלוח לארץ ישראל מספר גדול של יהודים בחודשיים־שלושה הקרובים.[75] בלונדון זעמו על האיטלקים גם עקב השמועות שדה גאספרי, ראש ממשלת איטליה, נענה לבקשת רפאל קנטוני (Rafael Kantoni), ראש איחוד הקהילות היהודיות באיטליה, להתיר כניסתם של עשרת אלפים יהודים למדינה.[76]

פרנססקו פרנסוני (Francessco Fransoni), המזכיר הכללי של משרד החוץ האיטלקי, השיב מלחמה שערה. לדבריו, ממשלת איטליה מעוניינת בדיוק כמו ממשלת בריטניה לשים קץ לשימוש לרעה הנעשה בארצה אולם הדבר נבצר ממנה מפני שעל־פי הסכם

שביתת הנשק וחוזה השלום נאסר עליה להחזיק כוח צבאי ומשטרתי בהיקף הנחוץ לה; ולפיכך, אין ביכולתה למנוע מיהודים להסתנן דרך הגבולות הצפוניים במיוחד בחודשי הקיץ. אין זו אשמתה של ממשלת איטליה, הוסיף, שבעלות ברית מסוימות (קרי ארצות־הברית וצרפת) מעודדות את התנועה הבלתי־לגאלית של יהודים לאיטליה. עם הגיעם לאיטליה מתקבלים היהודים מיד למחנות אונרר״א ונהנים מרמת חיים גבוהה בהרבה מזו של האוכלוסייה האיטלקית. מעמדם המועדף, הדגיש, מקל עליהם את האפשרות להפליג מחופי המדינה. המחסור בכוח משטרתי מונע מהשלטונות פיקוח נאות על חופי המדינה.[77] האיטלקים לא הסתירו מהבריטים, כי בשל התגברות ההסתננות לאיטליה, מניעת ההפלגות הבלתי־לגאליות מנוגדת לאינטרסים שלהם מאחר שבהעדר אפיק יציאה אחר, מספר הפליטים היהודים במדינה עולה בקביעות. האיטלקים שכו וביקשו מממשלת בריטניה לתמוך בפנייה האיטלקית לאונרר״א ובכן להעניק עדיפות ליהודים הנמצאים באיטליה במכסות ההגירה לארץ ישראל.[78] לבקשה הראשונה נעתר משרד החוץ הבריטי מיד.[79]

בתחילת מאי הציע ד״ר מיליורה לבריטים תבנית לרכז את כל המסתננים שייכנסו לאיטליה מתאריך מסוים באי אוסטיקה (Ustica) ולהחזיקם שם עד שיהיה אפשר להחזירם למולדתם או להעבירם למקום אחר. התכנית נועדה למנוע מהמסתננים החדשים הצפויים להגיע עם בוא הקיץ להתערב בקבוצות הפליטים הנמצאות בכר במחנות. התכנית הותנתה בנכונותו של ארגון האומות המאוחדות או כל ארגון אחר, לראות במסתננים אלו בעיה נפרדת מהפליטים המטופלים כבר על־ידי אונרר״א ולדאוג לסידורם הסופי. מיליורה סבר, שהתבנית תאפשר פיקוח על תנועת הפליטים באיטליה. הוא הדגיש, כי באי יהיה מקום לששת אלפים איש ולפיכך יהיה צורך להוציא מהאי מכסה קבועה של פליטים.[80] במשרד החוץ בלונדון התקשו להחליט לגבי ההצעה של מיליורה. לא היתה התנגדות עקרונית לתכנית, מאידך גיסא לא היה כל רצון להתחייב לגבי עתידם של אותם פליטים, שייעצרו באי. מיליורה, שנוכח בהיסוסם של הבריטים הדגיש, כי יישום תבניתו ירתיע מסתננים פוטנציאליים.[81] במשרד החוץ חששו גם שמא ינסו מארגני ההעפלה להוציא בספינות פליטים יהודים מהאי. בסופו של דבר הוחלט, שאם סידורי הבטחון יהיו מספקים, בריטניה תהיה מוכנה לתמוך בכל פנייה איטלקית לאייר״ו לקבלת סיוע להוצאת הפליטים.[82]

בשגרירות ברומא היו מעודדים במהלך חודש מאי מתגובת האיטלקים ללחץ הכבד והאינטנסיווי שהופעל עליהם, זאת למרות התעלמות האיטלקים מחלק מדרישותיהם. צ׳רלס דיווח על נכונות השלטונות האיטלקיים לרצות את בריטניה. הוא ציין במיוחד את רצונם של ראש הממשלה, שר החוץ ופקידים בכירים לשתף פעולה. עם זאת הדגיש את חששם מעימות עם מדינות אחרות במקרה של נקיטת צעדים נגד ההגירה הבלתי־לגאלית. שביעות הרצון נבעה בין השאר מההנחיות שהעביר ד״ר מיליורה למשטרה לעשות כל שניתן כדי לעצור את ההסתננות מאוסטריה ובכלל זה אישור לירות על מנת להרוג במידת הצורך. שלטונות הנמל באיטליה קיבלו, אותו זמן, הנחיות לעקוב אחר אוניות החשודות במעורבות בהפלגות הבלתי־לגאליות, לדווח עליהן ולעכב אספקת דלק להן. השגריר נכח עת פנה פרנסוני, המזכיר הכללי של משרד החוץ, לראש המטה של הצי ולשר הממונה על הצי המסחרי לעשות כל מאמץ לעכב את הפלגתה של ״אקסודוס״,

הצרפתי. השגריר האמריקני את השיטות שבעזרתן מתחקים
שהוסתננה לאיטליה מתנועת המרי בדרום. באזור בולזנו (Bolzano) משמת הכיבוש
לאיטליה כדי להפליג משם לארץ ישראל. בתחילת יוני מסר צ'רלס לספורצה,
עם בוא הציו"ג גבר החשש של הממשל הצבאי מהסתננות של חבלני־לאומיה רומנים
או הפלגות של יהודים המנסים להיכנס לארץ ישראל בדרך בלתי־לגאלית.[93]

הכללי של הארגון, ובה התבקשו המדינות לנקוט אמצעי זהירות קפדניים ולמנוע מעבר
בפלרמו. סיפקו פתח שסופק לה שם קבל צ'רלס בכפי משרד החוץ האמריקני, אינפשר לה
"ישראל". המפגה שיצאו לדרכה מסוים שבאלג'יריה עגנה שלושה ימים עם מטפילה
למנל ההפלגה. הנמיית במשרד החוץ היתה להעניל מדיניות זו בפעם הראשונה לגבי
בלונדון התגבשה אחר זמן החלטה לגייס מטפילים, שיעצרו בחופי ארץ ישראל
איטליה ולאחר מכן להדריכה לשאר המדינות.[90] מדיניות זו חייבה קבלת הסכמתם של
שלטונות איטליה. בלונדון ידעו על חשיבות של האמריקנים מהמוכנות הצפויות באיטליה
הברית ובעיקר מצד הקהילה היהודית רבת המשפעה. אם יסייעו לבריטניה במאבק נגד
להחלטה, שפירסם פרומקן ב־5 ביולי 1947, ובה קרא לציבור האמריקני לנהוג בהתאם
הפלגות הבלתי־לגאליות.[91] הנה כי בין הסכ בניין את תשומת הלב של ספורצה
שביקשו להתקבל לאירגון האומות המאוחדות, לכל יתעלמו מהאירגת ששיגיר לי, המוביר
מעבר אוטוס היתה שמשרד החוץ האמריקני מיחס חשיבות רבה להפגנת רצון טוב ונכונות
משלום לא הביא לפריצת דרך בעיקר בקיץ, כשבו בחודשי הקיץ בשיירות ברומא בחתילה
המגעים האינטנסיביים שהיו לנציגי הבריטים עם האמריקנים לאחד החתיכה על תוכנית

גבריאלי, וכעת נמצאים שם 1,800 איש במחנה אתלנט (Admont). אמנץ התאגדה
או יותר, ב־1946 פסקה במעט לחלוטין ההגירה הבלתי־לגאלית של יהודים דרך האזור
הזה. קבלת קלה. מאק, הנציג הפוליטי הבריטי באוסטריה, מיהר להודיע את משרד החוץ
מפי קבלת ההצעה האיטלקית. לדבריו, הצדפתים והאמריקנים מתירים את יציאת
היהודים ולפיכך הנטל העיקרי יפול על האזור הבריטי יהיה כבד ביותר. מאק ציין, כי
זו תחלטה קלה. מאק, הנציג הפוליטי הבריטי באוסטריה, מיהר להודיע את משרד החוץ
הבריטי כאוסטריה על מנת להשיג את שיתוף הפעולה של האיטלקים.[98] בדם לא היתה
והתגבדה הצפויה של הלחץ על גבולות איטליה, יתכן שמצאי לנגיל את הנטל באזור
בריטניה לחבוא את הצדפתים והאמריקנים לקבל בחודה את המסתננים בשיתוף הפעולה של האיטלקים. צ'רלס, אשר
למנות הנעקרים מהבריטי, אשר יתוקף אתם במחנות שמהם יצאו. המסר היה ברור: מאחר שאין ביכולתה של
היה עד להשלכות המפניות מהצעה זו, סבר שלאור הדוגמה המצויינת מדמניה
בריטניה לחבוא את הצדפתים והאמריקנים בשיתוף הפעולה של האיטלקים. צ'רלס, אשר
והתגבדה הצפויה של הלחץ על גבולות איטליה, יתכן שמצאי לנגיל את הנטל באזור
הבריטי כאוסטריה על מנת להשיג את שיתוף הפעולה של האיטלקים.[98] בדם לא היתה
זו תחלטה קלה. מאק, הנציג הפוליטי הבריטי באוסטריה, מיהר להודיע את משרד החוץ
מפי קבלת ההצעה האיטלקית. לדבריו, הצדפתים והאמריקנים מתירים את יציאת
היהודים ולפיכך הנטל העיקרי יפול על האזור הבריטי יהיה כבד ביותר. מאק ציין, כי
או יותר, ב־1946 פסקה במעט לחלוטין ההגירה הבלתי־לגאלית של יהודים דרך האזור
גבריאלי, וכעת נמצאים שם 1,800 איש במחנה אתלנט (Admont). אמנץ התאגדה
על מנת להגיש עתירה לבג"צ, יפנו במעמדה של בריטניה באוסטריה.[96]

הנמצים האינטנסיביים שהיו לנציגי הבריטים עם האמריקנים לאחד החתיכה על תוכנית
עם בוא הציו"ג גבר החשש של הממשל הצבאי מהסתננות של חבלני־לאומיה רומנים
או הפלגות של יהודים המנסים להיכנס לארץ ישראל בדרך בלתי־לגאלית.[93]

הכללי של הארגון, ובה התבקשו המדינות לנקוט אמצעי זהירות קפדניים ולמנוע מעבר
בפלרמו. סיפקו פתח שסופק לה שם קבל צ'רלס בכפי משרד החוץ האמריקני, אינפשר לה
"ישראל". המפגה שיצאו לדרכה מסוים שבאלג'יריה עגנה שלושה ימים עם מטפילה
למנל ההפלגה. הנמיית במשרד החוץ היתה להעניל מדיניות זו בפעם הראשונה לגבי
בלונדון התגבשה אחר זמן החלטה לגייס מטפילים, שיעצרו בחופי ארץ ישראל
איטליה ולאחר מכן להדריכה לשאר המדינות.[90] מדיניות זו חייבה קבלת הסכמתם של
שלטונות איטליה. בלונדון ידעו על חשיבות של האמריקנים מהמוכנות הצפויות באיטליה
הברית ובעיקר מצד הקהילה היהודית רבת המשפעה. אם יסייעו לבריטניה במאבק נגד
להחלטה, שפירסם פרומקן ב־5 ביולי 1947, ובה קרא לציבור האמריקני לנהוג בהתאם
הפלגות הבלתי־לגאליות.[91] הנה כי בין הסכ בניין את תשומת הלב של ספורצה
שביקשו להתקבל לאירגון האומות המאוחדות, לכל יתעלמו מהאירגת ששיגיר לי, המוביר
מעבר אוטוס היתה שמשרד החוץ האמריקני מיחס חשיבות רבה להפגנת רצון טוב ונכונות
משלום לא הביא לפריצת דרך בעיקר בקיץ, כשבו בחודשי הקיץ בשיירות ברומא בחתילה
המגעים האינטנסיביים שהיו לנציגי הבריטים עם האמריקנים לאחד החתיכה על תוכנית

ניתחים מקיפות והצביע על אולת היד של האיטלקים צ'רלס היה ממרד מהצלחתן של
המאמץ של קבוצות יהודים מדי יום לאוסטריה. הוא סבר, שאם לא תנקוט פעולה
קיצונית גדולות יותר לחכוב למניה לא קוש לעדות הגבית הפיקה בגבולות
אוסטריה. השגריר הדגיש, כי אין בדעתו של ממשלו לפקוח את עינו הצבאי
לספורצה את תוכנית הפעולה לדיכוי המסתננים את אסטרטגיה החלה לדיכוי המסתננים
משרד החוץ האמריקני לא שתתף פעולה, אם עשר אשר שלטונות הכיבוש של
המסקנה הבלתי־נמנעת היתה, כי ישתלו האיטלקים לחסום את הגבול.[95]
את־הברית וצרפת, לא ישתף פעולה, אם עשר אשר יעלה בדעתם להחזירם
בריטניה. שכל המסתננים היהודים, שיעצרו באזור הגבול, יישמרו לשלטונות אזור
לעזור את המסתננות דרך הגבול הצפוני, אשר יוכיל כעשרה אלפים איש. הוחלט
משמיכים, שאזור האמת המאחזת או בריטניה יסכימו לעזרה בהעברת המסתננים
מהגרים בלתי־לגאליים, שייתפסו בדרכם אנגלי המתנות היהודים[96] ואף נתנו הוראות לשלוח
לחיעזר במעמד אנגלי איטליה.[97] אולם הם קבלו בפני מגרים בלתי־לגאליים, שייתפסו בדרכם אנגלי איטליה.[97] ואף נתנו הוראות לשלוח
האיטלקים היו מעוניינים בעזרת המסתננים למדינה. הם קובלו הצעה בריטית
אצות־הברית וצרפת, לא ישתף פעולה, אם עשר אשר שלטונות הכיבוש של
המסקנה הבלתי־נמנעת היתה, כי ישתלו האיטלקים לחסום את הגבול.[95]

בשגרירות הבריטית בדבר פיקוח על תנועת היהודים."[94]
לספורצה את תוכנית הפעולה לדיכוי המסתננות דרך הגבול הצפוני, ולפקח על הפליטים היהודים במדינה. הם
אמריקה משתתף לפיכך הוא אינו מרסם פייטר, כי אין בדעתו של ממשלו לקוט צעדים מיוחדים נגד
המסתננים. השגריר הדגיש, כי אין בדעתו של ממשלו לקוט צעדים מיוחדים נגד
ניתחים מקיפות והצביע על אולת היד של האיטלקים צ'רלס היה ממרד מהצלחתן של
המאמץ של קבוצות יהודים מדי יום לאוסטריה. הוא סבר, שאם לא תנקוט פעולה
קיצונית גדולות יותר לחכוב למניה לא קוש לעדות הגבית הפיקה בגבולות
אוסטריה. השגריר הדגיש, כי אין בדעתו של ממשלו לקוט צעדים מיוחדים נגד
לספורצה את תוכנית הפעולה לדיכוי המסתננות דרך הגבול הצפוני, ולפקח על הפליטים היהודים במדינה. הם
משרד החוץ האמריקני לא ישתף פעולה, אם עשר אשר שלטונות הכיבוש של
המסקנה הבלתי־נמנעת היתה, כי ישתלו האיטלקים לחסום את הגבול.[95]
את־הברית וצרפת, לא ישתף פעולה, אם עשר אשר יעלה בדעתם להחזירם
בריטניה. שכל המסתננים היהודים, שיעצרו באזור הגבול, יישמרו לשלטונות אזור
משמיכים, שאזור האמת המאחזת או בריטניה יסכימו לעזרה בהעברת המסתננים
לעזור את המסתננות דרך הגבול הצפוני, ולפקח על הפליטים היהודים במדינה. הם
משגרירות הבריטים בדבר פיקוח על תנועת היהודים."[94]

לשיתוף פעולה.[100] ואמנם, האיטלקים, אשר השתלבו ביוזמתן של בריטניה וצרפת לאחר נאום מרשל, ביקשו להימנע מעימותים מיותרים עם בריטניה. מדיווחי המקורות הציוניים מתברר, כי הלחץ הכבד שהפעילו האנגלים על שלטונות איטליה החל נותן את אותותיו מאביב 1947. השלטונות ברומא והשלטונות הלוקאליים חדלו לסייע למארגני התנועה והם נאלצו לחזור ולפעול בחשאי, כפי שנהגו במהלך השנה הראשונה לאחר המלחמה. כך למשל דווח במחצית חודש מאי "...הזרימה מן הצפון נתקלת במכשולים שלא היו במותם. השלטונות המקומיים נתונים ללחץ מתמיד מצד האויבים [האנגלים] ונכנעים להם יותר ויותר."[101] ברם, כאמור, התנועה לא פסקה. מ.פ.ג׳ ראק (C.P.J. Ruck), מומחה בריטי, אשר נשלח לבדוק את שיטת הפיקוח של האיטלקים על הגבול עם אוסטריה, טען בדין וחשבון שהגיש לאיטלקים, כי הנסיונות של משמר הגבול לבלום את זרם המסתננים נכשל בגלל שיטת הפעולה המוחאמת להתמודדות רק עם הסתננות בודדים או קבוצות קטנות. ההגירה היהודית היא מאורגנת וברשות המארגנים אמצעים העולים בהרבה על אלו העומדים לרשותם של שומרי הגבול. צעדי המנע הרגילים קבע ראק, אינם מתאימים להתמודדות נגד תנועה זו.[102]

על רקע הידיעות על הפלגתם הצפויה של 17 אלף מעפילים מהים השחור (ה"פאנים"), גברו חששותיו של הממשל בלונדון מאפשרות הצפתם של מחנות קפריסין במעפילים. בלונדון נזעקו למנוע הפלגות נוספות ממקומות אחרים. איטליה נחשבה במקור הסכנה העיקרי מאחר שמספר המעפילים הפוטנציאליים בה נאמד ב־28 אלף, ואילו תפוסת שבע האוניות שעגנו בנמלי איטליה והיו חשודות במעורבות בהפלגות הבלתי־לגאליות, היתה כ־13,500 מקומות.[103] במשרד החוץ הבריטי ובשגרירות באיטליה ביקשו לנצל את ביקורו המתוכנן בסוף אוקטובר של ספורצה בבריטניה כדי להבטיח סיוע איטלקי למניעת הפלגות בלתי־לגאליות. וואָרד, הממונה על ענייני השגרירות, נפגש עם ספורצה ומסר לו על העניין האישי שמגלה בווין בנושא ההפלגות הבלתי־לגאליות. וואָרד הזהיר מפני תקרית רצינית העלולה להעיב על הביקור. לדבריו, כל עוד עוגנות בנמלי איטליה אוניות בלתי־לגאליות רבות קיים סיכון להיווצרות תקרית. יהיה זה מאוד לא רצוי, הדגיש וואָרד, אם זה יקרה בזמן ההכנות לביקורו של שר החוץ בבריטניה. ספורצה הבטיח לעשות כמיטב יכולתו למנוע מספינות חשודות להפליג. לדבריו, במקרה של "אקסודוס" הוא אישית הורה לנקוט בצעד בלתי־לגאלי במטרה לעכב את הפלגת האונייה.[104]

עמדה פחות נחרצת היתה לוויטוֹריוֹ זוֹפּי (Vittorio Zopi), מנהל המחלקה הפוליטית במשרד החוץ האיטלקי, שטען, כי לממשלת איטליה אין סמכות חוקית לעצור, ללא הגבלת זמן, ספינות חשודות, כאשר ברור, שאין בכוונתן לעבור על החוק ולהעלות על סיפונן יהודים באיטליה. בתגובה טען וואָרד, כי ממשלת איטליה איפשרה ליהודים להפוך את איטליה לבית־מלאכה לשיפוץ אוניות בלתי־לגאליות. מדיניות זו הדגיש, שקולה למתן אפשרות ליהודים להפליג מחוף איטלקי. בסופו של דבר הבטיח זופי לפעול לעכב את הספינות החשודות בנמלים, תוך שהוא מדגיש את הקושי הכרוך בעיכוב ספינות המניפות דגל זר.[105] למשרד החוץ הבריטי היה ברור כי על מנת לעודד את האיטלקים למנוע הפלגות בלתי־לגאליות צריך למנוע מיהודים נוספים להיכנס לאיטליה.[106] ואמנם, נעשו אותו זמן נסיונות לשבנע את שלטונות הצבא האמריקני

והצרפתי באוסטריה לפעול לעצירת הסתננות של יהודים לאיטליה.[107] האיטלקים ביקשו מהבריטים לשלוח מומחה בריטי, אשר יפקח על יישום המלצות הדין וחשבון של ראק וישמש כקצין קישור בין שלטונות הגבול האיטלקיים לשלטונות הכיבוש הבריטיים והצרפתיים באוסטריה.[108]

ביקורו המוצלח של ספורצה בלונדון וגילויי הרצון הטוב שהפגינו הבריטים כלפי האיטלקים לא הביאום לגלות נכונות רבה יותר לסייע לבריטניה במאבקה נגד התנועה הבלתי־לגאלית. מרומא נמסר, כי לאחר שבספטמבר התנהלה תנועה בהיקף מצומצם הגיעה התנועה באוקטובר, לממדים מדאיגים של כאלף איש כחודש, ואלמלא העומס במחנות איר"ו באיטליה היו הארגונים היהודיים מגבירים את קצב ההסתננות. הסברה היתה שקצב ההסתננות מותנה בהפלגות הבלתי־לגאליות, ולפיכך עושים הארגונים היהודיים כל מאמץ להגביר את קצב ההפלגות.[109] ואמנם, בתחילת נובמבר דווח ל"מוסד לעלייה": "הכניסה לבנימין [איטליה] הולכת ונמשכת. באוקטובר נכנסו כ־1,800 איש. המצב במחנות איום מכל תאור. אך הנהירה האיטית נמשכת. העובדה שהיציאה אינה מתקדמת מכבידה על המצב ללא נשוא."[110] נציגי הג'וינט באיטליה דיווחו אותו זמן על מאסרם של מסתננים רבים. מדיניות זו, הודגש, אינה מכוונת אך ורק נגד היהודים אלא נגד כל הזרים, שהסתננו לאיטליה לאחר ה־1 באפריל 1947. יעקב ל. טרוב (Jacob L. Trobe), מנהל הג'וינט באיטליה, אמד במחצית נובמבר את מספר היהודים שנכנסו לאיטליה בחצי השנה שחלפה, בעשרת אלפים.[111]

ויקטור א. מאלֶט (Victor A. Mallet), השגריר הבריטי החדש ברומא, לא היה איש בשורות בחורף 1947–1948 באשר למדיניות השלטונות האיטלקיים לגבי ההפלגות הבלתי־לגאליות. הוא דיווח על סרובה של ממשלת איטליה לעצור אוניות שלא על בסיס חוקי, והדגיש, כי מידת שיתוף הפעולה שניתן לצפות ממנה הוא מוגבל. השגריר אף סבר, שהאיטלקים יתנגדו לקבל בחזרה מעפילים שהפליגו מאיטליה וגורשו מארץ ישראל.[112] בתחילת דצמבר 1947 מחתה השגרירות ברומא כפני משרד החוץ האיטלקי על שניתן לספינה "ג'יובאני מאריה" (Giovanni Maria) להפליג אף כי היא נכללה ברשימת האוניות החשודות במעורבות בעלייה הבלתי־לגאלית, שהוגשה לזופי ב־7 באוקטובר 1947.[113] ב־29 בדצמבר נעצרה בחופי ארץ ישראל הספינה "כ"ט בנובמבר" ("ג'יובאני מאריה") לאחר שהפליגה מקורטיקה ועליה 680 מעפילים.[114] חמישה ימים קודם לכן נעצרה האונייה "לא תפחידונו", שהפליגה אף היא מאיטליה עם 884 מעפילים. משרד החוץ האיטלקי טען בתשובה למחאה שהגישה השגרירות ברומא,[115] כי הצלחתם של מהגרים יהודים להתחמק מהפיקוח של שלטונות איטליה ולהפליג לארץ ישראל, אינה צריכה להפתיע. שכן מדובר בגורמים, שהצליחו להתחמק מפיקוחן של כמה משטרות במרכז אירופה ובכלל זה של שלטונות הצבא של בעלות הברית בגרמניה ובאוסטריה. יתר על כן, לעתים קרובות הם הצליחו לנחות גם בארץ ישראל והכוחות הבריטיים לא הצליחו למנוע זאת מהם.[116] פרנסוֹני, המזכיר הכללי של משרד החוץ האיטלקי, טען, שאין להסיק מהצלחתן של ספינות אחדות להפליג מנמלי איטליה כי אין רצון טוב מצד ממשלת איטליה או כי אין מצדה החלטה נחושה למנוע הפלגות כאלו. הסיבות לכך נעוצות במשאבים הרבים העומדים לרשות הארגונים היהודיים מצד אחד ובמחסור בשוטרים ובמשאבים באיטליה מצד שני.[117]

פרק שלישי

צרפת – בעלת ברית בעייתית

שאלת המדיניות כלפי גרמניה היוותה סלע מחלוקת עיקרי בין בריטניה לצרפת והעיבה על מערכת היחסים בין שתי המדינות. הצרפתים ביקשו למנוע מגרמניה אחת ולתמיד את היכולת לשקם את עוצמתה התעשייתית־צבאית. הצעותיהם דיברו על הפרדת אזור הגדה המערבית של הריין, ניתוק האזור התעשייתי של הרור על חמשת מיליוני תושביו מגרמניה ושילוב הסאר על מחצביו במערכת הכלכלית של צרפת. הבריטים התנגדו להצעות אלו. בלונדון חששו כמיוחד מההשלכות הכלכליות הצפויות מהפרדת הרור, לבה התעשייתי של גרמניה, על אזור הכיבוש שלהם ועל כלכלת אירופה. זאת בנוסף לחשש מהיווצרות תנועה גרמנית אירידנטית. הצרפתים, שחתרו למנוע איחוד מחדש של גרמניה, טירפדו את מאמצי בריטניה לכונן מנהל כלכלי מרכזי בגרמניה כפי שנקבע בוועידת פוטסדם. העובדה שהיו אלו הבריטים, שנאבקו ביאלטה למען הקצאת אזור כיבוש לצרפתים בגרמניה ולשילובם בוועדת הפיקוח של בעלות הברית, לא עמדה לזכותם בפאריס. למחלוקת בעניין גרמניה נוספו רגשי מרירות של הצרפתים כלפי בריטניה כשל סילוקם מסוריה ומלבנון.

בווין, אשר שאף להרחיב את שיתוף הפעולה הפוליטי, הכלכלי והצבאי בין מדינות מערב אירופה, ראה בברית אנגלו־צרפתית אבן פינה במדיניות זו. מאבקה של לונדון לשילובה של צרפת בין המעצמות הגדולות, שהוביל להכללתה בחברה הקבועה החמישית במועצת הבטחון של האומות המאוחדות, נבע במידה רבה מחששם של הבריטים מכוונת האמריקנים לפנות את כוחותיהם מאירופה. בריטניה ראתה בצרפת את המעצמה היחידה, שנותרה במערב אירופה, היכולה לסייע לה בנשיאת הנטל הכרוך בהגנה על האינטרסים של המערב. בלונדון סברו, ששתי המדינות יחד יכולות להוות משקל נגד לגרמניה או לרוסיה וכי שיתוף הפעולה ביניהן יחזק את מעמדה של בריטניה לעומת ארצות־הברית. ברם, שארל דה גול דחה את היוזמה של בווין, וקודם לכן של צ׳רצ׳יל, לכונן ברית בין שתי המדינות עד ליישוב המחלוקות לגבי גרמניה והלבנט. שאיפתו של דה גול לחדש את מעמדה של צרפת במעצמה והצעדים העצמאיים שנקט לשם כך, ובכלל זה הברית שחתם עם מוסקווה בדצמבר 1944 למניעת חידוש עוצמתה של גרמניה, היקשו על התקרבות בין הצדדים. התפטרותו הפתאומית של דה גול ב־20 בינואר 1946 ויישוב בעיית הלבנט בתחילת מרס לא הביאו לשיפור במערכת היחסים בין שתי המדינות. דרישת צרפת לכונן מדינת רור עצמאית נשארה המכשול העיקרי. הצרפתים זעמו על הבריטים, שנמנעו לתמוך בדרישתם לקבל את חבל הסאר במושב הראשון של מועצת שרי החוץ בפאריס (אפריל־מאי 1946). גם לבריטים היו טענות קשות כלפי הצרפתים, שהציעו להחזיר לאיטליה את קירנאייקה וטריפוליטניה אף כי ידעו שהבריטים מעוניינים להחזיק בשתי המושבות. במהלך ועידת השלום בפאריס לא

נעשה כל נסיון מצד בווין וג׳ורג׳ בידו (Georges Bidault), ראש הממשלה ושר החוץ, לגשר על חילוקי הדעות ביניהם והצרפתים המשיכו לנקוט קו עצמאי. שיפור מסוים במערכת היחסים בין שתי המדינות חל בסתיו 1946. תרמו לכך הקשיים הכלכליים והפיננסיים של צרפת ורצונה לקבל סיוע מהבריטים. בווין הפגין נכונות להתחשב באילוציו הפוליטיים של בידו בהבטיחו, שהקצאת הפחם מאזור הכיבוש הבריטי בגרמניה לא תקוצץ לפני הבחירות (נובמבר 1946). הקומוניסטים הצרפתים ניצלו את המחסור בפחם והדגישו בתעמולתם את יכולתם להבטיח אספקת פחם מפולין וחיטה מברית־המועצות.

בלונדון ובוושינגטון היו מוטרדים לאחר גמר המלחמה מחוסר היציבות של המערכת הפוליטית בצרפת ומהאפשרות שהקומוניסטים ישתלטו על המדינה. בבחירות שנערכו באוקטובר 1945 הופיעה המפלגה הקומוניסטית כמפלגה הגדולה ביותר ולה 151 צירים ו־5 מיליוני מצביעים (26% מקולות המצביעים). ל־.M.R.P (Mouvement Républicain Populaire) היו 150 צירים ואילו לסוציאליסטים 139 בלבד. מבין שלוש מפלגות הקואליציה רק הסוציאליסטים צידדו בהתקרבות לבריטניה, אולם הקומוניסטים מנעו מהלך כזה. בבחירות ביוני 1946 הפכה ה־.M.R.P למפלגה הגדולה ובידו ביהן כראש ממשלה וכשר החוץ. כחמישה חודשים לאחר מכן החזירו לעצמם הקומוניסטים את הבכורה בבחירות שנערכו בנובמבר. הם זכו ביותר מ־21% מכלל הקולות וב־183 מושבים מתוך 618 המושבים בפרלמנט. במשך חמישה שבועות לאחר הבחירות נכשלו המאמצים לכונן ממשלה. לבסוף, הוקמה ממשלת מיעוט בראשות לאון בלום (Léon Blum), אשר ביהנה במשך חודש ובמחצית ינואר 1947 הוקמה ממשלה קואליציונית בראשות הסוציאליסט פאול רמדיה (Paul Ramadier), שכיהן בתפקידו עד נובמבר אותה שנה. במאי 1947 התפרקה הקואליציה של שלוש המפלגות הגדולות והקומוניסטים עברו לאופוזיציה.

מפנה במערכת היחסים בין בריטניה ובין צרפת חל בסוף 1946 תחילת 1947 ביוזמתם של לאון בלום ודאף קופר (Duff Cooper), שגריר בריטניה בצרפת. ממשלת רמדייה השלימה את המהלך וב־4 במרס נחתמה ברית בין שתי המדינות בדנקירק (Dunkirk). בריטניה קיבלה על עצמה לסייע לצרפת כמיטב יכולתה במקרה של עימות עם גרמניה ושתי המדינות התחייבו לקיים התייעצויות קבועות בנושאים כלכליים. התקרבות נוספת בין צרפת למעצמות המערב חלה לאחר מועצת שרי החוץ במוסקווה (מרס־אפריל 1947). הצרפתים התאכזבו מסרובו של מולוטוב לדון בדרישתם לאחד את חבל הסאר בכלכלתם בו בזמן שהאנגלים והאמריקנים תמכו בדרישתם זו ואף הבטיחו לספק לצרפת פחם מחבל הרור. שיתוף הפעולה בין בריטניה ובין צרפת התרחב לאחר נאום מרשל ב־5 ביוני 1947. היו אלו שני שרי החוץ בווין ובידו, שהנהיגו את מדינות מערב אירופה להיענות ליוזמתו של מרשל. שתי המדינות המשיכו ביוזמתן למרות פרישתו של מולוטוב ב־2 ביולי מהדיונים. בווין האיץ אותו זמן באמריקנים להגיש סיוע כלכלי לצרפת כדי להבטיח את יציבותה. כחודשיים לאחר מכן הדגיש בווין בפני רמדייה את רצונו להדק את הקשרים בין שתי המדינות. בחודשים אוקטובר ונובמבר 1947 נקלעה צרפת לאחת התקופות הקשות ביותר שלה לאחר המלחמה. הקומוניסטים, שנכשלו במאמציהם לחזור לקואליציה, החלו, בנראה בהוראת הקומינפורם, לארגן שביתות

המוניות ואילצו את רמדייה, ראש הממשלה הסוציאליסט, להתפטר ב־19 בנובמבר. לאון בלום נכשל בנסיונו לזכות בתמיכת רוב חברי בית־הנבחרים, וכראש ממשלה התמנה רוברט שומן (Robert Schuman) נציג ה־.M.R.P, אשר כיהן בתפקיד עד יולי 1948.[1]

כרבע מהספינות והמעפילים, שלקחו חלק בהפלגות הבלתי־לגאליות לאחר המלחמה הפליגו מחופי צרפת. המעפילים היו פליטים, שברחו ממזרח אירופה ומרכזה ונכנסו לצרפת במטרה להפליג מנמליה לארץ ישראל. בניגוד לאיטליה ולאזורי הכיבוש האמריקני בגרמניה ובאוסטריה שבהם היו מחנות עקורים אשר קוימו על־ידי אונרר״א והצבא האמריקני, בצרפת לא היו מחנות כאלה, ולפיכך היה עול קיום הפליטים מוטל על הארגונים היהודיים ובעיקר על הג׳וינט. מציאות זו הגבילה את אפשרויות הפיכתה של צרפת למקום ריכוז לפליטים, והמגמה של פעילי ״המוסד לעלייה״ היתה להעביר פליטים לצרפת בסמוך להפלגה מתוכננת של ספינת מעפילים.[2] כך למשל, 548 מתוך 743 מעפילי ״תל־חי״, ספינת המעפילים הראשונה שהפליגה מצרפת לאחר גמר המלחמה, הועברו למרסיי מבלגיה על־ידי הבריגדה סמוך להפלגת האונייה. מתחקור צוות הספינה, שנעצרה ב־27 במרס 1946, התברר לבריטים, שהטענת האנשים התבצעה בפיקות שוטרים צרפתים, וכי קודם לכן הספינה שופצה במרסיי.[3]

משרד החוץ הבריטי הורה לדאף קופר לבקש משלטונות צרפת לסייע לבריטניה במאבק נגד ההפלגות הבלתי־לגאליות מנמלי המדינה. הבריטים התקשו להצביע על האחראים לעלייה הבלתי־לגאלית בצרפת. הם הניחו, שה״מפקדה״ של הסוכנות היהודית בפאריס קשורה לארגון התנועה.[4] ב־1 ביולי 1946 נעצרה על־ידי הבריטים ״בירייה״, ספינת המעפילים השנייה שהפליגה מחופי צרפת, ועל סיפונה 999 מעפילים. בשגרירות הבריטית בפאריס סברו, שהצרפתים לא יֵצאו מגדרם לסייע במאבק נגד ההפלגות הבלתי־לגאליות. בסוף יולי הזהירה השגרירות את מנהל מחלקת אפריקה והלֶבנט ב״קיי ד׳אורסיי״ (Quai d'Orsay) מהתרפות מערכת היחסים בין שתי המדינות אם יימשכו ההפלגות הבלתי־לגאליות והדגישו ההשפעות העלולות להיות להפלגות אלו על מעמדה של צרפת בצפון אפריקה.[5] ימים מספר לאחר מכן הפליגה ממרסיי ״יגור״ ועל סיפונה 754 מעפילים. שלטונות בריטניה בארץ ישראל וראשי המטות הזהירו את הקבינט מסכנת התפרצות של הערבים בשל המשכן של ההפלגות הבלתי־לגאליות.[6] ברם, בשל הקרירות ששררה במערכת היחסים בין שתי המדינות התקשתה בריטניה להניע את שלטונות צרפת לנקוט צעדים למניעת הפלגות של יהודים לארץ ישראל. בידו, למשל, דחה אותו זמן את יוזמתו של קופר לשוב ולדון מחדש בבריתות ברית אנגלו־צרפתית. המחלוקת לגבי הרוּר הוסיפה להעיב על מערכת היחסים בין שתי המדינות.[7]

מדיניות הצרפתים להעניק סקלט זמני לאלפי פליטים יהודים ואישורי מעבר לפליטים נוספים הטרידה מאוד את לונדון, שסברה בצדק כי יהודים אלו הם מועמדים פוטנציאליים להפלגות הבלתי־לגאליות. הצרפתים טענו, שלממשלתם אין בסיס חוקי לסרב להעניק אישורי מעבר במקרים שמדינת היעד מצהירה על נבונותה לקבל את המהגרים. מדיווחים שהגיעו ללונדון התברר, שהקונסולים הצרפתים נמנעים, לעתים קרובות, לוודא לפני שהם נותנים ויזות מעבר, שבידי הפונים ויזות ליעד סופי. זאת ועוד, שלטונות צרפת מכירים במגוון רב של תעודות זהות וביניהן: תעודות, שהונפקו על־ידי משטרת צרפת

לחסרי מולדת; תעודות זהות, שהונפקו על־ידי אונרר״א; אישורי יציאה צבאיים מגרמניה ועוד. מגוון זה הגביר את אפשרויות הזיוף.[8] ואמנם, פעילי ״הבריחה״ ניצלו מדיניות זו. הם זייפו ויזות כניסה למדינות יעד ובעזרתן קיבלו ויזות מעבר צרפתיות. בדרך זו עלה בידם להעביר קבוצות גדולות של עקורים לנמלי צרפת להפלגות הבלתי־לגאליות. ובך דיווח אחד השליחים מצרפת: ״השלטונות המקומיים נותנים ויזות מעבר למשלוחים מהמחנות בבוואריה, צ׳כיה ואוסטריה, על יסוד ויזות מופיות לתבש או לאחת מארצות דרום אמריקה. המשלוחים נכנסים באופן גלוי לקסוטו [צרפת]. האוניות מפליגות באופן רשמי לאותן הארצות אליהן נרשמו הוויזות הסופיות. לפני ההפלגה מקבלים הפליטים ויזות יציאה משלטון מקומי ויוצאים באופן לגאלי.״[9]

בסוף אוגוסט 1946 אימצו הצרפתים נוהלים חדשים למתן ויזות מעבר דרך צרפת ליהודים בודדים ולקליטה זמנית של קבוצות מהגרים של יהודים. מדיניות זו הדגישו הצרפתים בפני הבריטים נועדה ליישב את חובתה המוסרית של צרפת כלפי הפליטים היהודים עם הצורך למנוע הגירה בלתי־לגאלית. בהסכם שהושג עם האגודה היהודית ל״עזרה למגורשים ולפליטים״ (״L'Assistance aux déportés et réfugiés״), שיִצגה בפני הממשלה את כל האגודות היהודיות בצרפת, קיבל על עצמו הארגון לדאוג, שכל מהגר יהודי הנכנס לצרפת יקבל אשרת כניסה אישית לארץ קליטה מוגדרת. מספר המהגרים מסוג זה, שיותר להם לשהות בצרפת בעת ובעונה אחת, הוגבל לאלף. כן נקבעה מכסה מקסימלית של שבעת אלפים איש למהגרים יהודים המגיעים בקבוצות. הקיי ד׳אורסיי הדגיש, שצעדים אלו מספיקים כדי להתמודד נגד נסיונות הגירה בלתי־לגאלית מצרפת.[10] ואכן, במחצית נובמבר דווח למרכז ״המוסד לעלייה״: ״בלתץ האפטרופסים [הבריטים] הודיעונו שלטונות נטר [צרפת], כי לא ירשו כניסה ומעבר כוויזות קולקטיביות. אנו מתפשים תחבולות, אך השינוי מחמיר את סיבויי העבודה בנטר [צרפת] לפחות לתקופה הקרובה.״[11]

הבריטים, אשר לא הצליחו לשכנע את הצרפתים לחדול להעניק מקלט זמני לפליטים יהודים, טירפדו את נסיונם להעביר לוועד הבינממשלתי לפליטים מקצת ההתחייבויות שקיבלו על עצמם לקיום פליטים יהודים העתידים להיכנס לצרפת. אמרסון, מנהל הוועד הבינממשלתי לפליטים, הונחה לדחות את פניית הצרפתים בטענה שכל המשאבים מיועדים ליישובם מחדש של פליטים. הוא גם דחה פניות של ארגוני מתנדבים בצרפת להכיר בשמונת אלפים פליטים שהסתננו לצרפת כעקורים ולהעניק להם סיוע בספי. החברה היתה, שרובם יהודים אשר יצאו מפולין.[12]

במקביל ניסו הבריטים להשפיע על פאריס להורות לשלטונות הצבא הצרפתי באוסטריה למנוע את תנועתם של פליטים יהודים, שברחו ממדינות מזרח אירופה, לאיטליה דרך אזור הכיבוש שלהם. הידיעות שהתקבלו בלונדון במהלך קיץ 1946 הצביעו על סיוע, שמגישים שלטונות הצבא הצרפתי באוסטריה לעקורים היהודים לנוע לאיטליה.[13] מגעים בין לונדון לפאריס בנושא זה התנהלו כבר בתחילת 1946 לאחר שהתברר לבריטים, כי מאז גמר המלחמה הגיעו לאיטליה דרך אזור הכיבוש הצרפתי כ־13 אלף עקורים יהודים.[14] הצרפתים לא עמדו בהתחייבותם להגביר את הפיקוח בגבול בין אזורם ואזור הכיבוש האמריקני ולהימנע ממתן אישורי מעבר לאיטליה, ללא הצגת המסמכים הדרושים.[15] הצרפתים, אשר לא היו מעוניינים בתוספת של עקורים

של משרד החוץ הצרפתי לקוות את האחריות להפגנות הכלכלית-לאומית לחנות מסוים משרד
שם משרד החוץ הצרפתי לקוות את מחנות הפליטים המקומיים קרוב לחוף הים התיכון. המטרה
העיקרית שהיתה לפני הצרפתים היתה פעולה עם הארגון הציוני "לאמרון" על מנת לעבור
הסוכנות היהודית לשלוח פעולה עם הארגון הציוני "לאמרון". הוא אף רמז על
התאום המשותף בין הצרפתי ולבנונות של משרד הפנים "לאמרון" לחוסר
בידי מפעילי "לאמרון" היו מעוניינות.[25] הקיי"ר הארסי יתם את הפלגות "לאמרון" לחוסר
סיפורה 1,252 מעפילים. קודם המפלגה המשיכו שלוחות צרפת במרסי לקונסוליה
ב-19 באוקטובר 1946 הפליגה מלה-סיוטה (La Ciotat) הספינה "לאמרון" על
הכלה-לגאלית.

זאת, אי-אפשר להגדיר זאת פעיני מחוץ בכמויות של צרפת לגבי הגירה חדשית
הממשלה עמד בידו, שהתנגד להגירה הכלה-לגאלית של היהודים, והשפיעו אף הם עם
לא מן הנמנע, מספרים של הצרפתים לקבל סיוע כלכלי מבריטניה והעסקה שבראש
הקשה וסרבו הבריטים-אלה לכלכל פליטים שעברו את גבולות פלשתינה. אשר ביקש
בצרפת.[23] זמנה, שהמאיפה לתקפין את מספר הפליטים במדינה יהודי, שיתגלה בגבול הצרפתי א
לתוור לאור הצרפתי של גרמניה כל מהגר יהודי, שיתגלה בגבול הצרפתי א
במדיניות הצרפתים ביחס להסתננות למדינה. לבריטים נמסר על החלטת ממשלת צרפת
לתשפיע על האמריקנים לחתול ממנה זה.[22] בסוף אוקטובר 1946 הסתיו שיתי
יהודים לעע לאיטליה ולצרפת.[21] לגורמי התבקשה פאריס להצמדה למאמציה
בלונדון לא הסתפקו במצהרות ונדרש לשגרירות כאלה אומללה קבל אוקטובר שלהם.[18]
פנייה לארגון המאוחדות לזו בנושא עם המשלחת בתנועה "
היהודים המגיעים ממרוקו ולקו את התנועה לעצור את כל ההגעה וכלל זו
דחה הציע הצרפתי את בקשת הנציג האמריקני להחתיך במעל הכרזה הפליטים
מהמרחת. בי"ט המלחמה העקרונית שהחזיקה בעמדת שבה
בבריטים במחלקה בים ובין האמריקנים המדיניות בכלי מפלגת המסתננים היהודים
באזור הביטחון שלהם. הנציג הצרפתי מצד אחד ליהודים לנוע לאיטליה[19] ומצד שני תמכו

אשר "מצרפת" שהיא תוך כדי כך בדרכם את צרפת, יוצפת מספרים מספרם שיבת. כי מגדיר בהם
של בוסקה שביקש לבצע את הבריטים. כי ממשלת צרפת אינה
יכולה לתוור מחנות מחתי"בוות לארגונים היהודים משרד הפנים הצרפתי תחת הצעה פרטים
הנוגעים לאנשי "מצרפת" שהיא תוך כדי הגירה הכלה-לגאלית דרך
"המפעיל האמריקני", שהם עליה קיבלו הצרפתים אחראי שהפליגה "לגבי", מסע הפליגה מהאחו מקום
בדרכה לאוץ ישראל.[20] שבתעיים לאחר שהפליגה "לגבי" מסע הפליגה מהאחו מקום
לחברי קופר, חשש פן ייאלץ להחזיר לנוסעים לחזיר הנוסעים בחשש
ביוזמת הקיי"ר לאורסי הצעת לקיים בחחלת 1947 ליון בהגירה הכלה-לגאלית דרך
צרפת בהשתתפות נציגים בריטים, אמריקנים ונציגות הבריטים בפאריס
שסברו, כי פליטים אלו הם מועמדים לתפלגות הכלה-לגאלית מצרפת תחרי לביטול
לעגון במסגרת ההסכמים המתחננים את ההסכם, שנחתם עם האנגלים בין האנגלים לצרפתים, אשר ביקשו
האמריקני,[31] לקראת המפגש המערכה מהלקה בין האנגלים לצרפתים, אשר ביקשו
"המשלחת הצרפתית בעקבות ההצעה של עקרים יהודים את אור הבריטים
מסכימו את היוזמה הצרפתית במשפט שם בא מצד הממשלות", שהם בא תחת
צרפת בהשתתפות נציגים בריטים, אמריקנים ונציגות הבריטים בפאריס
ב"מעפיל האמריקני" שהם עליה קיבלו הצרפתים אחראי שהפליגה "לגבי" מסע הפליגה מהאחו מקום
בדרכה לאוץ ישראל.[20] שבתעיים לאחר שהפליגה "לגבי" מסע הפליגה מהאחו מקום
לחברי קופר, חשש פן ייאלץ להחזיר לנוסעים לחזיר הנוסעים בחשש
ביוזמת הקיי"ר לאורסי הצעת לקיים בחחלת 1947 ליון בהגירה הכלה-לגאלית דרך
צרפת בהשתתפות נציגים בריטים, אמריקנים ונציגות הבריטים בפאריס
שסברו, כי פליטים אלו הם מועמדים לתפלגות הכלה-לגאלית מצרפת תחרי לביטול
לעגון במסגרת ההסכמים המתחננים את ההסכם, שנחתם עם האנגלים בין האנגלים לצרפתים, אשר ביקשו
האמריקני,[31] לקראת המפגש המערכה מהלקה בין האנגלים לצרפתים, אשר ביקשו
"המשלחת הצרפתית בעקבות ההצעה של עקרים יהודים את אור הבריטים
מסכימו את היוזמה הצרפתית במשפט שם בא מצד הממשלות", שהם בא תחת
צרפת בהשתתפות נציגים בריטים, אמריקנים ונציגות הבריטים בפאריס
מנהלות מכקום.[28]

שהצרפתי התחתיות שקובלה על עצמה ממשלת צרפת, הפליגות הכלה-לגאלית דרך
הצרפתי "כהכלי" כובדי קופר, המיל את האשמה על אשר חתר לשתיים מהן לפליגה. משרד החוץ
פיקוח הדוק על הספינות ומשדות אשר חתר לשתיים מהן לפליגה. משרד החוץ
חוף היום ההיבוך.[27] שבתעיים בלבד חלפו מאז המחיתו הצרפתים (19.12.46) לחצמיד
ספינת המעפילים קודם לכן. בידי הנוסעים היו יותר קונבניות, שלפעמים הקי"ראוסי, משרד
כחמשעיים קודם לכן. בידי הנוסעים היו יותר קונבניות, שלפעמים הקי"ראוסי, משרד
הגוים לא טרח כלל לבדוק את אמיתותן. עשרה ימים לאחר מכן התבקשו הצרפתים
לעכב את הפליגתה של ספינת המעפילים "אולואה" (Ulua), שעגנה כלה-לאוור (Le
Havre). לאחר שהפליגה ממרסי לעשויות החורה משם עם 600 מעפילים לצרפת.
מחצי-עות הצרפתי, כי הוויות הקונבניות
"אולואה" בסוף יולי הלכו המעפילים לשתות הכלה-לגאלית מצרפת תחרי לביטול
"אולואה" בסוף יולי הלכו המעפילים לשתות הכלה-לגאלית מצרפת תחרי לביטול
מסיבי, אשר מספר מספינות שעגנו הצרפתים בנמלים הכלה-לגאלים.[26] והשגרירות דרשה מלונדון
"אולואה" בסוף יולי הלכו המעפילים לשתות הכלה-לגאלית מצרפת תחרי לביטול
המעיון בשגרירות הכלה-לגאלית. בהמשך ביקשו הצרפתים לגבי הפליגה של הספינה
הממשלה ואשר לשרים מנוע מהם.[29]

M.R.P. ה-

שלוש מעורכות בחירות: אוקטובר 1945, יוני ונובמבר 1946) הקשה על כך, מנהיג
הפנים לשוב למאבק הפליטי המרכזי. תוסר הניצבות הפליטית בצרפת (חוך שנה נערכו

ומאז הסיכון. 2,641 מעפילים נוספו לרבים שהמתינו בקפריסין. ועל סיפונה
אחרים שהמתינו בקפריסין. ועל סיפונה
מאשר הצרפתים בחוזה, אך אפשר לבצע את המבצע גם אלא שתוך פעולה מצד שלישי
מעמדת כלי-טיס בגודל זה.[51]

לקראת הצרפתים לגיוס בעד הפעולה. "ראשונה הרצל", ועל סיפונה
מאחרים לשלטונות הפעולה בקפריסין. ואמנם, יתם
מאשר שר הפנים, ניהל משא (Jules Moch) מוך, שר התחבורה, הם מאד פרו-יהודים
לפרוץ, ואמנם, הסמיכויות הצרפתיות לרשויות בריטניה בקפריסין ובמיוחד
לאפשרות הצרפתית בקפריסין, ואמנם, יתם
מאשר הצרפתים לשלטונות בקפריסין. ואמנם, יתם
מאשר הצרפתים לשלטונות בקפריסין. ואמנם, יתם

קופר תור והגיעים בפני הפרלמנט אפיים כי הקיי"ראורסיי בהנהגת בידו לוחץ על
שהי בין מתם עזה שזה התסכם בהם לדרוש מעולה צרפתי פעולה בהתאם
מעמד לשלישית מעולה צרפתי בהתאם בהם לדרוש מעולה צרפתי פעולה בהתאם
המיוחדות.[40]

קופר תור והגיעים בפני הפרלמנט אפיים כי הקיי"ראורסיי בהנהגת בידו לוחץ על
שהי בין מתם עזה שזה התסכם בהם לדרוש מעולה צרפתי פעולה בהתאם
מעמד לשלישית מעולה צרפתי בהתאם בהם לדרוש מעולה צרפתי פעולה בהתאם
המיוחדות.[40]

ובכלל נמצאות שלוש מספיגות בשיפוצים. קופר הדגיש שהתנועה הבלתי-לגאלית של
יהודי ארץ-ישראל. השגרירי ציין כי במרסי ממוקמת המפקדה הראשית על התנועה
בנסין להשפיע על המלצות ארגון האומות המאוחדות האמור לחתליט בשאלת ארץ
לגאלית מתכוונים לשלוח לארץ-ישראל בתוספים אפריליוני 1947 כ-15 אלף יהודים,
ביותר לצבא-פרטי[39] קופר הצביע באיגרתו לבירו על ידיעות שמארגני התנועה הבלתי-
ישראל. השגרירי ציין כי במרסי ממוקמת המפקדה הראשית על התנועה
בנסין להשפיע על המלצות ארגון האומות המאוחדות האמור לחתליט בשאלת ארץ
לגאלית מתכוונים לשלוח לארץ-ישראל בתוספים אפריליוני 1947 כ-15 אלף יהודים,
יהודים היוה חלק מהמאמצי הצרפתים לאלץ את בריטניה לגדל את מספר היהודים בארץ
ישראל ואין זו אלא הבעת צער על משלוחם של פליטים יהודים. הוא הביע צער על משלוחם של
ממשלת צרפת לעניין את הפלגות ספינות המעפילים ממרסי.[38] כי מצרפת בריטניה
ישראל. השגרירי ציין כי במרסי ממוקמת המפקדה הראשית על התנועה
בנסין להשפיע על המלצות ארגון האומות המאוחדות האמור לחתליט בשאלת ארץ
לגאלית מתכוונים לשלוח לארץ-ישראל בתוספים אפריליוני 1947 כ-15 אלף יהודים,
יהודים היוה חלק מהמאמצי הצרפתים לאלץ את בריטניה לגדל את מספר היהודים בארץ
ובכלל נמצאות שלוש מספיגות בשיפוצים. קופר הדגיש שהתנועה הבלתי-לגאלית של
ביותר לצבא-פרטי[39] קופר הצביע באיגרתו לבירו על ידיעות שמארגני התנועה הבלתי-
ישראל. השגרירי ציין כי במרסי ממוקמת המפקדה הראשית על התנועה
בנסין להשפיע על המלצות ארגון האומות המאוחדות האמור לחתליט בשאלת ארץ
לגאלית מתכוונים לשלוח לארץ-ישראל בתוספים אפריליוני 1947 כ-15 אלף יהודים,
יהודים היוה חלק מהמאמצי הצרפתים לאלץ את בריטניה לגדל את מספר היהודים בארץ
ובכלל נמצאות שלוש מספיגות בשיפוצים. קופר הדגיש שהתנועה הבלתי-לגאלית של

ממשלת צרפת לעניין את הפלגות ספינות המעפילים ממרסי.[38] כי מצרפת בריטניה
ישראל. השגרירי ציין כי במרסי ממוקמת המפקדה הראשית על התנועה
בנסין להשפיע על המלצות ארגון האומות המאוחדות האמור לחתליט בשאלת ארץ
לגאלית מתכוונים לשלוח לארץ-ישראל בתוספים אפריליוני 1947 כ-15 אלף יהודים,
יהודים היוה חלק מהמאמצי הצרפתים לאלץ את בריטניה לגדל את מספר היהודים בארץ
ובכלל נמצאות שלוש מספיגות בשיפוצים. קופר הדגיש שהתנועה הבלתי-לגאלית של

מעמדת כלי-טיס בגודל זה.[51]

לקראת הצרפתים לגיוס בעד הפעולה. "ראשונה הרצל", ועל סיפונה
מאחרים לשלטונות הפעולה בקפריסין. ואמנם, יתם
מאשר הצרפתים לשלטונות הפעולה בקפריסין. ואמנם, יתם
מאשר הצרפתים לשלטונות הפעולה בקפריסין. ואמנם, יתם

קופר תור והגיעים בפני הפרלמנט אפיים כי הקיי"ראורסיי בהנהגת בידו לוחץ על
שהי בין מתם עזה שזה התסכם בהם לדרוש מעולה צרפתי פעולה בהתאם
מעמד לשלישית מעולה צרפתי בהתאם בהם לדרוש מעולה צרפתי פעולה בהתאם
המיוחדות.[40]

קופר תור והגיעים בפני הפרלמנט אפיים כי הקיי"ראורסיי בהנהגת בידו לוחץ על
שהי בין מתם עזה שזה התסכם בהם לדרוש מעולה צרפתי פעולה בהתאם
מעמד לשלישית מעולה צרפתי בהתאם בהם לדרוש מעולה צרפתי פעולה בהתאם
המיוחדות.[40]

ובכלל נמצאות שלוש מספיגות בשיפוצים. קופר הדגיש שהתנועה הבלתי-לגאלית של
יהודי ארץ-ישראל. השגרירי ציין כי במרסי ממוקמת המפקדה הראשית על התנועה
בנסין להשפיע על המלצות ארגון האומות המאוחדות האמור לחתליט בשאלת ארץ
לגאלית מתכוונים לשלוח לארץ-ישראל בתוספים אפריליוני 1947 כ-15 אלף יהודים,
יהודים היוה חלק מהמאמצי הצרפתים לאלץ את בריטניה לגדל את מספר היהודים בארץ
ובכלל נמצאות שלוש מספיגות בשיפוצים. קופר הדגיש שהתנועה הבלתי-לגאלית של

ממשלת צרפת לעניין את הפלגות ספינות המעפילים ממרסי.[38] כי מצרפת בריטניה
ישראל. השגרירי ציין כי במרסי ממוקמת המפקדה הראשית על התנועה
בנסין להשפיע על המלצות ארגון האומות המאוחדות האמור לחתליט בשאלת ארץ
לגאלית מתכוונים לשלוח לארץ-ישראל בתוספים אפריליוני 1947 כ-15 אלף יהודים,
יהודים היוה חלק מהמאמצי הצרפתים לאלץ את בריטניה לגדל את מספר היהודים בארץ
ובכלל נמצאות שלוש מספיגות בשיפוצים. קופר הדגיש שהתנועה הבלתי-לגאלית של

בלתי-לגאלית ישראל. השגרירי ציין כי במרסי ממוקמת המפקדה הראשית על התנועה
בנסין להשפיע על המלצות ארגון האומות המאוחדות האמור לחתליט בשאלת ארץ
לגאלית מתכוונים לשלוח לארץ-ישראל בתוספים אפריליוני 1947 כ-15 אלף יהודים,
יהודים היוה חלק מהמאמצי הצרפתים לאלץ את בריטניה לגדל את מספר היהודים בארץ
ובכלל נמצאות שלוש מספיגות בשיפוצים. קופר הדגיש שהתנועה הבלתי-לגאלית של

ממשלת צרפת לעניין את הפלגות ספינות המעפילים ממרסי.[38] כי מצרפת בריטניה
ישראל. השגרירי ציין כי במרסי ממוקמת המפקדה הראשית על התנועה
בנסין להשפיע על המלצות ארגון האומות המאוחדות האמור לחתליט בשאלת ארץ
לגאלית מתכוונים לשלוח לארץ-ישראל בתוספים אפריליוני 1947 כ-15 אלף יהודים,
יהודים היוה חלק מהמאמצי הצרפתים לאלץ את בריטניה לגדל את מספר היהודים בארץ
ובכלל נמצאות שלוש מספיגות בשיפוצים. קופר הדגיש שהתנועה הבלתי-לגאלית של

בלתי-לגאלית ישראל. השגרירי ציין כי במרסי ממוקמת המפקדה הראשית על התנועה
בנסין להשפיע על המלצות ארגון האומות המאוחדות האמור לחתליט בשאלת ארץ
לגאלית מתכוונים לשלוח לארץ-ישראל בתוספים אפריליוני 1947 כ-15 אלף יהודים,
יהודים היוה חלק מהמאמצי הצרפתים לאלץ את בריטניה לגדל את מספר היהודים בארץ
ובכלל נמצאות שלוש מספיגות בשיפוצים. קופר הדגיש שהתנועה הבלתי-לגאלית של

ממשלת צרפת לעניין את הפלגות ספינות המעפילים ממרסי.[38] כי מצרפת בריטניה
ישראל. השגרירי ציין כי במרסי ממוקמת המפקדה הראשית על התנועה
בנסין להשפיע על המלצות ארגון האומות המאוחדות האמור לחתליט בשאלת ארץ
לגאלית מתכוונים לשלוח לארץ-ישראל בתוספים אפריליוני 1947 כ-15 אלף יהודים,
יהודים היוה חלק מהמאמצי הצרפתים לאלץ את בריטניה לגדל את מספר היהודים בארץ
ובכלל נמצאות שלוש מספיגות בשיפוצים. קופר הדגיש שהתנועה הבלתי-לגאלית של

האמריקני ולאוחם פליטים, שהותר להם להיכנס לצרפת במסגרת מכסת שמונת האלפים.[52] הבקשה האחרונה אימתה את תשוקותיהם של הבריטים מתוצאות המדיניות הצרפתית המחירה לאלפי יהודים להיכנס למדינה. כריטניה היתה נבונה לקבל בחורה לאזור הביבוש שלה מהגרים בלתי־לגאליים שיצאו משם.[53] כמו בן הוחלט להקציב לאזור הצרפתי 25 סרטיפיקטים בחדש מתוך המכסה של 1,500. על־פי היחס בין מספר העקורים באזורי הכיבוש הבריטיים והצרפתיים היו צריכים להקציב לצרפתים 90 סרטיפיקטים. בדם, במשרד החוץ גרסו, שהצרפתים לא יצאו מגדרם כדי לסייע לבריטניה במאבקה בהגירה הבלתי־לגאלית. המשרד הנחה את אנשיו להבהיר לצרפתים, שלוּ חולקה המכסה על־פי הצעתם בין שלושת האזורים, הם היו מקבלים חצי סרטיפיקט לחודש.[54] בפוריין אופיס היו מאוכזבים מביטול ההבטחה של הקיי ד'אורסיי להתיר לאנשי השגרירות בפארים לבדוק את הרשימות השמיות ואת הוויזות של קבוצות היוצאות את צרפת[55] ומהתנגדות פאריס לדרישת בריטניה להתיר לה להחזיר לצרפת מעפילים, שיפליגו מנמליה וייעצרו בארץ ישראל.[56]

עם זאת גילו במשרד החוץ בלונדון אופטימיות לגבי נכונותם של שלטונות צרפת לפעול נגד ההפלגות הבלתי־לגאליות. בתזכיר שהוכן לבווין בחחילת יוני נטען, שההפלגות הבלתי־לגאליות מצרפת צפויות לחדול. הסכרה היתה מבוססת בין השאר על ההפוגה שחלה מתחילת אפריל בהפלגות מצרפת.[57] ימים ספורים לאחר שנמסרה הערכת מצב אופטימית זו, ב־13 ביוני, נכנסה "אקסודוס" לתחום המים הטריטוריאליים של צרפת לאחר שהפליגה מאיטליה. שלטונות צרפת קיבלו אחראה מוקדמת על אונייה זו. בווין פנה ישירות לבידו וביקש ממנו לפעול בנחישות למניעת הפלגתה של האונייה. הוא הדגיש, כי הגעתה של "אקסודוס" לארץ ישראל תסכן את השלום שם ובמזרח התיכון כולו.[58]

ב־11 ביולי, יום לפני שהחלה בפאריס הוועידה הכינלאומית שוימנו בווין ובידו לדון בתכנית שהציע מרשל לשיקום אירופה, חמקה "אקסודוס" בחסות החשכה מפי שבצרפת ועליה 4,530 מעפילים.[59] במחאה חריפה שהגיש בווין לבידו, אשר עמו עיצב באותם שבועות את התגובה האירופית־מערבית ליוזמה האמריקנית, הוא קבל, על כי לא זו בלבד שניתן לספינה להתחמק מצרפת אלא, שהשלטונות המקומיים התירו להעלות לאונייה ארבעת אלפים מהגרים בלתי־לגאליים, אף־על־פי שרשיון האונייה אסר עליה להשיט נוסעים וחייב אותה להפליג רק במזג אוויר נוח. בווין הדגיש, כי מדובר במספר המהגרים הבלתי־לגאליים הגדול ביותר שהפליג אי־פעם באוניית מעפילים. הוא תקף את מארגני התנועה המנצלים את מצוקתם של היהודים להפיק רווחים. לדבריו, מארגני התנועה מעודדים יהודים ברחבי אירופה למכור את רבושם ולרכוש במחירים מופרזים כרטיסי הפלגה לארץ ישראל. הנוסעים נאלצים להפליג כתנאים קשים ביותר המסכנים את חייהם. בווין מסר לבידו על הכוונה להפוך אונייה זו לדוגמא ולאלצה לחזור לצרפת עם כל נוסעיה. בידו, שצידד בסיוע לבריטים במערכה נגד ההפלגות הבלתי־לגאליות, נתן את הסכמתו להורדת המעפילים בצרפת.[60] סביר לשער, שהיענותו המיידית לדרישת בווין, ללא קבלת אישור ממשלתו, קשורה בוועידה לשיקום כלכלי של אירופה וברצונו להימנע מכל עימות עם בווין במצב כה רגיש. באותו יום, 12 ביולי, קבל בווין בפני רמדייה, ראש ממשלת צרפת, על תוסר ההגינות של הצרפתים כלפי בריטניה

והזהיר, כי למדיניות זו של צרפת עתידות להיות השפעות בצפון אפריקה הצרפתית.[61]

במשרד החוץ בלונדון הניחו, שממשלת צרפת תיעתר לבקשת בריטניה מחשש לפגוע בבידו, העלול להתפטר.[62] עם זאת, האפשרות שרמדייה יחנגד להבטחת בידו לא הוסרה מעל הפרק. במקרה כזה, טברו במשרד החוץ, עומדות בפני בריטניה שתי דרכי פעולה אפשריות. האחת, העמדת הצרפתים בפני עובדה מוגמרת בהטחמך על ההבטחה בעל־פה, שנתן בידו. מהלך כזה היה עלול לפגוע בעתיד בנכונות הצרפתים לשתף פעולה במאבק נגד ההפלגות הבלתי־לגאליות. דרך אפשרית שנייה היתה גרוש המעפילים לקפריסין. צעד זה הודגש, יסתום את הגולל על התכנית להחזיר מעפילים לגמלי ההפלגה ויהיה בו משום הודאה בכשלון המערכה נגד ההפלגות הבלתי־לגאליות.[63] דאף קופר התריע מפני הורדה בכוח של המעפילים בצרפת. צעד כזה הדגיש יכיא לתעמולה אנטי־בריטית תריפה, אשר תיפול על אוזניים קשובות וזאת בשל הזכרונות הקשים מרדיפת היהודים על־ידי הגרמנים בזמן הכיבוש. האדם כרחוב, אשר אינו מתמצא כלל בבעיות הקשורות לשאלת ארץ ישראל, יודע רק שניצולים של גזע נרדף מבקשים למצוא מקלט בביתם הלאומי.[64] השגריר הדגיש, שראש ממשלת צרפת ורבים מחבריו השרים אינם מצדדים במדיניות הבריטית בנושא זה. שר התוץ הוא היתיד המגלה נכונות לסייע לבריטניה וזאת בשל רצונו לחזק את הידידות בין שתי המדינות. אולם גם תמיכתו, ציין קופר, מוטלת בספק על רקע הקשיים בגרמניה ומעמדו בממשלה.[65]

בהעדר תשובה צרפתית לאחר השיחה בין בידו לרמדייה ב־18 ביולי, התבקש קופר להודיע לצרפתים על הפלגתן לצרפת של שלוש אוניות גדוש, שאליהן הועברו מעפילי "אקסודוס" לאחר מאבק עקוב מדם בחופי ארץ ישראל, וזאת מכוח ההכנה שהושגה עם בידו. לשגריר הובהר, שהחלטה סופית לגבי יעד ההפלגה – קפריסין או צרפת – תתקבל בשלב מאוחר יותר ובכל מקרה אין לרמוז לצרפתים, כי נשקלת האפשרות להעביר את המעפילים לקפריסין. מהלך זה נועד לאלץ את הצרפתים להבהיר את עמדתם.[66] ב־21 ביולי מטר בוטקה על ההחלטה להתיר לספינות לעגון בווילפראנש (Villefranche). עם זאת הוא הדגיש, כי לאור העובדה שהמהגרים הפליגו מצרפת וכידיהם דרכונים אישיים וויזות חקפות לקולומביה, מתבקשת ממשלת בריטניה לארגן את המשך הפלגתם לקולומביה בספינות הגרוש. קלרק דחה בקשה זו בטענה, שאין ספינות הגרוש כשרות לתצות את האוקינוס וכי הן נתוצות בארץ ישראל. בוסקה חקר בדבר האפשרות להעביר את האנשים לקולומביה באמצעות צי הסוחר הבריטי. על סמך נסיון העבר, טען, העברת פליטים לגרמניה היא משימה בלתי־אפשרית, ואילו השארתם בצרפת תגרום לבעיות פוליטיות פנימיות. קלרק ביקש את בוסקה לבדוק את האפשרות שממשלת צרפת תמיע את הפליטים לקולומביה.[67] בינתיים התברר, שהוויזות לקולומביה היו מזויפות וממשלת קולומביה מתנגדת לקלוט את הפליטים.[68]

ממשלת צרפת, שהיתה נתונה ללחצים כבדים של הבריטים, החליטה בישיכתה ב־23 ביולי להתיר למעפילים לרדת בצרפת ולדאוג לכל מחסורם. כרם, הממשלה הבהירה את החנגדותה הנתדצת לשימוש בכוח לשם הורדת המעפילים. בהודעה שפירסמה הממשלה בתום הישיבה נאמר בין השאר: "...אם האוניות המטיעות אותם [מעפילי "אקסודוס"] ישובו אל אחד הנמלים שלה, אין בדעת צרפת לסגור את נמליה בפני מהגרים, אך היא גם לא תאלצם לרדת ליבשה. היא תנקוט בלפיהם עמדה הומאנית, ותספק עזרה רפואית

לאלה שירצו לשהות על אדמתה."[69] התנגדות הממשלה להורדת המעפילים בכוח נבעה בראש וראשונה ממניעים אנושיים; עם זאת ניתן להניח, שההחלטה הושפעה גם מחששה של הממשלה משפיכות דמים כפי שארעה בחופי ארץ ישראל בזמן העברת המעפילים מ"אקסודוס" לאוניות הגרוש. הצרפתים, שהיו זקוקים לסיוע בלבלי של האמריקנים, ידעו על רגישות הממשל בוושינגטון למצבם של העקורים היהודים. בידו סבר, שממשלתו שוגה בהציבה קשיים בפני בריטניה בעניין זה כאשר על הפרק עומדים נושאים בעלי חשיבות כה רבה. שר החוץ לא הסתיר את השקפותיו מהבדיטים והפנה אצבע מאשימה כלפי השרים הסוציאליסטים ובעיקר דֶפרה ומוק, שר הפנים ושר התחבורה, הנתונים לטענת בידו, להשפעתו של לאון בלום.[70] לאון בלום, אשר חודשים מספר קודם לכן הניח את היסודות לברית שנחתמה בין שתי המדינות במרס 1947, היה בין אלה שמתחו ביקורת נוקבת על התנהגות בריטניה בפרשת "אקסודוס".[71]

החלטת הקבינט הצרפתי שבה ועוררה את חששו של קופר מהתוצאות הצפויות אם חיילים בריטים ינסו להוריד את המעפילים בכוח. בנסיון למנוע עימות הציע קופר לממשלתו להציג לפליטים שתי אלטרנטיוות: לרדת לחוף וליהנות מהארות שמציעה להם ממשלת צרפת או לחזור ללב ים.[72] האלטרנטיווה השנייה לא היתה מקובלת על משרד החוץ שטען, כי מהלך זה יחייב להוריד את המעפילים בקפריסין וכבך תהיה משום הודאה בכשלון מדיניות גרוש המעפילים לנמל ההפלגה ופגיעה חמורה במערכה נגד ההגירה הבלתי־לגאלית. השגריר התבקש להודיע לצרפתים כי בריטניה הניחה, שהסכמתם להתיר את החזרת המעפילים לצרפת משמעה גם שהם לא יתנגדו להורדת המעפילים בכוח אם יהיה צורך בכך. אם הצרפתים ידחו נימוק זה, הוצע לשגריר לטעון, שהזכות להורדת המעפילים מתבקשת מאליה מהזכות להחזיר את המעפילים לצרפת.[73] קופר, שחיפש דרכים למנוע התנגשויות במקרה של סרוב המעפילים לרדת נתקל בעמדה תקיפה של משרד החוץ בלונדון, אשר חזר והדגיש את החשיבות הרבה שהוא מייחס להשלמת המשימה – הורדת המעפילים על אדמת צרפת.[74]

הנסיונות לשכנע את המעפילים, שהגיעו לפורט־דה־בוק (Port de Bouc) ב־29 ביולי בשלוש אוניות הגרוש, לרדת מרצונם החופשי עלו בתוהו. השלטונות הצרפתיים המקומיים בנמל ערמו קשיים בפני הבריטים וסרבו לסייע להם להוריד את המעפילים ואילו עתוני צרפת מכל גוני הקשת הפוליטית מתחו ביקורת נוקבת על בריטניה. הקונסוליה הבריטית במרסיי הבהירה ללונדון, שללא שיתוף פעולה של שלטונות צרפת ולאור העוינות של האוכלוסייה המקומית, לא תהיה אפשרות להפעיל כוח כדי להוריד את המעפילים מהאוניות.[75] בווין שב ודחה בתוקף את המלצת השגריר להסיג את ספינות הגרוש ממימי צרפת בהקדם האפשרי והורה לו להדגיש בתקיפות בפני שלטונות צרפת את החשיבות שמייחסת בריטניה לביצוע ההתחייבות שנתן בידו לבווין לקבל בחזרה את המעפילים.[76] השגריר, שידע על התנגדותם התקיפה של השרים הסוציאליסטים ובכללם ראש הממשלה להורדה בכוח של המעפילים טען, שאין כל טעם לפנות אליהם בנידון זה.[77]

ב־31 ביולי דיווח בווין לקבינט על המבוי הסתום שנוצר בצרפת בשל מדיניותם של שלטונות צרפת ועל הכוונה לגרש את המעפילים לאחת המושבות הבריטיות או לאזור הכיבוש הבריטי בגרמניה. בכל מקרה הדגיש בווין הם לא יועברו לקפריסין או לארץ

ישראל.[78] קופר, שהיה מוטרד מהנזק שנגרם למערכת היחסים בין שתי המדינות ולמעמדה של בריטניה בדעת הקהל הצרפתית לאחר ההתקרבות שחלה בחודשים האחרונים, ביקש לסיים את הפרשה בהקדם האפשרי. אחד הביטויים ל"משבר אקסודוס" היתה ההחלטה לדחות את ביקורו המתוכנן של בידו בלונדון.[79] מאחר שבשבועיים שחלפו מאז הגיעו אוניות הגרוש לפורט־דה־בוק ירדו רק 120 איש מתוך יותר מ־4,500 מעפילים הציע השגריר, למסור למעפילים על יעד הגרוש הסופי ולהקציב להם זמן מוגבל להחלטה.[80]

ועדת הפקידים לענייני עלייה בלתי־לגאלית, שישבה על המדוכה ב־14 באוגוסט סברה, כי מכיון שאין לצפות לירידת המעפילים, יש לקבל החלטה לגבי יעד הגרוש. עד אז נמנע בווין, שביקש למצות כל אפשרות להניע את המעפילים לרדת בצרפת, לקבל החלטה חד־משמעית על גרוש המעפילים לגרמניה.[81] נציג משרד המושבות מסר בישיבה, שאין כל אפשרות לקלוט בהתראה קצרה מספר כה גדול של יהודים באף אחת מהמושבות. ואילו גרוש המעפילים ליעד מרוחק יתפרש בכשלון מוחלט של בריטניה ביישום העיקרון של גרוש לנמל ההפלגה. בגרמניה, לעומת זאת, יש מקום לאיכסון המעפילים. זאת ועוד: אם הצרפתים לא יחזרו בהם מהצעתם להעניק מקלט ליהודים, יהיה אפשר להחזיר את היהודים מגרמניה לצרפת דרך אזור הכיבוש הבריטי. בדרך זו הודגש, יושג היעד של גרוש לנמל ההפלגה. הנה כי כן הומלץ לבקש מממשלת צרפת להתיר למעפילי "אקסודוס" להיכנס לצרפת מאזור הכיבוש הבריטי. ועדת הפקידים הציעה למסור למעפילים על הכוונה לגרשם להאמבורג ולהעניק להם 48 שעות לרדת מרצונם החופשי בצרפת; להבהיר לסוכנות היהודית את התכנית הבריטית ולבקשה לסייע בשכנוע המעפילים לרדת; וכן לתדרך את העתונות לגבי הגורמים, שהביאו את בריטניה לקבל החלטה זו.[82]

ב־21 לאוגוסט נמסר למעפילים באוניות הגרוש, כי אם יתמידו בסרובם לרדת לחוף, הם יגורשו לגרמניה.[83] באותו יום נפגש דאף קופר עם בידו. שר החוץ הצרפתי, אשר ימים מספר קודם לכן קיבל איגרת חריפה מהשגריר, הבהיר שאין לו כל כוונה לתרץ או להגן על פעולותיה של ממשלתו. בידו, שקיים מערכת יחסים קרובה עם קופר הדגיש, כי הוא לא רואה נושא זה מתאים ליצירת משבר ממשלתי מאחר שבין כה וכה הממשלה לא תחזיק מעמד עד אוקטובר והוא עתיד להתמנות לראש הממשלה.[84] עמדת הסוכנות הועברה לבריטים על־ידי לאון בלום, למחרת ההודעה למעפילים על יעד הגרוש. ראש ממשלת צרפת לשעבר מסר לקופר, כי אם ממשלת בריטניה תתחייב להתיר למעפילים בפורט־דה־בוק להיכנס לארץ ישראל תוך פרק זמן קצוב, תמליץ הסוכנות למעפילים לרדת לחוף. לשאלת קופר אם הכוונה היא לשלוש־ארבע שנים השיב בלום, כי מדובר בחודשיים־שלושה. מארק יארבלום (Marc Jarblum), מנהיג פועלי ציון בצרפת, הציע לקופר להקציב למעפילי "אקסודוס" מחצית ממכסת ההגירה החודשית לארץ ישראל למשך שישה חודשים. לנגד עיניו עמד ההסדר שהושג ב"פרשת לה־ספציה". קופר הציע, להתיר לאנשים שירדו לבקש אישור להיכנס לארץ ישראל, מבלי שהפלגתם זו תעמוד להם לרועץ. השגריר הבהיר ליארבלום, שמדובר בהצעה פרטית שלו, המחייבת אישור מלונדון. יארבלום דחה את ההצעה על הסף.[85]

בנוסף לאמריקנים, שהפצירו בלונדון לגרש את המעפילים לכל מקום מלבד גרמניה[86]

ספינות נוספות נוספה "פרנקלין". עשרה ימים לאחר מכן הביע אשכולי קלוש
יהודים לדיכוים ומהומות נגד יהודים. ב־4 ביולי נערכו בקיבוץ כפר גדעון אלפי מפגינים
הגיעו "שיבת ציון" (לשעבר "ברוכוב") מאלינדר עם 685 מעפילים. ב־11 ביולי נשא
חברי הקיבוץ נאומים נרגשים. בין היתר אמר חברו הוותיק יוסף בן־יעקב (בן 70):
"ברוכוב", ולוצ'יאנו (Luciano) – עתידות להפליג באותו יום. ביום
מחר יש לנו עוד אניה, "ברונה" (Bruna) ולוצ'יאנו", שתי האניות הללו
מקוש את כל הצעירים הנותרים לגמרי אחרינו. אנחנו ימים לאחר מכן
נפליגו ב"שיבת ציון" (לשעבר "לוצ'יאנו") עם 685 מעפילים. ב־11 ביולי נשא
בכתבה מיוחדת שפרסם "דבר" ב־21 ביולי, הוא תיאר את המצב על סיפון "שיבת ציון":
צפופה באופן בלתי נתפס. אנשים ישנים בכל מקום שאפשר לשכב, אפילו
בשירותים. מחר בבוקר נתחיל לחלק מנות מזון מצומצמות. המסכים לקלוט את כל
השידורים הרדיופוניים האמריקניים, הבריטיים והצרפתיים נמצאים בשימוש מתמיד.
שעות אלו הן הזמן היחיד שבו אנשים יכולים לשכוח לרגע את מצבם הקשה ולהתרכז
בשידורי המוסיקה. אחד המעפילים, יוסף בן־יעקב, מספר: "ברגע שהתחילו לשדר
מוסיקה אמריקנית, כל הנוסעים, ללא יוצא מן הכלל, התחילו לרקוד. אנשים
שלא הכירו זה את זה, רקדו יחד, ושכחו לרגע את מצבם הקשה. אפילו הילדים
הקטנים הצטרפו לריקודים. אחרי שהמוסיקה נפסקה, כולם חזרו לשתיקה
עגומה, ואף אחד לא דיבר. כולם חשבו על הבית שהשאירו מאחור, ועל
העתיד הלא ברור שמחכה להם בארץ ישראל".[92]

ב־13 ביולי הגיעו "שיבת ציון" ו"ברונה" לנמל מרסיי. אלף מעפילים, רובם
ניצולי השואה, הועברו לשני מחנות מעצר סמוכים. מחנה אחד הוקם בקרבת
כפר הנוער "אגור" שבעמק הרון, והשני במחנה צבאי נטוש בשם "לה מדלן".
המעפילים נאלצו לישון על הרצפה, ללא מזרנים או שמיכות. המזון היה דל
ומחמיר מהרגיל. הרופאים הצרפתים שבדקו את המעפילים מצאו שרבים מהם
סובלים מתת־תזונה, ומחלות עור ומחלות מין. בין המעפילים היו גם כמה
מאות ילדים ונוער, שהגיעו לצרפת ללא הוריהם. הם נשלחו לבתי יתומים
ומוסדות חינוך שונים ברחבי צרפת, ובהם בית הילדים "עין החורש" בקרבת
מרסיי, שבו שהו כמה מאות ילדים.[93]

הצרפתים הציבו שומרים חמושים סביב המחנות, ואסרו על המעפילים לצאת
מהם. הם הודיעו להם כי הם נמצאים במעצר, ושהגורל שלהם יוכרע בידי
הממשלה הצרפתית. המעפילים החלו לחשוש שהצרפתים יחזירו אותם לגרמניה
או לאוסטריה, ארצות שבהן עברו את זוועות השואה. הם ידעו שהחזרה לארצות
אלו משמעותה גזר דין מוות עבור רבים מהם. הם החלו לארגן הפגנות מחאה
ושביתות רעב, ודרשו מהצרפתים לאפשר להם להמשיך את דרכם לארץ ישראל.
הצרפתים, מצדם, ניסו לשכנע את המעפילים לעלות על אוניות שיובילו אותם
לגרמניה או לאוסטריה, אך המעפילים סירבו בתוקף.[94]

ב־15 ביולי הגיעו "שיבת ציון" ו"ברונה" לנמל מרסיי. אלף מעפילים, רובם
ניצולי השואה, הועברו לשני מחנות מעצר סמוכים. מחנה אחד הוקם בקרבת
כפר הנוער "אגור" שבעמק הרון, והשני במחנה צבאי נטוש בשם "לה מדלן".
המעפילים נאלצו לישון על הרצפה, ללא מזרנים או שמיכות. המזון היה דל
ומחמיר מהרגיל. הרופאים הצרפתים שבדקו את המעפילים מצאו שרבים מהם
סובלים מתת־תזונה, ומחלות עור ומחלות מין. בין המעפילים היו גם כמה
מאות ילדים ונוער, שהגיעו לצרפת ללא הוריהם. הם נשלחו לבתי יתומים
ומוסדות חינוך שונים ברחבי צרפת, ובהם בית הילדים "עין החורש" בקרבת
מרסיי, שבו שהו כמה מאות ילדים.[95]

הצרפתים הציבו שומרים חמושים סביב המחנות, ואסרו על המעפילים לצאת
מהם. הם הודיעו להם כי הם נמצאים במעצר, ושהגורל שלהם יוכרע בידי
הממשלה הצרפתית. המעפילים החלו לחשוש שהצרפתים יחזירו אותם לגרמניה
או לאוסטריה, ארצות שבהן עברו את זוועות השואה. הם ידעו שהחזרה לארצות
אלו משמעותה גזר דין מוות עבור רבים מהם. הם החלו לארגן הפגנות מחאה
ושביתות רעב, ודרשו מהצרפתים לאפשר להם להמשיך את דרכם לארץ ישראל.
הצרפתים, מצדם, ניסו לשכנע את המעפילים לעלות על אוניות שיובילו אותם
לגרמניה או לאוסטריה, אך המעפילים סירבו בתוקף.[96]

ב־15 ביולי הגיעו "שיבת ציון" ו"ברונה" לנמל מרסיי. אלף מעפילים, רובם
ניצולי השואה, הועברו לשני מחנות מעצר סמוכים. מחנה אחד הוקם בקרבת
כפר הנוער "אגור" שבעמק הרון, והשני במחנה צבאי נטוש בשם "לה מדלן".
המעפילים נאלצו לישון על הרצפה, ללא מזרנים או שמיכות. המזון היה דל
ומחמיר מהרגיל. הרופאים הצרפתים שבדקו את המעפילים מצאו שרבים מהם
סובלים מתת־תזונה, ומחלות עור ומחלות מין. בין המעפילים היו גם כמה
מאות ילדים ונוער, שהגיעו לצרפת ללא הוריהם. הם נשלחו לבתי יתומים
ומוסדות חינוך שונים ברחבי צרפת, ובהם בית הילדים "עין החורש" בקרבת
מרסיי, שבו שהו כמה מאות ילדים.[97]

הצרפתים הציבו שומרים חמושים סביב המחנות, ואסרו על המעפילים לצאת
מהם. הם הודיעו להם כי הם נמצאים במעצר, ושהגורל שלהם יוכרע בידי
הממשלה הצרפתית. המעפילים החלו לחשוש שהצרפתים יחזירו אותם לגרמניה
או לאוסטריה, ארצות שבהן עברו את זוועות השואה. הם ידעו שהחזרה לארצות
אלו משמעותה גזר דין מוות עבור רבים מהם. הם החלו לארגן הפגנות מחאה
ושביתות רעב, ודרשו מהצרפתים לאפשר להם להמשיך את דרכם לארץ ישראל.
הצרפתים, מצדם, ניסו לשכנע את המעפילים לעלות על אוניות שיובילו אותם
לגרמניה או לאוסטריה, אך המעפילים סירבו בתוקף.[98]

קשיי הקליטה בארץ

קשיים אלה הוחמרו עוד יותר בשל העובדה שרוב העולים הגיעו לארץ ללא כל אמצעים, ורבים מהם נזקקו לעזרה כלכלית מיד עם בואם. בשנת 1947 הוקצבו לסוכנות היהודית 1,400,000 לא"י לצורך קליטת העולים, אך סכום זה לא הספיק לכיסוי כל הצרכים. בשל כך נאלצו רבים מהעולים לחיות בתנאים קשים ביותר, ולא מעטים מהם נאלצו לחיות ברחוב. בתל אביב הוקמו מחנות עולים בשכונת נווה שלום ובשכונת התקווה, ובהם חיו מאות עולים בתנאים קשים ביותר. בחיפה הוקמו מחנות עולים בשכונת הדר הכרמל ובשכונת עין הים. בירושלים הוקמו מחנות עולים בשכונת בית הכרם ובשכונת מקור חיים. בנוסף לכך הוקמו מחנות עולים בכל רחבי הארץ, בהם חיו עולים מכל העדות והארצות.

מחנות העולים היו מוקפים בגדרות תיל, ושמרו עליהם שומרים חמושים. העולים לא יכלו לצאת מהמחנות ללא רשות מיוחדת, והם חיו בתנאים קשים ביותר. בחורף הרבים מהמחנות הוצפו במים, ובקיץ הם סבלו מחום כבד ומיתושים. מחלות כגון טיפוס, דיזנטריה ומלריה פשטו בקרב העולים, ורבים מהם נפטרו. בשנת 1947 נפטרו כ-1,200 עולים במחנות העולים בארץ.

העולים סבלו גם מיחס משפיל מצד חלק מהאוכלוסייה הוותיקה. רבים מהעולים הואשמו בכך שהם "מקבלים הכל מהסוכנות" ו"לא עושים כלום". עולים רבים נאלצו לעבוד בעבודות קשות ומפרכות בשכר נמוך, ורבים מהם לא הצליחו למצוא עבודה כלל. בשל כך נאלצו רבים מהעולים לחיות בעוני מחפיר, ורבים מהם נאלצו לבקש עזרה מהסוכנות היהודית.

צרפת ואוסטריה ולהשיג הצלחות ספורטיביות בלבד.

כן הם נאלצו להסכין עם המציאות שבה עליהם להתמיד על מנת לשרוד. מלחמת העולם השנייה ובמיוחד במהלך 1947 כתוצאה מהחרפת המצב הכלכלי. חנה כי הכריזים היו עדים לפיחות שחל במעמדם הכלכלי ובכושר הקנייה שלהם, אם גם המקומיים מספים הצרפתים במהלך תודש נובמבר אילצו את רמדייה להחפש.[105] זאת ועוד: בכנס של הקומוניסטים בסטסמבר 1947). המשיחות שמאירגנו בקרקפה של הקומוניסטים (המפלגות הקומוניסטיות של שני המדינות השתתפו כאמור, היו מעורניים לערם קשיים נוספים עליהם צרפת ואנגליה להתמודד עם רמייה (22.9.47) "הבוקר יצדנו איתנו בין צרפת ובריטניה". יתר על כן, הדברים לא שיתתו עם מלחמת העולם השנייה ובמיוחד במהלך 1947 כתוצאה מהחרפת המצב הכלכלי. חנה כי הכריזים היו עדים לפיחות שחל במעמדם הכלכלי ובכושר הקנייה שלהם, אם גם המקומיים מספים הצרפתים במהלך תודש נובמבר אילצו את רמדייה להחפש.[105] זאת ועוד: בכנס של הקומוניסטים בסטסמבר 1947). המשיחות שמאירגנו היו מעורניים לערם קשיים נוספים עליהם צרפת ואנגליה להתמודד עם מלחמת העולם השנייה ובמיוחד במהלך 1947 כתוצאה מהחרפת המצב הכלכלי. חנה כי הכריזים היו עדים לפיחות שחל במעמדם הכלכלי ובכושר הקנייה שלהם, אם גם המקומיים מספים הצרפתים במהלך תודש נובמבר אילצו את רמדייה להחפש.[105] זאת ועוד: בכנס של הקומוניסטים בסטסמבר 1947). המשיחות שמאירגנו היו מעורניים לערם קשיים נוספים עליהם צרפת ואנגליה להתמודד עם

אוניברסיטת תל אביב
הפרויקט הבינאוניברסיטאי לחקר מערכות ההעפלה
ע"ש שאול אביגור

כבי,
דרים

אריה י. כוכבי

עקורים ופוליטיקה בינלאומית

בריטניה והעקורים היהודים לאחר מלחמת העולם השנייה

העמותה לחקר מערכות ההעפלה ע"ש שאול אביגור
אוניברסיטת תל אביב
עם עובד

1992

התוכן

הקדמה

מבוא: בריטניה לאחר מלחמת העולם השנייה 1

חלק ראשון: בריטניה והעקורים היהודים 13

פרק ראשון: המדיניות כלפי העקורים בגרמניה 15
פרק שני: המדיניות כלפי העקורים היהודים באזורי הכיבוש הבריטי 21
פרק שלישי: המאבק נגד העלייה הבלתי־לגאלית 42

חלק שני: ארצות־הברית והעקורים היהודים 61

פרק ראשון: שותפים לא שווים 63
פרק שני: גיבוש המדיניות כלפי העקורים היהודים 67
פרק שלישי: מחלוקת אנגלו־אמריקנית בשאלת המדיניות לגבי העקורים היהודים 73
פרק רביעי: מדיניות השערים הפתוחים 95
פרק חמישי: עמדת הממשל לגבי ההפלגות הבלתי־לגאליות 107

חלק שלישי: המערכה למניעת יציאתם של יהודים ממזרח אירופה 113

פרק ראשון: השתלטות הקומוניסטים על מדינות מזרח אירופה 115
פרק שני: הבריחה מפולין 123
פרק שלישי: ארצות המעבר: צ׳כוסלובקיה והונגריה 142
פרק רביעי: המאבק נגד ההפלגות מארצות הבלקן 156
פרק חמישי: ברית־המועצות והגירת היהודים מהמדינות הנתונות להשפעתה 177

חלק רביעי: המאבק הדיפלומטי נגד ההפלגות מנמלי הים התיכון 181

פרק ראשון: איטליה – מדינת אויב לשעבר שהפכה לבעלת ברית 184
פרק שני: יוון – ארץ חסות בריטית 204
פרק שלישי: צרפת – בעלת ברית בעייתית 210

סיבום 227
קיצורים וראשי תיבות 235
הערות 237
מקורות וביבליוגרפיה 327
מפתח 343

כוכבי, עקורים